

Razčleniti glavna vozlišča sodobnega sveta

Tako mirno je, da smo kar nemirni. Je prve dni delhijske konference neuvrščenih priznal neki diplomat. Nobenih propagandnih kampanj ni bilo zaznati, bodisi tistih v prid stališčem ene same države, bodisi onih, uravnanih na blokovske valovne dolžine. Nobenih brezpriznivih izjav z brezpogojnimi zahtevami. Malone nobenih polemičnih bodic na račun kake druge članice neuvrščenih. In ko so se začele seje, najprej na ravni funkcionarjev zunanjih ministrstev, so iz seje dvorane Vigyan Bhavana – Hiše modrosti – prihajala poročila in sporočila: vzdušje je dobro, delovno, konstruktivno, debate potekajo brez povišanega glasu.

Miniaturni zaplet ob vprašanju, kdo naj zastopa Čad na sedmem vrhu, je bil končan v šestih minutah. Libijski predstavnik je najprej ugovarjal zastopstvu čadske vlade Hisena Haberja, čadski delegat mu je odgovoril. In zadeva je bila spravljena z dnevnega reda.

Tudi ob veliko hujšem spornem vprašanju, Kampučiji, letijo za zdaj samo iskre. Tako singapurski predstavnik v imenu ASEAN kot vietnamski delegat sta sicer vztrajala na različnih stališčih, vendar sta oba takoj pripomnila, da njuni vladi ne nameravata s tem obremenjevati sedmega vrha.

Hipotetično je sicer možno, da pride še do zapletov, toda prevladujoče vzdušje, dominantna značilnost sedmega vrha v New Delhiju, je že zdaj pripravljenost in odločnost velike večine od blizu sto delegacij, skoncentrirati se na glavna vozlišča sodobnega sveta, jih razsodno razčleniti, najti odgovore nanja, izmerjene s kompasom neuvrščenih, se pravi z vidika utrjevanja miru in varnosti, zagotavljanja razvoja v krizno razdrobljenem svetu, širjenja prostora

lastne neodvisnosti in iskanja kolikor se le da enakopravnega mesta v čedalje bolj soodvisnem svetu.

To tu in zdaj pomeni kritično, vendar ne aprioristično distanciranje do ravnanja tega ali onega vojaškopoličnega bloka, argumentirano zavzemanje za stvar svetovnega juga, priznavanje legitimnih pravic razvitemu severu – ne pa tudi njegovih tradicionalnih, žilavo zakoreninjenih privilegijev.

Predloženi osnutki dokumentov za sedmi vrh med drugim postavljajo v ospredje spoznanje, ki ni novo, ni pa še dobilo domovinske pravice med močnimi tega sveta, da odločitve življenjskega pomena za vse svet, za vse zemljane, ne morejo biti več izključna pravica skupine držav, pa naj so te gospodarsko in vojaško še tako močne. Z drugimi besedami rečeno, ljudje po svetu, beremo v tezi za sedmi vrh, čedalje bolj uvidevajo jalovost graditve lastne nacionalne varnosti na teorijah in doktrinah, katerih posledica je konec koncev lahko samo uničenje človeštva. Bolj ko kdaj je torej potrebna alternativna strategija, ki zavrača sedanjo politiko vojne moči in razraščajočih se arzenalov. Svetovna solidarnost, beremo dalje, glede vitalnih vprašanj človekovega obstoja zdaj ni zgolj vzvišen ideal, marveč vsesplošna nujna. V tej zvezi je pričakovati, da bo sedmi vrh neuvrščenih pomenil tudi zaveznitvo z mirovnimi gibanji v razvitih državah, kar je sad spoznanja, da pehanje za mir ni in ne more biti zgolj stvar gospodarsko manj razvitih.

Države v razvoju, torej večina neuvrščenih, presoja in obsoja oboroževalno tekmo, zlasti jedrsko-raketno dirko ne samo z vidika možnega holokavsta, v katerem bi vse civilno prebivalstvo neizogibno postalo žrtev te ali one države, ki premore jedrsko orožje, marveč tudi iz zornega kota udarcev lastnemu razvoju.

Ker se oboroževalna tekma med velikimi in razvitimi razrašča, porabijo ti tri četrtine vseh svetovnih izdatkov za oboroževanje, to prinaša verigo slabega za manj razvite. Proračunski primanjkljaji razvitih pod bremenom vojaških izdatkov naraščajo, pri zategovanju pasu je med prvimi žrtvami pomoč državam v razvoju, po drugi strani zaradi gospodarske recesije med razvitimi peša trgovina s svetovnim jugom, ta zavoljo tega čedalje bolj občuti pezo zadolženosti, rdečih števil v plačilnih bilancah, črtati mora načrte za omilitve revščine in pomanjkanja. Dvojni, naštet vir tegob ne prinaša samo gospodarske, marveč tudi politično nestabilnost, ta pa kliče na plan še hujše intervencijske apetite blokovske narave.

Zato je pričakovati, da bodo na sedmem vrhu vnovič povzdignili glas zoper svetovne razmere in mednarodne odnose, za katere so značilni naraščanje groženj z uporabo sile, vojaški posegi in vmešavanje v notranje zadeve suverenih držav; drugače rečeno, emancipaciji narodov sovražne sile še naprej in še bolj kot doslej mečejo polena pod noge legitimnim težnjam po lastni politični in gospodarski neodvisnosti, ki ni sinonim za avtarkijo in izolacionizem, marveč nujen pogoj enakopravnega, demokratičnega sodelovanja v medsebojno čedalje bolj sprepletenem, soodvisnem svetu.

Že zdaj je očitno, da bodo gospodarske bolezni sodobnega sveta na prvem, ali vsaj na enem prvih mest v razpravah v Vigyan Bhavanu. To je razumljivo, saj gospodarske tegobe – po vrsti, čeprav različno intenzivno – pestijo vse neuvrščene države. Svetovni Sever, zapreden v lastne težave, še ne izpričuje pripravljenosti na globalna pogajanja, na katerih bi vseobsežno, z vidika obojestranskih koristi pretresli izhode iz labirinta globalne zadolženosti, v kateri so dolžniki talci upnikov in obratno, in našli transfuzije, potrebne gospodarstvu obojih, čeprav ne v enakih dozah.

Sto neuvrščenih v New Delhiju je že v pripravi na sedmi vrh potrdilo spoznanje, da je izhod iz sedanje svetovne gospodarske krize mogoče najti samo po poti snovanja nove mednarodne gospodarske ureditve. Pri tem grade na misli, da revitalizacije svetovnega gospodarstva ni mogoče doseči niti z zatekanjem v avtarkijo, niti s podiranjem mostov med ekonomskima sistemoma Severa in Juga, marveč z upoštevanjem vseh vzvodov soodvisnosti, s trezno analizo komplementarnosti gospodarstev, s pogajanjem, ne pa z loputanjem z vrati, ultimati ali ultraštvom. Vse to seveda ob predpostavki, da bodo pri snovanju preobrazbe

svetovnega gospodarskega reda upoštevana načela enakopravnosti, skupnih koristi in pravic za vse.

Takšno strategijo neuvrščenih na globalnem gospodarskem torišču je mogoče imeti za uporabo načel aktivne in miroljubne koeksistence na ključnem področju sodobnega svetovnega dogajanja. V tem je zapopadeno, da je prvi pogoj za to mir, zmanjšanje vojne nevarnosti, zaobsežena pa je tudi želja in nujna neuvrščenih in vseh dežel v razvoju, da vsaj postopoma zožijo prepad, na katerega enem bregu sta dve tretjini človeštva, obsojeni – figurativno, a ne pretirano rečeno – na svet brez elektrike, brez vlakov, avtomobilov, brez radia in televizije, na šole pod slamnatimi strehami in na ambulate v kočah, na drugi strani pa svet mikroelektronike, računalnikov, nadzvočnih brzín, presežkov hrane in siceršnje hiperprodukcije.

Mostu čez ta prepad se ne da postavljati samo z ene strani. Za gradnjo je potrebna politična volja. Neuvrščenim je ne manjka, dasiravno med članicami gibanja ni enako izrazita. Vsekakor je pomembna značilnost sedmega vrha v New Delhiju dejstvo, da tokrat – vsaj za zdaj, ob začetku ministrske konference ni opaziti prizadevanj, da bi obšli izvirna načela neuvrščenosti. Videli bomo, ali bodo nadaljnji, ključni dnevi sedmega vrha to prevladujočo potezo potrdili in utrdili ali ne. Če pa bi do takih odmikov prišlo, je pričakovati, da bo takšno snetno seme padlo na nerodovitna tla ledenega zavračanja iz vrst velike večine navzočih članic. Korenine temeljnih načel segajo globoko.

Zmeren optimizem je umesten, krepi ga tudi razpoloženje večine, da ne dovoli, da bi pomembna, a vendarle drugotna vprašanja – razni spori med neuvrščenimi, v spremstvu tujih intervencij ali brez njih – postali kokla debati in sklepanju o kardinalnih vprašanjih sodobnega sveta.

Za zdaj so torej domala vse smeri dejavnosti naravnane na azimute uspeha. Uspeh pa je že zdaj v tem, da so v časih, ko so v onem drugem, blokovskem svetu prekinjene domala vse linije dialoga, najvišji predstavniki dveh tretjin držav sodobnega sveta, zbrani v Delhiju, pripravljeni na strpen dialog med seboj – in z onim drugim svetom. To pa je spodbuda, ki zdaleč presega sicer široki okvir neuvrščenosti – in svojevrsten poduk kverulantom.

JOŽE ŠIRCELI

Foto: Joco Zindar

Višja politična zrelost, okrepljen vpliv na svetu, enotnost v razlikah

Tema tedna o poti gibanja neuvrščenosti od beograjske konference 1961 do New Delhija 1983

Poštni predal 29 14

Spisek neuvrščenih držav

Bogdan Pogačnik
Ali el Mir 15
Portret tedna

Tito: »Odločitev za težko pot«
Prva konferenca v Beogradu

Poudariti neodvisnost neuvrščenih
V žarišču

Vesna Bertonec-Popit
Arabske države glavni kupci
Sodelovanje Slovenije z državami v razvoju 16

Daniilo Slivnik
Želja po »rezervnih« zaveznikih
Sovjetska zveza in neuvrščeni
Dragiša Bošković
Predvsem ocene za UNCTAD v
Beogradu
Washington – New Delhi

Patrick R. Goussot
Svobodno morje – morje miru
(Ne)varnost v Indijskem oceanu

Janko Lorenci
Bliznji vzhod devetdesetih let? 17
Afriški jug

Dušan Snoj
Svarila komisarja Pisanija
Prepad med svetovnim Severom in Jugom
Mehmed Halilović
Vrnitev k izvorom gibanja
Egipt in neuvrščeni

Avugst Pudgar
Škodljive posledice radikalizma
Latinska Amerika pred vrhom v New Delhiju

Tit Doberšek
»Crna celina« prihaja s spori in upi
Afrika v New Delhiju 18

Ivo Fabinc
Začarani svet dolgov in kriza
Aktualen pogovor

Slavko Fras
Pomlad za avstrijske »zelene«
Meščansko gibanje v Avstriji

Anton Bebler
Konflikti so včasih tudi koristni
Spopadi med socialističnimi državami 19

Usmeritev k ljudski fronti
Pričevanja Edvarda Kardelja

Branimir Nešović
Pomen Dolomitske izjave
V ogledalu časa

Alenka Leskovic
Da ne bomo vstajali kot kosci
Poletni delovni čas 20

Oto Giacomelli
Ustvarjalci ali dirkalni konji?
Razprava o vrhunskem športu

Vesna Marinčič
Življenje, prignano med zidove
Berlinale 83

Izzvati pasivne člane
Delo in problemi osnovne organizacije ZK 21

Janez Kuhelj
Pregnati škodljivi prastrah
Rak – prevladujoča bolezen našega časa 22

Zdaj, ko je manj denarja za OD, je toliko pomembnejše, da več dobe boljši delavci
Anketa o tem, ali slovenska resolucija in dogovor o delitvi dohodka za leto 1983 spodbujata boljše delo in nagajevanje po delu 24

poštni predal 29

Delo, 24. februarja

Vsak bi rad dobil del bencinskega dinarja

Nekaj člankov, ki so izšli nedavno v našem dnevnem in tedenskem časopisu o bencinskih bonih in cenah bencina, tega zlahtnega goriva, me je spodbudilo, da se uvrstim med pisce, ki bi radi kaj povedali o tej pomembni problematiki pri nas. Zlasti me je zbudila vest, da v sosednji Avstriji vodilni gospodarski in vladni krogi razpravljajo o tem, da bi znižali ceno bencina ali kurlnega olja ali pa kar obema. Pri nas je od časa do časa, kakor da gre za psihološko pripravo slišati sramežljive vesti o možni ukinitvi bonov in hkratnem možnem zvišanju (ne znižanju) cen bencina oziroma o kombinaciji bonov in proste prodaje bencina po višjih cenah.

Ni še dolgo tega, ko smo v sredstvih javnega obveščanja, zlasti ob zvišanju cen bencina in derivatov, zelo prepričljivo primerjali cene na osnovi veljavne paritete nacionalnih valut in pri tem ugotavljali, da smo še vedno solidno uvrščeni v lestvico svetovnih cen. Seveda je takšen prikaz za povprečnega potrošnika, ki obrača le svoj pošteno prislužen denar, nezanimiv, saj gre v presoji cen in standarda predvsem zato, koliko dobiš na trgu za povprečni osebni neto dohodek posameznih dohodnikov; posebej tistih, ki jih vsak dan trošiš. Tovrstna primerjava pa običajno povsem obrne še tako prepričljivo mednarodno »ekonomsko« razlago o medsebojni enovnosti gibanja cen in še vedno »solidni« uvrstitvi. Če smo že naklonjeni mednarodni cenovni primerjavi, potem je pomemben tudi podatek, da lahko dobimo pri nas za povprečni mesečni neto osebni dohodek okoli 358 l bencina, v Avstriji 900 l in v ZRN 1700 l. Ni hude more zanikati, da je pri današnjih stopnjah razvoja, tako kot velja za TV in radio, tudi avtomobil sestavni del običajnega, če že ne minimalnega življenjskega standarda. Če lastnik avtomobila na leto prevozi 12.000 km, tedaj znaša pri povprečni porabi 9 litrov na 100 km vrednost mesečne porabe bencina 3.600 din ali četrtino neto plače. Glede na bone je poraba seveda nekaj cenejša.

Lahko bi kdo dejal: kaj pa struktura življenjskih stroškov? Že res. Toda pri najvažnejših skupinah porabe, t. j. pri prehrani, tehničnih predmetih, gospodinskih pripomočkih in pri oblačilih nimamo v mednarodni primerjavi nobene prednosti, vsaj ne nasproti deželam, s katerimi se običajno primerjamo. Res je tudi, da nas marsikaj potiska v inflacijo, vendar pa se pretiravanja pri nekaterih cenah tako velika, da zanja ni opravičila. Zlasti ne pri izdelkih, kjer je tehnologija enaka ali pa podobna mednarodni ravni. In ta je pri predelavi nafte.

Risto Gajšek, Celje

Delo, 22. februarja

Mozartova Čarobna piščal – neuspeh ljubljanske Opere

(Soustvarjalni) pomen današnje glasbeno-gledališke kritike na Slovenskem je predvsem večji, kakor najbrž misli avtor omenjenega članka. (Brez pridržkov) ga že v naslovu zanese s poti, ki naj bi jo ubirala objektivna kritika, katere vloga je med drugim tudi dvigovanje narodove kulture. To pomeni tudi posredno večanje števila obiskovalcev (opernih) predstav. Ti na žalost veljajo preradi verjamejo člankom na kulturni strani Dela, zlasti mastnim črkam v naslovih. Prav te črke lahko nad omenjenim člankom prihranijo trud površnega bralca, da mu ga sploh ni treba več prebrati, pa čeprav bi v kritiki sami morda lahko našli tudi tako konstruktivno misel. Teh naš kritiki tudi nikoli ne razizolirajo, pa vendar – bolje malo kot nič. Vseeno pa jih je ravno dovolj, da vsaj delno zanikajo misel, ki jo hoče razpiti naslov.

Povsem očitno je, da ga je bolj kot glasbeni del predstave (omenjeni kritik je vendar priznal glasbeni strokovnjak in mu lahko verjamemo marsikaj, kar v zvezi z glasbo pripomni) zmotil njen gledališki del. Ne samo da v njem ni našel pravičnega in simbolike, bilo mu je tudi dolgačas, kar ob takem gledanju niti ni čudno. Očitno mu je manjkalo zunanje blišča, s katerim se je Opera (če gledamo nanyo kot na zapuščeno polpretekle meščanske dobe) se prerada kitila. Očitno ga moti, da si takrat Opera ni privoščila velikanskih izdatkov in si je samo izposodila sceno in kostume v Zagrebu. Mogoče mu manjka tudi več statistov, ki bi vsega sitemu gledalcu zapolnjevali praznino na odru. Opero pa pahnili v še večje lakoto? Očitno režiser te predstavo, »debatant«, kakor ga skoraj posmehljivo imenuje kritik, še ni razvozal čarobne formule, ki vedno znova začara ljubljansko operno občinstvo že dolga desetletja in ki po kritikovem konvencionalnem mnenju še ni zrelo za nove korake proti glasbenemu gledališču.

Kritika sodočla o kulturni ravni občinstva. Lahko ga posredno vabi na predstavo, čeprav pri tem omeni tudi njene objektivno šibke točke, lahko pa tudi naravnost odvsejti ogled (kakor v omenjenem naslovu), čeprav pri tem tudi omeni njene objektivno dobre strani. S trdne pozicije krojača slovenskega opernega okusa si ni težko privoščiti stodstotno dobre kritike, recimo Čarobne piščali v Londonu in s tem ljudje posredno vabiti na ogled. Tisti pa, ki bodo raje ostali doma, naj ne izkoristijo možnosti in naj si nikakor ne ogledajo Čarobne piščali v živo, razen če jih veseli »... neuspehi...« ljubljanskih kulturnih delavcev! Tako je stališče tega kritika (in še nekaterih) do slovenske kulture in tak je njegov osebni (subjektivni) prispevek k njenemu razvoju.

Matjaž Jarc, Ljubljana

Delo, 8. februarja

Neutemeljeni očitki na račun podjetja PTT

Čutim se dolžnega, da odgovorim na članek, ki je bil objavljen dne 8. februarja 1983 v časopisu Delo, da sem neutemeljeno prikazal razvoj telefonskih priključkov na našem obmojnem področju ali situacijo v krajevni skupnosti Zg. Kungota. Na prvi odstavek, da

mariskatera kmetija ob meji ima danes telefon, mi ni razumljivo, od kod podatek. Po programu krajevne skupnosti Zg. Kungota bi res morale dobiti štiri do pet kmetij ob meji telefonske priključke, pa ga žal do danes, 14. februarja 1983 še nima nobena, čeprav so bili na prioriteten listi. Tako je bila tudi kmetija Ivana Dobaja. Ker so vložili ti kmetije prijavo za telefonski priključek že na začetku leta 1980/81, kot je razvidno iz odgovora tovariša direktorja podjetja za PTT promet Maribor, mi ni jasno, zakaj ravno ti kmetije niso dobile priključkov, saj je vendar bilo to dogovorjeno po programu v okviru krajevne skupnosti in v okviru obmejnih krajevnih skupnosti. Nerazumljivo mi je, zakaj je lahko precej občanov dobilo telefonske priključke mimo programa in evidence krajevne skupnosti, in to zelo hitro. Menim, da je moja dolžnost kot predstavnika krajevne skupnosti zagovarjati in spoštovati interese naših občanov za izvajanje programa krajevne skupnosti in jih tudi skupaj s samoupravnimi interesnimi skupnostmi, ki za to skrbijo izvajati. Ne želim polemizirati z očitkom, da napeljujejo telefone na vikende, na kmetije pa ne, vendar v tem primeru, kot sem navedel, vztrajam. Zdaleč ne mislim trditi, da tudi na vikendu telefon ni potreben, tudi nimam te pravice, vendar pa naj vsakdo sam presodi, kje je bolj gospodarska nujna: naj ga dobi tisti, ki čaka nanj tri leta in je v tem času priredil za naš trg okoli 500.000 kg prepotrebne mesa.

Ob vsem tem bi opozoril še na to, da smo omejeni na določeno število priključkov pri naši telefonski centrali na pošti Zgornja Kungota, zato moramo biti toliko bolj odgovorni na področju komunalne opremljenosti v kraju oziroma se ravnati po tem, kdo ima prioriteto ali kdo je bolj potreben telefonskega priključka.

Franc Leber, Jedlovnik

Delo, 5., 12., 19. in 26. februarja

Tema tedna: Nov delovni čas

Sva delavki v javni upravi. Pri nas je povprečna starost žensk 25 let. Imamo družine, nimamo pa gospodinskih pomočnic, mam, babic in tet ali kakih »gospodinskih pripomočkov«.

Naš delovni dan se začne od 6.–7. ure pripravo mojtraj za družino, odpeljemo otroke v vrtec, srednješolcem skuhamo kosilo, saj ni majo zagotovljene prehrane. Lahko bi jih poslali v kak gostinski obrat, dokler bi to finančno zmogli – se tudi sprašujemo, ali je to vzgojno in priporočljivo. Kot vidite, bolj težko ubogamo nasvete prijaznih jutranjih napovedovalcev na radiu, ki nam kar naprej govorijo o mimem zajtrku v jutranjih urah, da o branju časopisa raje molčimo!

Ob 16. uri hitimo domov – mimogrede gremo še v dve, tri trgovine, da kupimo kakšno »posebnost«, ki jih v trgovinah sicer prodajajo dopolnje in le redko se zgodi, da po 16. uri še kaj ostane. Gremo po otroke v vrtec in pridemo domov okoli 18. ure, kjer nas čaka lačna družina.

Čudno ali ne? Če hočemo zadostiti navodilom raznih strokovnjakov o zdravi prehrani, nam uspe pripravi večerjo do 20. ure. Po večerji pospravimo najnujnejše, operemo perilo, ga obesimo, kaj zašijemo, včasih si ogledamo kako oddaja na TV. Za sredo, ko pridemo ob 19. uri, seveda vse to ne velja. Za vsako soboto in nedeljo pa ostane vse drugo gospodinski delo: večja pospravljanja, likanja itd. Ali naj naštevamo vsa nujna gospodinska dela? Skratka delamo od 6.–21. ure.

Vsi zagovorniki novega delovnega časa naj nam svetujejo, kdaj naj se posvetimo otrokom, za katere v teh letih mislimo, da rabijo marsikaj pogovor in mlajši nežnost, ki je ne morejo pričakovati od varuš in vzgojiteljev v vrtcih, ker imajo velike skupine otrok. Otroci pa so vse bolj prepuščeni sami sebi. Pa tudi me bi rade malo prostega časa za lastno zabavo, za prijeten družinski pogovor, obisk dalašča, kina ali koncerta. Kdaj? Včasih smo hodili ob sobotah ali nedeljah na izlete – sedaj se »rekreiramo« kar doma. Poprej smo imeli gibljiv delovni čas (od 6. do 8. ure), kar nam je bolj ustrezalo, saj nas je večina hodila v službo ob 6. uri zjutraj. Bile smo spočite in smo laže delale. Smo zagovornice mnogih, ki jim je »rana ura, zlata ura«.

Ob 15. uri smo bile najkasneje doma. Kako čudovito!

Imele smo čas za prijeten klepet z otroki, pospravile smo, skuhale, in to vse pri dnevnih svetlobi. Sedaj pa pridemo domov in delamo vse pri pripravi žarnicah, kar pa je seveda tudi dodaten strošek. Omenimo naj, da imamo tudi v službi pretežni del dneva luč. Ali si predstavljate kako je to zdravo, da praktično ves dan delamo pri luči, razen ponoči, ko spimo. Trdimo, da je delovni polet upadel, kajti večno hitenje in misel na dom nikakor ne povečuje delovne storilnosti!

Morda imajo strokovnjaki prav, ko govorijo o delovnem času od sončnega vzhoda do sončnega zahoda (sedaj delamo še več!). Morda se bo sčasoma pokazalo zadržano, samo poprej bo treba korenito vse pripraviti in odpraviti probleme, ki nastajajo. Navada je železna srajca ni samo pregovor, ampak je v desetletjih ustaljen način življenja. Delo v službi, doma, družinsko življenje, oddih in individualna hotenja smo prilagodili temu načinu.

Strokovnjaki pišejo in se sklicujejo na zgodnji način življenja. Ali je to pravilno? Mislimo, da je bil gibljiv delovni čas zelo pozitiven. Ljudje smo pač različni in nismo niti roboti niti »produkti« raznih strokovnjakov. Spominjamo se ugotovitve o gibljivem delovnem času kot o enem izmed načinov, ki v pametnih okvirih in ob pravilni organizaciji dela dajejo človeku občutek neutesnjenosti in zadovoljstva.

Človek, ki je na delovnem mestu zadovoljen in ima tudi družinski mir, bo čisto zagotovo bolj delaven in produktiven. Delovno produktivnost naj rešijo organizatorji del, tehnološki postopki in uvajanje discipline od vrha do tal.

Verjetno se zdijo naša razmišljanja neutemeljena, vendar je enakega mnenja veliko žensk in tudi moških, pa tudi ljudi, ki jim dom in družina nekaj pomenita! Nikar naj neprestano ne pišejo o populadanskem »šušmarjenju« in delu na kmetiji. Veliko nas je, ki svoje neslužbene ure posvetimo zgolj domu in družini.

Močno dvomimo, da imajo zagovorniki novega delovnega časa družine. Če imajo otroke, jim jih najbrž vzgajajo babice in dedki, njim pa je očitno vseeno, kdaj in kako jih vidujejo!

To so nekateri od problemov, ki zadevajo nas delavke in ki nas je novi ukrep zelo prizadel.

Lili Škrbec, Zdenka Vidle, Ljubljana

Delo, 18. februarja

»Počasna« hišna samouprava

Zakon o stanovanjskem gospodarstvu (ZSG) je bil sprejet 22. 1. 1981, veljati pa je začel drugi dan po objavi. S tem zakonom so bila urejena vsa pomembnejša vprašanja stanovanjskega gospodarstva, zlasti organiziranost samouprave in opredelitev in razporeditev pristojnosti (prav in dolžnosti). ZSG je hkrati pravna osnova za vse samoupravne stanovanjske predpise.

S prejšnjim zakonsko ureditvijo stanovanjskih vprašanj nismo bili zadovoljni. Zato smo želeli, da bi se v novem ZSG ustrezneje uredila mnoga prej odprta stanovanjska vprašanja, kot npr. pravni status hišnih svetov (HS). V javni razpravi o osnutku ZSG so HS in občni predlagali, da do neke meje skrajšajo pristojnosti samoupravne stanovanjske skupnosti (SSS) in njene strokovne službe (v Ljubljani je to Staninvest). Predlagana je bila pravičnejša razporeditev pristojnosti med SSS, ustreznim samoupravnim organom v KS (danes je to svet stanovalcev) in hišno samoupravo (danes je to skupnost stanovalcev). Skratka, želeli smo, da se okrepi vloga sveta stanovalcev v KS in skupnosti stanovalcev v hiši. Slednja naj bi med drugim povsem samostojno gospodarila s hišo (t. j. odločala o uporabi stanarine). Svet stanovalcev KS in skupnost stanovalcev hiše naj bi po mnenju nekaterih lahko prenesla s pogodbo (t. j. na podlagi svobodne menjave dela) izvajanja nekaterih svojih nalog na SSS, oziroma njeno strokovno službo. Šele tako bi prišla, kot so mnogi menili, do polnega izraza hišna samouprava in stanovanjska samouprava v KS. Oboje pa je, kot vemo, najbližje občanu.

Navedeni predlogi so bili upoštevani le delno. V ZSG so obveljala takšna razmerja in takšna razporeditev pristojnosti, kot ju imamo danes v omenjenem zakonu in v drugih stanovanjskih predpisih. Ta razmerja in pristojnosti bi lahko na kratko opisali takole: SSS (in njena strokovna služba) ima v svojih rokah vse pomembnejše pristojnosti (glej čl. 18, 38, 71, 79 ZSG), tako da dejansko odloča prek svojih samoupravnih organov o domala vseh stanovanjskih vprašanjih; svet stanovalcev v KS nima po ZSG nobenih pristojnosti za gospodarjenje s hišo, kot jih je imela prej, vendar so mnogi vzvodi dejanskega odločanja o gospodarjenju s hišo še vedno v rokah SSS.

To so temeljni vzroki, ki v hišni samoupravi ustvarjajo določene negotovitosti. V razpravi o omenjenih vprašanjih se je treba včasih odmakniti od splošnih razlag in neutemeljenih ugotovitev. To naj velja tudi zame in zato bi v nadaljevanju nanizal nekaj konkretnih ugotovitev o hišni samoupravi.

Osnovni finančni vir za gospodarjenje s hišo je stanarina, ki naj bi po ZSG zagotovila enostavno reprodukcijo stanovanjskih hiš v družbeni lastini. Od višine stanarine je odvisen tudi obseg gospodarjenja s hišo. Naše današnje stanarine so po ugotovitvah SSS zelo nizke in zaradi tega z njimi praviloma ni mogoče kriti vseh stroškov gospodarjenja s hišo. Vsebinsko gospodarjenja s stanovanjskimi hišami je opredeljena v čl. 38 ZSG. Toda v tem sestavku bom prikazal gospodarjenje na enako in z isto terminologijo, kot to dela že vrsto let SSS in v Ljubljani Staninvest. Stanarina je razčlenjena na naslednje postavke ali namene (t. j. oblike gospodarjenja):

Na amortizacijo (enostavna reprodukcija, prenova, modernizacija), ki obsega 36,44% stanarine (v hiši, stari 20–30 let). O teh denarnih sredstvih, ki se zbirajo pri SSS, odloča SSS.

Na vzdrževanje (velika in mala popravila), ki obsega 40,02% stanarine. O 3/4 teh sredstev (velika popravila) odloča SSS, 1/4 (mala popravila) pa odloča skupnost stanovalcev.

Na upravljanje (režija SSS, zveze SSS, strokovne službe), ki obsega 15,18% stanarine. O nekaj več kot polovico teh sredstev odloča SSS, o preostalem pa skupnost stanovalcev.

Na funkcionalne stroške (zavarovanje hiše, zaklonišča, požarna varnost itd.), ki obsega 8,36% stanarine. Tu gre za namensko uporabo navedenega dela stanarine.

Iz navedenih podatkov vidimo, da SSS odloča o uporabi 77,85% stanarine, skupnost stanovalcev pa o uporabi 22,15% stanarine. Tako so v praksi pristojnosti glede uporabe stanarine in s tem tudi gospodarjenja s hišo. Teh dejstev ne kaže podcenjevati pri vrednotenju hišne samouprave. Res pa je po drugi strani, da še več drugih vzrokov, tudi subjektivnih, ki zavirajo uveljavljanje hišne samouprave. Mislim, da je na koncu mogoče navesti naslednje misli: 1. Celotna stanovanjska problematika je zelo obsežna in zapletena. Zato je mnogi stanovalci ne poznajo. 2. O stanovanjskih vprašanjih pride do stanovalcev zelo malo ustreznih in konkretnih informacij. Brez ustreznih informacij, kot vemo, ni mogoče spoznati stanja in potreb v stanovanjskem gospodarstvu. 3. Pristojnosti skupnosti stanovalcev so relativno majhne, kar verjetno ni vzpodbudno za angažiranje stanovalcev v hišni samoupravi. 4. Del stanovalcev se zaradi svoje lagodnosti ali negativnih izkušenj ne zanima za hišno samoupravo. 5. Zelo pomemben negativen vzrok je pravno neopredeljen status sveta stanovalcev KS, ki, kot vemo, ne more odločati o stanovanjskih vprašanjih. Najbrž je še več drugih vzrokov, tudi pozitivnih, ki jih zaradi omejenega prostora ne navajam.

V tem sestavku sem nanizal nekaj konkretnih pojasnili in ugotovitev o hišni samoupravi. O nekaterih od ugotovitev vprašam jo možna tudi drugačna stališča. Prav bi bilo, da se v razpravi o navedenih vprašanjih sliši tudi druga stran, t. j. SSS in Staninvest. Vsekakor pa razprave o stanovanjski samoupravi ne kaže končati.

Teodor Stojšin, Ljubljana

Delo, 26. februarja

Le argumentirano kritiko v ZK

Prosim uredništvo Dela, da v smislu zakona o javnem obveščanju objavi naslednji ugovor zoper trditve, o katerih v članku »Le argumentirano kritiko v ZK« (Delo, 26. februarja 1983) poroča Mitja Repovž.

(Nadaljevanje na 22. strani)

TEMA TEDNA: Pot gibanja neuvrčenih od beograjske konference 1961 do New Delhija 1983

Višja politična zrelost, okrepljen vpliv na svetu, enotnost v razlikah

Pot, ki jo je prehodilo gibanje neuvrčenih od tedaj, ko je s petindvajsetimi udeleženci na beograjski konferenci 1961 nastopilo kot moralni dejavnik in »vest človeštva«, pa do tedaj, ko je oblikovalo reformne poglede na sistem mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov ter se uveljavilo kot svetovni politični dejavnik, je s krivuljami vzponov in zaostankov tudi strnjena podoba doseganja objektivno možnih ciljev emancipacije narodov in demokratizacije mednarodnih razmerij. Med objektivnimi danostmi mednarodnih odnosov in vizijami o demokratizaciji je gibanje iskalo trajen prostor in zorelo v odgovornega glasnika za dve tretjini človeštva. S tem da je prestopilo ozke okvire nekakšne interesne skupnosti manj razvitih in dalo univerzalno teorijo mednarodnih odnosov, je postalo upoštevanja vreden politični dejavnik v svetovnem merilu.

Pogled na več kot dvajsetletno zgodovino gibanja – če beograjsko konferenco vzamemo za prvi mednarodni poskus oblikovanja univerzalne teorije politične in ekonomske emancipacije, ki je nastala iz zemljepisno in številčno omejenih prejšnjih azijsko-afriških idej – nedvomno govori o tem, da ni šlo za monolitno idejno fronto somišljenikov, ampak za pluralistično široko in raznoliko skupino držav, ki je sodila, da lahko vpliva na spreminjanje mednarodnega sistema. Gibanje je raslo, doživljalo pretrese, se prilagajalo spreminjanjem mednarodnim razmeram in jih samo spreminjalo, ves čas ob skupnem strateškem spoznanju, da je sistem nezadosten in da ga je treba spremeniti. Gibanje je združilo v svojih vrstah države s podobnimi značilnostmi dejanskega položaja v sistemu mednarodnih odnosov in s istovrstnimi težnjami. Podobnost položaja je v tem, da te države živijo v sistemu, ki je nastal brez njih, praviloma proti njihovim življenjskim nacionalnim koristim in jim tudi v dogledni prihodnosti onemogoča optimalni družbeni in gospodarski razvoj. Toda hkrati gre za suverene države, ki so mnoge že same na sebi posledica prejšnjih kolonialnih in imperialističnih antagonizmov, ki so se različno idejno opredelile, ki imajo raznorodno kulturno dediščino in so tudi različno močno odvisne od središč politične in ekonomske moči.

Stopnja odpornosti držav navzven, tako gospodarske, politične in vojaške, od vsega začetka ni bila enakomerno razporejena, s tem pa je bilo tudi oteženo iskanje enotnega odgovora na številne možne konkretne odtene odnosa do supersil in drugih vplivnih velikih industrijskih držav, čeprav so dolgoročni strateški cilji ostali enaki. Heterogenost sestava, različnost prednostnega vrstnega reda nalog, ki si jih države zastavljajo v svojem družbenem razvoju, in vplivnost zunanjih dejavnikov, ki notranjo raznolikost povečuje in zapleta, so od vsega začetka določali množstveno realnega vplivanja neuvrčenih držav na mednarodne odnose kot homogene skupine z demokratično usklajanimi skupnimi strateškimi izhodišči.

Podcenjevanje in precenjevanje realnih možnosti

Na tako naravo gibanja neuvrčenosti je vredno znova opozoriti v zvezi s sedmim srečanjem voditeljev neuvrčenih držav in vlad, ker je od zornega kota razvrščanja objektivnih dejstev odvisno presojanje, kakšne so strategije neuvrčenosti na posameznih področjih mednarodnega življenja. Kopičenje kriznih zapletov med samimi neuvrčenimi državami, vojni spopadi, različni pogledi na širjenje ali utrjevanje hegemonističnih vplivov supersil na določenih delih sveta v razvoju – vse to je nedvomno zmanjšalo raven skupnih imenovalcev v stališčih do konkretnih mednarodnih problemov in okreplilo sode, da gibanje številnih, na novo nastalih nasprotij ne more obvladati. O dveh skrajnih tezah bi lahko govorili, med katerima je še vrsta vmesnih različic: prva, ki bi jo lahko imenovali defetistična teza, izhaja iz dejstva o nasprotjih, ki naj bi postopoma zmanjševala sposobnost za učinkovito nastopanje in vplivala na oddaljevanje od dolgoročnih strateških ciljev, s tem da posamezne članice odstopajo tudi od osnovnih kriterijev neuvrčenosti (torej nedodelovanja z bloki v prvotnem pomenu besede).

Druga teza bi bila lahko triumfalistična, če njeni privrženci pomen notranjih spоров med neuvrčenimi zmanjšujejo na raven oborobnih dogajanj, kot lepilo pa uporabljajo besedni radikalizem, ki naj bi združil vrste za ostrejšo in bolj zaokroženo konfrontacijo z določenimi centri svetovne politične moči. Ne da s tem pogosto povečujejo notranje diferenciacije med neuvrčenimi in so izidi morebitne konfrontacije vprašljivi, v skrajni posledici postavljajo pred to gibanje neuvrčenosti take konkretne naloge, ki jih, zaradi svojega sestava in specifične metode usklajevanja stališč (konsenza), ne more uresničiti.

Tako nedajavnost, ki naj pomeni nekakšno kapitulacijo pred nakopičenimi problemi, kot precenjevanje možnosti, ki jih gibanje ima v realnih mednarodnih okvirih, sta se pojavljali v dosedajni zgodovini gibanja neuvrčenih držav. Razlike v stališčih so, na primer, sredi šestdesetih letih prišlele do nevarnega premora v delovanju neuvrčenih, tako da je med drugo konferenco na vrhu v Kairu in med tretjo v Lusaki minilo šest let. Zaostajanje je bilo precej posledica spreminjanja pogledov na neuvrčenost v času, ki ga označujevemo kot začetek popuščanja napetosti med supersilama in dvema blokovskima organizacijama, toda tudi izid neposrednih pritiskov vplivnih držav. Med neupravičena precenjevanja možne vloge dejavnika neuvrčenosti na svetovnem prizorišču je mogoče prišteti poskuse tako imenovane radikalizacije, katere cilj naj bi bila ostra konfrontacija z imetniki moči v veljavnem mednarodnem sistemu, pa tudi razbijanje na »kritične« vnaprejšnje etiketiranje (»napredni«, »reakcionarni«, »demokratski«, »revolucionarni«), ko naj bi »radikalnejši« zaostriši konkretna stališča in potegnili za seboj pasivnejše in previdnejše članice gibanja.

Okvirna definicija, ki je še vedno edini realni okvir za dejavnost neuvrčenih – reševanje svetovnih sistemskih problemov po poti konsenza in s pogledom na dolgoročne strateške cilje neposrednega, manj razvitega, zapostavljenega dela sveta – seveda tudi ni brez slabih strani. Enotnost ciljev in metod uresničevanja teh ciljev v konkretnih odnosih ne more ostati zgolj abstrakten pojem in ni mogoče, da bi pomenil samo zgodovinsko perspektivo optimalnih koristi sodelujočih držav. Enotnost zelo širokega in različnega kroga držav je vendarle tudi kriterij za nujno stalno prilagajanje spreminjajočim se mednarodnim razmeram in stopnji notranje trdnosti. Enotnost gibanja v minulih preskušnjah ni bila ogrožena vedno enako in neuvrčene države so med postopnim dopolnjevanjem ciljev vendarle uredile prednostni vrstni red nevarnosti, ki izhajajo iz notranjih nesoglasij med državami članicami zaradi bolj ali manj jasne zveze z določenimi interesi kakšne supersile. Pri tem ne gre samo za zagovornike tako imenovanih naravnih zavezništva s supersiljo v taboru socialističnih držav, ampak tudi za nastajanje zahodnega krila. Kakorkoli je že po naravi stvari treba pristajati na heterogenost in dopuščati posamične odmake od kriterijev trdnega blokovanja (po kriterijih kairske konference je to, poleg neprilagodljivega blokom, tudi zavračanje oporišč in vzdrževanje od sleherne podpore blokovski koristim), še naprej je onemogočanje blokovskih prodorov življenjsko vprašanje gibanja, ki lahko kot mednarodni politični dejavnik deluje samo, če se izogne »idejni« notranji razvratitvi po vzorcu veljavnega svetovnega konflikta med Vzhodom in Zahodom.

Toda kljub občasnim sočenjem med neuvrčenimi državami o bistvenih kriterijih pripadnosti gibanju in o njegovi taktični usmeritvi, je dvaindvajset let delovanja povezoval doseg

največje število suverenih držav v zgodovini človeštva z nedvoumnimi velikimi posegi v veljavne sisteme: gibanje je povzročilo in spodbudilo slabljenje mreže blokovskih po-vojnih mednarodnih struktur, dalo alternativno sintezo mednarodnih odnosov, prispevalo k praktičnemu dokončanju kolonialnega sistema, prilagodilo pravo Združenih narodov spreminjajočim se razmeram v svetu, bistveno prispevalo h kodifikaciji aktivne in miroljubne koeksistence, povezovalo posamezne cilje držav v razvoju in predlog novega gospodarskega sistema. Ustanovilo je mednarodne mehanizme, ki mu dovoljujejo kontinuirano delovanje, aktivnosti v okviru institucij Združenih narodov in specializiranih agencij so dovolile, da je mogoče govoriti o posameznih neuvrčenih platformah za velike probleme prihodnosti sveta. Prispevek k vprašanjem razorožitve je navezadnje združitev vrste ciljev – od zavračanja blokovskih delitev in nepisanega utrjevanja vplivnih območij do ekonomskih posledic vedno obsežnejšega oboroževanja, ki pospešeno zmanjšuje obseg razpoložljivih sredstev za financiranje razvoja in obremenjuje svet v razvoju z lokalnimi, pogosto prikritimi spopadi med blokoma.

Evolucija strateških ciljev neuvrčenosti

Primerjava s časom prve konference neuvrčenih držav na vrhu bi pokazala, da so z leti doživeli številne in kakovostne spremembe, tako mednarodni odnosi kot gibanje neuvrčenih. Če je petindvajset držav leta 1961 še moralo dokazovati, kako nesmiselne in zločinske (»vojna je zločin proti človeštvu«) so usodne napovedi o neizogibnosti spopada med dvema »idejnima« blokovskima sistemoma, je zdaj na mnogo višji ravni oboroženost in sredi oboroževalne »tehnološke revolucije« teža dokazovanja druge: ob manjši možnosti neposrednega oboroženega konflikta med supersilama je vedno bolj očitno, da se povečuje prepad v pogledu varnosti med tistimi, ki zmorejo sodelovanje v oboroževalni tekmi, in drugimi, ki celo ob največjih žrtvah na račun razvoja, ostajajo praktično razoroženi, če se soočijo s pritiskom katerega izmed blokov ali posameznih držav, ki delujejo tudi za cilje blokov. Beograjska konferenca je bila začetek mednarodne akcije in, v določenem pogledu, pragmatična akcija v sili, ki je pogleda supersil, naj se začne pogajati, da bi odstranili nevarnost izbruha svetovnega spopada. Moralno gibanje

nje zvečne mladih suverenih držav je tedaj delovalo s pozivi, ponujalo dobre usluge v postopku reševanja konkretnih sporov in se posvečalo kompleksnim napredjem dekolonizacije ter načina podpore narodnoosvobodilnim gibanjem na odvisnih ozemljih. Zdal je dialog med supersilama bolj ali manj stabilen, proces dekolonizacije je stopil v fazo načinov sočnanja s posledicami neenakomernega in podrejenega gospodarskega razvoja v preteklosti, gibanje neuvrčenosti je svoje cilje razširilo na spreminjanje celotnega sistema mednarodnih odnosov.

Gibanje ima, kljub sporom in razlikam, ki so obsežnejše, kot so bile v začetni fazi navdušene povezovanja v okvirno »tretjo pot«, neprimerno višjo politično zrelost in prenehalo je biti obrok pojav v mednarodnih odnosih. Moralna vrednost gibanja je seveda še vedno v ospredju, toda gibanje je zdaj pobudnik premikov v mednarodnih odnosih in predlagatelj konkretnih ukrepov. Povečanje števila držav članic morda ni najprimernejši dokaz za povečanje dejanske težje neuvrčenosti v mednarodnih odnosih, toda tudi to je vplivalo na krepitve celotnega vpliva. Zanesljivo pa je mogoče spremembe v realni teži meriti po tem, kako so se spreminjale stališča supersil do gibanja. Dejstvo, da je Sovjetska zveza štela še ob koncu šestdesetih let neuvrčenosti za dejavnik razdiranja enotnosti socialističnih držav in njihovega povezovanja z osvobodilnimi procesi v svetu v razvoju, danes pa ga poskuša prilagoditi svojim koristim (in se pri tem nujno tudi sama prilagaja), je dokaz o premiku. Prav tako je razpadanje silno monolitnega latinskoameriškega območja v zadnjem času svojevrsten dokaz, da so ekonomski odnosi med Severom in Jugom na kritični točki in da je, ne glede na idejno barvo vlad v posameznih državah, položaj držav v razvoju mogoče spremeniti samo s svetovnim konsenzom o spremembi sistema mednarodnih ekonomskih odnosov. Tega pa je, tudi po mnenju prozahnih držav, ki se približujejo gibanju neuvrčenih v Latinski Ameriki, mogoče doseči s širjenjem in krepitvijo neuvrčenega gibanja. Postopek spreminjanja v državah, ki so bile še v času nastanka gibanja neuvrčenih trdni člani blokovskega sistema, ni brez težav in ni premočten. Zvečne gre za avtohtone premike med notranjimi družbenimi silami, deloma pa je to izid poslajanja položaja teh držav v mednarodnem okviru. Gibanje je torej dvosmerno: neuvrčenost je spodbudila premike

Spisek neuvrščenih držav

AFGANISTAN: Demokratična republika A. (1747, republika od 1973); 647.497 km²; 21,3 milijona prebivalcev; uradna jezika paštu (puštu, okoli 60%) in dari (perzijski); glavno mesto Kabul (850.000 preb.); dohodek na preb. 173 dol. (159). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

ALŽIRIJA: Demokratična ljudska rep. A. (1962-Franc.); 2.381.741 km²; 19,1 mil. preb.; uradni jezik arabski (poslovni francoski); gl. mesto Alžir (ok. 3 mil. preb.); dohodek na preb. 1920 dol. (61). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

ANGOLA: Ljudska rep. A. (1975-Port.); 1.246.700 km²; ok. 7. mil. preb.; ur. jezik portugalski (občevalni plemenski bantu jezik); gl. mesto Luanda (600.000 preb.); dohodek na preb. 469 dol. (119). Udeležba: Colombo, Havana.

ARGENTINA: Rep. A. (1916); 2.776.889 km²; 27,8 mil. preb.; ur. jezik španski («castillano»); gl. mesto Buenos Aires (2,9 mil. preb.); dohodek na preb. 2390 dol. (52). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

BAHAMI: Bahamska zveza (1973 – V. Brit.); 13.938 km²; 250.000 preb.; ur. jezik angleški; gl. mesto Nassau (135.000 preb.); dohodek na preb. 3300 dol. (46).

BAHREIN: Država B. (1971); 622 km²; 364.000 preb.; ur. jezik arabski (poslovni angleški); gl. mesto Manama (150.000 preb.); dohodek na preb. 5560 dol. (29). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

BANGLADEŠ: Ljudska rep. B. (1971); 143.998 km²; 89,3 mil. preb.; ur. jezik bengalski; gl. mesto Daka (ok. 2,1 mil. preb.); dohodek na preb. 124 dol. (165). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

BARBADOS: (1966 – V. Brit.); 431 km²; 259.000 preb.; ur. jezik angleški (občevalni jezik »bajan»); gl. mesto Bridgetown (7.552 preb.); dohodek na preb. 3040 dol. (47). Udeležba (kot opazovalec): Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

BELIZE: do 1973 kot Britanski Honduras (1981 – V. Brit.); 22.963 km²; 152.000 preb.; ur. jezik angleški (krepi se španski); gl. mesto Belmopan (3000 preb., novo upravno središče – prej Belize City s 40.000 preb.); dohodek na preb. 1080 dol. (81). Udeležba: Havana.

BENIN: Ljudska rep. B. – do 1975 Dahomej (1960-Franc.); 112.622 km²; 3,5 mil. preb.; ur. jezik francoski (ok. 60 plemenskih narečij); gl. mesto Porto Novo (104.000 preb.); dohodek na preb. 306 dol. (135). Udeležba: Kairo, Alžir, Colombo, Havana.

BOLIVIJA: Republika B. (1825 – Špan.); 1.098.581 km²; 6,1 mil. preb.; ur. jezik španski (občevalna jezika kečua in aimara); gl. mesto Sucre (po ustavi), dejansko pa La Paz (700.000 preb.); dohodek na preb. 570 dol. (107). Udeležba: Havana.

BOTSVANA: Republika B. (1966 – V. Brit.); 600.372 km²; 820.000 preb.; ur. jezik setsvana in druga bantu narečja; gl. mesto Gaborone (36.900 preb.); dohodek na preb. 910 dol. (87). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

BURUNDI: Republika B. (1962 – Belg.); 27.834 km²; 4,5 mil. preb.; ur. jezik kiburundi in francoski; gl. mesto Bujumbura (160.000 preb.); dohodek na preb. 200 dol. (155). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

BUTAN: Kraljevina B. (47.000 km²; 1,3 mil. preb.; ur. jezik tibetanski (dzonga); gl. mesto Thimphu (Timpbu, 25.000 preb.); dohodek na preb. 80 dol. (168). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

CENTRALNOAFRIŠKA REPUBLIKA: (1960 – Franc.); 622.984 km²; 2,6 mil. preb.; ur. jezik francoski (občevalni pa sangho); glavno mesto Bangui (350.000 preb.); dohodek na preb. 296 dol. (138). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

CIPER: Republika C. (1960 – V. Brit.); 9251 km²; 680.000 preb.; ur. jezik grški in turški, poslovni angleški; gl. mesto Nikozija (120.000 preb.); dohodek na preb. 3560 dol. (44). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

ČAD: Republika Č. (1960 – Franc.); 1.284.000 km²; 4,5 mil. preb.; ur. jezik francoski (in čadsko-arabski); gl. mesto N'Djamena (300.000 preb.); dohodek na preb. 119 dol. (166). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo.

DŽIBUTI: Republika D. (1977 – Franc.); 22.000 km²; 400.000 preb.; ur. jezik francoski in arabski; gl. mesto Džibuti (70.000 preb.); dohodek na preb. 483 dol. (116). Udeležba: Havana.

EGIPT: Arabska republika E. (1922 – V. Brit.); 1.001.449 km²; 41,9 mil. preb.; ur. jezik arabski; gl. mesto Kairo (ok. 7 mil. preb.); dohodek na preb. 580 dol. (106). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

EKVATORIALNA Gvineja: Republika E. G. (1968 – Špan.); 28.051 km²; 360.000 preb.; ur. jezik španski (občevalni bantu narečja); gl. mesto Malabo (prej Santa Isabel, 27.000 preb.); dohodek na preb. 336 dol. (129). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

ETIOPIJA: Socialistična ljudska rep. E. (do 1974 cesarstvo); 1.122.900 km²; 32,6 mil. preb.; ur. jezik amharski (postopno tudi gale); gl. mesto Adis Abeba (1,2 mil. preb.); dohodek na preb. 137 dol. (163). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

GABON: Republika G. (1960 – Franc.); 267.667 km²; 645.000 preb.; ur. jezik francoski, občevalni jeziki bantu narečja; gl. mesto Libreville (250.000 preb.); dohodek na preb. 3680 dol. (42). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

GAMBIA: Republika G. (1965 – V. Brit.); 11.295 km²; 600.000 preb.; ur. jezik angleški (plemenska narečja občevalni jeziki); gl. mesto Bandjul (54.000 preb.); dohodek na preb. 250 dol. (149). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

GANA: Republika G. (1967 – V. Brit.); 238.537 km²; 12 mil. preb.; ur. jezik angleški (občevalni jeziki plemenska narečja); gl. mesto Akra (716.000 preb.); dohodek na preb. 421 dol. (123). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

GORNJA VOLTA: Republika G. V. (1960 – Franc.); 274.000 km²; 6,9 mil. preb.; ur. jezik

francoski (občevalni bantu narečja); gl. mesto Uagadugu (200.000 preb.); dohodek na preb. 194 dol. (156). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

GRENADE: Država G. (1974 – V. Brit.); 344 km²; 105.000 preb.; ur. jezik angleški; gl. mesto Saint George's (27.000 preb.); dohodek na preb. 727 dol. (95). Udeležba: Havana.

GVAJANA: Kooperativna rep. G. (1956 – V. Brit.); 214.969 km²; 880.000 preb.; ur. jezik angleški; gl. mesto Georgetown (200.000 preb.); dohodek na preb. 496 dol. (98). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

GVINEJA: Revolucionarna ljudska rep. G. (1958 – Franc.); 245.857 km²; 5 mil. preb.; ur. jezik francoski (občevalni jeziki plemenska narečja); gl. mesto Conakri (450.000 preb.); dohodek na preb. 293 dol. (138). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

GVINEJA BISSAU: Rep. G. B. (1974 – Port.); 36.125 km²; 777.000 preb.; ur. jezik portugalski; gl. mesto Bissau (75.000 preb.); dohodek na preb. 160 dol. (161). Udeležba: Colombo, Havana.

INDIJA: Rep. I. (1947 – V. Brit.); 3.287.590 km²; 684 mil. preb.; ur. jezikov je 15 po ustavi, državni jezik pa je hindi (angleški kot poslovni jezik); gl. mesto New Delhi (ok. 5 mil. preb.); dohodek na preb. 240 dol. (150). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

INDONEZIJA: Rep. I. (1949 – Niz.); 1.919.270 km²; 147 mil. preb.; ur. jezik bahasa indonesia (poslovna jezika angl. in nizozemski); gl. mesto Džakarta (ok. 6 mil. preb.); dohodek na preb. 420 dol. (124). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

IRAK: Demokratična ljudska rep. I. (1932, republika od 1958); 438.446 km²; 13 mil. preb.; ur. jezik arabski (kurdski v Kurdistanu); gl. mesto Bagdad (450.000 preb.); dohodek na preb. 3020 dol. (48). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

IRAN: Islamska rep. I. (republika od 1979); 1.648.000 km²; 38 mil. preb.; ur. jezik farski (perzijski); gl. mesto Teheran (4,5 mil. preb.); dohodek na preb. 2180 dol. (56). Udeležba: Havana.

PODATKI O POSAMEZNIH DRŽAVAH – IME: uradni naziv – morebitno staro ali drugo ime (leto formiranja ali zadnje osamosvojitve – dežela, katere kolonija je bila pred osamosvojitvijo); površina v kvadratnih kilometrih; število prebivalcev; uradni jezik; glavno mesto (število prebivalcev); družbeni dohodek na prebivalca v letu 1980 – v ameriških dolarjih (mesto v svetu glede na ta dohodek). Udeležba na dosedanjih vrhunskih konferencah neuvrščenih.

JAMAJKA: (1962 – V. Brit.); 10.991 km²; 2,2 mil. preb.; ur. jezik angleški; gl. mesto Kingston (160.000 preb.); dohodek na preb. 1030 dol. (84). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

JEMEN (južni): Demokratična ljudska rep. J. (1967 – V. Brit.); 332.968 km²; 1,9 mil. preb.; ur. jezik arabski; gl. mesto Aden (300.000 preb.); dohodek na preb. 500 dol. (105). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

JEMEN (severni): Arabska rep. J. (republika od 1962); 195.000 km²; 5,9 mil. preb.; ur. jezik arabski; gl. mesto Sana (130.000 preb.); dohodek na preb. 460 dol. (120). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

JORDANIJA: Hašemitska kraljevina J. (1946 – V. Brit.); 97.740 km²; 3,2 mil. preb.; ur. jezik arabski, poslovni angleški; gl. mesto Aman (700.000 preb.); dohodek na preb. 1420 dol. (69). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

JUGOSLAVIJA: Socialistična federativna rep. J. (1918); 255.804 km²; 22,4 mil. preb.; ur. jeziki srbohrvaški oz. hrvaškorski, slovenski in makedonski (v SAP tudi jeziki narodnosti); gl. mesto Beograd (1 mil. preb.); dohodek na preb. 2620 dol. (51). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

KAMERUN: Združena rep. K. (1960/61 – V. Brit.+Franc.); 475.442 km²; 8,5 mil. preb.; ur. jezik francoski in angleški; gl. mesto Jaunde (400.000 preb.); dohodek na preb. 670 dol. (101). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

KAMPUČIJA: Demokratična K. (1949 – Franc.); 181.035 km²; 9,1 mil. preb.; ur. jezik kmerski, poslovni francoski; gl. mesto Phnom Penh (nekot. 700.000, zdaj ok. 100.000); dohodek na preb. 60-70 dol. (169). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

KATAR: Država K. (1971 – V. Brit.); 11.600 km²; 220.000 preb.; ur. jezik arabski, poslovni angleški; gl. mesto Doha (120.000 preb.); dohodek na preb. 26.080 dol. (2). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

KENIJA: Republika K. (1963 – V. Brit.); 582.646 km²; 16,4 mil. preb.; ur. jezik svahili (in bantu, poslovni angleški); gl. mesto Nairobi (850.000 preb.); dohodek na preb. 418 dol. (125). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

KOLUMBIJA: Republika K. (1819 – Špan.); 1.138.914 km²; 27,7 mil. preb.; ur. jezik španski, deloma indijska narečja; gl. mesto Bogota (ok. 4 mil. preb.); dohodek na preb. 1180 dol. (81). Udeležba (kot opazovalec): Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

KOMORI: Islamska zvezna rep. K. (1975 – Franc.); 1.797 km²; 370.000 preb.; ur. jezik francoski in arabski; gl. mesto Moroni (15.000 preb.); dohodek na preb. 283 dol. (141). Udeležba: Colombo, Havana.

KONGO: Ljudska rep. K. (1960 – Franc.); 342.000 km²; 1,5 mil. preb.; ur. jezik francoski; gl. mesto Brazzaville (300.000 preb.); dohodek na preb. 730 dol. (94). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

KOREJA (severna): Demokratična ljudska rep. K. (1945 – Japonska); 120.538 km²; 18 mil. preb.; urad. jezik korejski, poslovna jezika ruski in kitajski; gl. mesto Pjongjang (1,5 mil. preb.); dohodek na preb. 1130 dol. (27). Udeležba: Colombo, Havana.

KUBA: Republika K. (1898 – Špan.); 114.524 km²; 10 mil. preb.; ur. jezik španski; gl. mesto Havana (1 mil. preb.); dohodek na preb. 1410 dol. (70). Udeležba: Beograd Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

KUVAJT: Država K. (1961 – V. Brit.); 17.818 km²; 1,4 mil. preb.; ur. jezik arabski, poslovni angleški; gl. mesto Kuvajt (180.000 preb.); dohodek na preb. 22.840 dol. (3). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

LAOS: Laoska demokratična ljudska rep. (1945 – Franc.); 236.800 km²; 3,7 mil. preb.; ur. jezik lao in francoski; gl. mesto Vientian (180.000 preb.); dohodek na preb. 90 dol. (167). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

LESOTO: Kraljevina L. (1966 – V. Brit.); 30.355 km²; 1,3 mil. preb.; ur. jezik bantu, sesoto in angleški; gl. mesto Maseru (45.000 preb.); dohodek na preb. 390 dol. (127). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

LIBANON: Rep. L. (1943 – Franc.); 10.400 km²; 3,1 mil. preb.; ur. jezik arabski, poslovna franc. in angleški; gl. mesto Bejrut (700.000 preb.); dohodek na preb. 1055 (83). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

LIBERIJA: Republika L. (1822); 111.369 km²; 1,8 mil. preb.; ur. jezik angleški; gl. mesto Monrovia (150.000 preb.); dohodek na preb. 527 dol. (122). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

LIBIJA: Socialistična libijska arabska ljudska džamahirija (1951 – Italija); 1.775.000 km²; 3,2 mil. preb.; ur. jezik arabski; vlade imenoma na dve leti v Tripoliju in Bengaziju; dohodek na preb. 8640 dol. (23). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

MALAVI: Republika M. (1964 – V. Brit.); 118.484 km²; 6 mil. preb.; ur. jezik angleški; gl. mesto Lilongve (100.000 preb.); dohodek na preb. 230 dol. (151). Udeležba: Kairo, Colombo, Havana.

MALDIVI: Republika M. (1965 – V. Brit.); 298 km²; 150.000 preb.; ur. jezika maledivski in angleški; gl. mesto Male (16.000 preb.); dohodek na preb. 260 dol. (148). Udeležba: Colombo, Havana.

MALEZIJA: Federacija M. (1957 – V. Brit.); 330.434 km²; 13,5 mil. preb.; ur. jezik malajski in kitajski (bahasa); poslovni angleški; gl. mesto Kuala Lumpur (1 mil. preb.); dohodek na preb. 1670 (66). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

MALGAŠKA REPUBLIKA: Demokratična rep. Madagaskar (1960 – Franc.); 587.041 km²; 8,7 mil. preb.; ur. jezik malagi in francoski; gl. mesto Tananarive (800.000 preb.); dohodek na preb. 350 dol. (128). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

MALI: Republika M. (1960 – Franc.); 1.240.142 km²; 6,9 mil. preb.; ur. jezik francoski; gl. mesto Bamako (200.000 preb.); dohodek na preb. 190 dol. (157). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

MALTA: Republika M. (1964 – V. Brit.); 313 km²; 360.000 preb.; ur. jezik malteški in angleški; gl. mesto La Valetta (18.000 preb.); dohodek na preb. 3470 dol. (45). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

MAROKO: Kraljevina M. (1956 – Franc.); 446.550 km²; 20,5 mil. preb.; ur. jezik arabski (poslovna franc. in španski); gl. mesto Rabat (700.000 preb.); dohodek na preb. 860 dol. (88). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

MAVRETANIJA: Islamska rep. M. (1960 – Franc.); 1.030.700 km²; 1,6 mil. preb.; ur. jezik arabski, poslovni francoski; gl. mesto Nuakot (135.000 preb.); dohodek na preb. 320 dol. (134). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

MAVRICIUS: (1968 – V. Brit.); 2.045 km²; 910.000 preb.; ur. jezik angleški; gl. mesto Port Louis (150.000 preb.); dohodek na preb. 1060 dol. (82). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

MOZAMBIK: Ljudska rep. M. (1975 – Port.); 801.590 km²; 10,5 mil. preb.; ur. jezik portugalski (občevalna narečja bantu); gl. mesto Maputo (1 mil. preb.); dohodek na preb. 270 dol. (144). Udeležba: Colombo, Havana.

NEPAL: Kraljevina N. (1769); 140.797 km²; 14 mil. preb.; ur. jezik pahari (soroden hindij); gl. mesto Katmandu (250.000 preb.); dohodek na preb. 139 dol. (162). Udeležba: Beograd, Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

NGVANE: Kraljevina N. – poprej Svazija (1968 – V. Brit.); 17.363 km²; 550.000 preb.; ur. jezik siswati in angleški; gl. mesto Mbabane (140.000 preb.); dohodek na preb. 680 dol. (99). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

NIGER: Republika N. (1960 – Franc.); 1.267.000 km²; 5,3 mil. preb.; ur. jezik francoski (občevalni jezik arabska narečja); gl. mesto Niamey (150.000 preb.); dohodek na preb. 331 dol. (131). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

NIGERIJA: Federativna rep. N. (1960 – V. Brit.); 923.768 km²; 79,7 mil. preb.; ur. jezik angleški (števili domači jeziki); gl. mesto Lagos (1,1 mil. preb.); dohodek na preb. 1010 dol. (85). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

NIKARAGVA: Republika N. (1821 – Špan.); 130.000 km²; 2,7 mil. preb.; ur. jezik španski; gl. mesto Managua (400.000 preb.); dohodek na preb. 722 dol. (96). Udeležba: Havana.

OMAN: Sultanat O. (1951 – V. Brit.); 212.457 km²; 1,3 mil. preb.; ur. jezik arabski, poslovni angleški; gl. mesto Maskat (700.000 preb.); dohodek na preb. 4380 dol. (37). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

PANAMA: Republika P. (1903 – Špan.); 75.650 km²; 1,9 mil. preb.; ur. jezik španski (poslovni tudi angleški); gl. mesto Ciudad de Panama (450.000 preb.); dohodek na preb. 1728 dol. (65). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

PERU: Republika P. (1824 – Špan.); 1.285.216 km²; 18,1 mil. preb.; ur. jezik španski (od 1975 enakovrno kečua); gl. mesto Lima (2,8 mil. preb.); dohodek na preb. 930 dol. (86). Udeležba: Alžir, Colombo, Havana.

RUANDA: Republika R. (1962 – Belgija); 26.338 km²; 5 mil. preb.; ur. jezika kijarvanda in francoski; gl. mesto Kigali (120.000 preb.); dohodek na preb. 204 dol. (154). Udeležba: Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

SÃO TOMÉ IN PRINCIPE: Demokratična rep. S. T. P. (1975 – Port.); 964 km²; 90.000 preb.; ur. jezik portugalski; gl. mesto São Tomé (20.000 preb.); dohodek na preb. 490 dol. (115). Udeležba: Colombo, Havana.

SAUDSKA ARABIJA: Kraljevina S. A. (1901); 2.149.690 km²; 9,5 mil. preb.; ur. jezik arabski, poslovni angleški; gl. mesto Riad (700.000 preb.); dohodek na preb. 11.260 dol. (17). Udeležba: Beograd, Kairo, Alžir, Colombo.

SEJSELI: Republika S. (1976 – V. Brit.); 404 km²; 62.000 preb.; ur. jezik angleški in francoski; gl. mesto Victoria (15.000 preb.); dohodek na preb. 1770 dol. (63). Udeležba: Colombo, Havana.

SENEGAL: Republika S. (1960 – Franc.); 196.192 km²; 5,6 mil. preb.; ur. jezik francoski, občevalni volof; gl. mesto Daka (550.000 preb.); dohodek na preb. 450 dol. (121). Udeležba: Kairo, Lusaka, Alžir, Colombo, Havana.

SIERRA LEONE: Republika S. L. (1971 – V. Brit.); 71.740 km²; 3,5 mil. preb.; ur. jezik

PORTRET TEDNA

Ali el Mir

Če smo na pragu zasedanja neuvrščenih v New Delhiju za portret tedna izbrali mladega tunizijskega znanstvenika dr. Alija el Mira, ni po naključju, ali zato, ker gre za enega izmed 3 milijard prebivalcev neuvrščenih dežel sveta. Gre tudi za človeka, ki v Ljubljani kot - pomočnik izvršnega direktorja Mednarodnega centra za upravljanje podjetij v javni lasti dežel v razvoju vsak dan ustvarjajo pomaga ujetjavti gospodarske temelje neuvrščenih dežel in s tem miru na svetu.

Sicer pa, kdo bi si mislil, da bo ta bistri in brhki fant z bujnimi gostimi lasmi, ogorele polti, ki se je rodil 23. decembra 1946 v Gabesu na jugu Tunizije, nekega dne prišel v Ljubljano in se od tod spet vračal v Tunizijo, potoval v Afriko, Latinsko Ameriko in Azijo, da bi pomagal nerazvitim k hitrejšemu razvoju...

Gabes ni velik kraj; komaj 10.000 prebivalcev šteje danes. Je pa značilen, saj je oaza s palmami in vodo, na pol poti med Sredozemljem in saharso puščavo. Nekot. so se ga bali zaradi številnih kač, zdaj pa slovi kot eno izmed oporišč razvijajoče se magrebske kemične industrije. »V družini nas je bilo deset. Oče, ki je bil bolničar, je kot borec za svobodo kasneje postal tudi član krajevnega medicinskega zbora, mati pa je delala le doma. Dohodki so bili skromni, tako da se je družina preživljala iz rok v usta, se spominja dr. el Mir otroštva, ko je še kot sedemleten deček obdeloval vrtec in nosil na trg prodajati zelenjavo in sadje, solato, breskve in dateljine.

Živo oglje mu gori v očeh in prav gotovo bi ga kak Murillo takoj naslikal. So lepega dečka, ki je še vse do danes ostal samec, že takrat pogledovala dekleta? »Nikakor ne! Gledali smo se, a zelo pritaženo, kajti v Tuniziji ženske še niso bile tedaj tako odprte za svojo okolico, kot recimo, danes v Ljubljani. Seveda pa je Tunizija

SZ IN NEUVRSČENI

Želja po »rezervnih« zaveznikih

MOSKVA, marca – Najbrž si v tistih poznih decembrskih dneh leta 1979 nihče od kremelskih strategov ni natančno predstavljaj, kaj vse bo v mednarodnih odnosih sprožila sovjetska intervencija v Afganistanu. Sovjetski tanki v Kabul niso povzročili samo ostre spremembe v odnosih med super-silama, marveč so odločno vplivali tudi na gibanje neuvrščenosti, ki se je v svoji protiblokovski politiki tako dokončno soočil z dejstvom, da so izvor neposredne agresije lahko tudi velike socialistične države.

Tisto, s čimer so se pred tem nosilci doktrine neuvrščenosti največ ukvarjali le hipotetično, je po sovjetski intervenciji v Afganistanu postalo neprijetna življenjska resničnost, ki se z vsjo ostrino zarila v svet neuvrščenosti: hegemonistična politika, ki je bila v vzhodni, sovjetski različici dolgo usmerjena zgolj na notranje blokove strukture, se je z Afganistanom sprevrgla v odkrito agresivno politiko, ki se ni zaustavila niti na blokovskih mejah.

Čeprav so v Moskvi že od vsega začetka zanikali, da bi bila »intervencija« intervencija, je sovjetski prestop čez »demarkacijsko črto« globalnih interesov v gibanju neuvrščenosti močno zožil ideološko obravnavo super-sil. Vprašanje, proti komu je naprjena politika neuvrščenosti in katera supersila je večji in naravnější »zaveznik« gibanja, je namreč postalo stvar načelne usmerjenosti vseh neuvrščenih držav, ki se nikakor niso hotele niti mogle sprizgajati s poenostavitvenimi odgovori o »razredni naravi« svetovnih odnosov, pa naj so ti odgovori prišli od ene ali druge supersile ali pa iz krogov v neuvrščenem gibanju samem.

»Povabljene« sovjetske čete

Sovjeti so sicer takoj začeli reševati, kar se je še rešiti dalo, vendar je bilo že prepozno. Sprožili so široko kampanjo, v kateri so zatrjevali, da ne gre za intervencijo, da so sovjetske čete poslale v Afganistan na »povabilo« kabsulke vlade in sovjetsko-afganistanskega sporazuma o prijateljstvu in sodelovanju, ki

da ga predvideva tudi 51. člen ustanovne listine OZN. Čeprav so pri tem računali tudi na pomoč tistih sil v gibanju neuvrščenosti, ki so se že pred tem zavzele za »naravno zavezništvo« s Sovjetsko zvezo (zaradi teh so neuvrščeni šele po letu dni, na ministrski konferenci v Delhiju, obsodili afganistanske dogodke), večina v gibanju sovjetskih izjavov ni sprejela in je ne glede na cilje odločno obsodila vsako vmešavanje v afganistanske zadeve.

To je bilo za vse v Moskvi precejšnje presenečenje, ki ga niso lahko pogotili, ne v prvem trenutku ne pozneje. Čez noč so namreč izgubili iz rok vse najpomembnejše adute, s katerimi so dve desetletji igrali proti Ameriki in njeni imperialistični politiki, ki je bila do tedaj za večino neuvrščenih držav objektivno res poglavitni nosilec neokolonializma na svetu. Z intervencijo v Afganistanu pa so tukajšnje trditve, da je sovjetska politika s svojo »strogo protimperialistično« usmerjenostjo sama po sebi govorila tudi v prid neuvrščenih dežel, dobile izrazito druge razsežnosti, iz katerih je bilo jasno, da samo po blokovskih oznakah nikakor ni mogoče razločevati med supersilama.

Tudi zdaj, tri leta po sovjetskem desantu na kabsulsko letališče (med katerim je v enem od številnih transportnih letal, ki so tiste dni pristajala noč in dan, prišel tudi Babrak Karmal), se položaj za Sovjetsko zvezo ni spremenil na bolje. Sovjetska vojaška prisotnost na afganistanskih tleh je maksimalno zaostila mednarodne odnose in Sovjeti so se v konfrontaciji z Washingtonom, ki je sovjetske kroge ob tem tudi obtožil, da so skušali popuščanje izkoristiti za destabilizacijo strateškega ravnovesja na svetu, znašli v položaju, ko so morali začeti pojasnjevati svoje korake na vse strani: včerajšnjim prijateljem in zdajšnjim sovražnikom, zdajšnjim prijateljem in včerajšnjim sovražnikom...

Ločevanje med možnimi zavezniki in nasprotniki

V tej politiki »pomirjevanja strasti« se je, vsaj kar zadeva neuvrščene, hitro pokazalo, da so sovjetske koordinate svetovne politike usmerjene predvsem k Ameriki in zahodnemu bloku in da v Moskvi še vedno prevladuje bipolarni koncept sveta, ki strogo ločuje med tistimi, ki so lahko sovjetski zavezniki, in tistimi, ki so lahko sovjetski nasprotniki. Čeprav je bilo pri tem tudi nekajkrat z najvišjega mesta javno rečeno, da naj bi uradna Moskva visoko cenila gibanje neuvrščenosti, sovjetski komentatorji niti takrat niti pozneje niso mogli zatajiti, da gledajo na neuvrščene predvsem v funkciji svojih globalnih odnosov in da jih največkrat postavljajo v položaj »rezervnih zaveznikov«.

Priloge na konferenco v New Delhiju so v zadnjih mesecih povzročile zelo živahno dejavnost sovjetske diplomacije in moskovskih uradnih krogov, saj so v Moskvi spoznali, da se udeleženci na konferenci ne mislijo izogniti nobenemu pomembnemu svetovnemu problemu. Sovjetsko časopisje je začelo neposredno posegati v razprave v gibanju neuvrščenosti, pri čemer komentatorji tudi niso skrivali namena vplivati na končni rezultat sedme vrhunske konference neuvrščenih držav.

Najdlje je šla pri tem konec januarja Pravda, ki je odkrito napadla vse, ki se v gibanju

zavzemajo za izvirna načela neuvrščenosti in ki zastrujejo protiblokovsko naravnost od vsakršnega vmešavanja v notranje zadeve drugih držav. Glasilo sovjetske partije je poudarilo vsa tista vprašanja, ki naj bi med neuvrščenimi razmejlila politiko »enega« in »druga« bloka in v skladu s sovjetskimi interesi pokazala, da so pravi nasprotnik gibanja zgolj ZDA.

Namigovanja v Pravdi

V Pravdi je bilo izrecno rečeno, da so izvirna načela neuvrščenosti prisotna »že v vseh dozdajšnjih dokumentih gibanja« in da želijo torej tisti, ki se zavzemajo za njihovo ponovno uveljavitev, razvednotiti »protimperialistično in protivojno usmerjenost gibanja«. Pri tem avtorji teksta niso izbirali besed, saj so z neposrednim namigovanjem poskušali izenačiti prizadevanja za uveljavitev izvirnih načel z »ideološki diverzijami«, ki naj bi jih danes »v bolj pretkani in zamaskirani obliki kot v preteklosti vodil proti gibanju neuvrščenosti«.

V Moskvi so tudi potem še nekajkrat javno opozorili na »manipulacije« notranjih in zunanjih sovražnikov gibanja in zlasti napadli tiste, ki izenačujejo oba bloka v mednarodnih odnosih. Z najbolj vplivnih mest je bilo rečeno, da je teza o enaki oddaljenosti gibanja od obeh blokov »lažja ideja«, s katero želijo »nasprotniki« menda neuvrščene usmeriti predvsem proti Sovjetski zvezi.

Kaj takega po tukajšnjem mnenju »nikakor ni mogoče«. Ali morejmo neuvrščene države enako ravnati z včerajšnjimi kolonizatorji, ki naj bi tudi danes ne skrivali svojih kolonialnih ambicij, kot s socialističnimi državami, ki naj bi že od vsega začetka podpirale njihov narodnoosvobodilni boj. Tako se je glasilo vprašanje, ki so ga postavljali tukajšnji komentatorji.

Sovjetski strategji so v odgovoru na zastavljeno »dilemo« obšli strukturo današnjih mednarodnih odnosov, v katerih so se spremenila tako kolonialna razmerja kot tudi odnosi med supersilama, in tako kot na večini drugih področij tudi neuvrščenost izenačili s sovjetsko politiko na osnovi ciljev, za katere naj bi se na svetu zavzemala Sovjetska zveza. »Boj za mir« naj bi bil pri tem najpomembnejši argument, saj naj bi bil po tukajšnjim razlagah oborožitvenih procesov že nekaj časa »ekskluzivna sovjetska pravica«, ki ji »razredni kriteriji« sovjetske politike dajejo še dodaten »osvobajajoči pomen«.

V Moskvi prav zaradi tega nikdar niso mogli razumeti vseh kritik na račun njihovega ravnanja v mednarodnih odnosih in so marsikdaj odgovarjali tudi s trditvami: »Saj gre vendar za socializem«.

Ideja socializma bi morala namreč po tukajšnjem prepričanju brez pridržkov služiti tudi blokovski konfrontaciji, ki naj – zlasti v ideološkem pomenu – ne bi dopuščala nikakršne »srednje poti«. Intervencija v Afganistanu (tudi že prej vietnamska okupacija Kampučije) je kajpada pokazala, da to ne drži povsem in da v blokovskih odnosih vsaj za zdaj prevladujejo državni interesi supersil, manj pa ideološki cilji.

DANILO SLIVNIK

WASHINGTON – NEW DELHI

Predvsem ocene za UNCTAD v Beogradu

Washington do srede tega tedna ni uradno in javno komentiral sestanka voditeljev držav in vlad neuvrščenih držav v New Delhiju, čeravno ameriški diplomati na East Riverju in številni komentatorji v minulih dneh niso skrivali zadovoljstva, ker se gibanje, kakor pravijo, naposled »seli« iz Havane. Seveda pri tem upajo, da to ne bo le zemljepisna, temveč tudi politična selitev.

Kajti tukajšnji analitiki so si skorajda edini – kot je pred nekaj dnevi zapisal, denimo, – botsonski Christian Science Monitor – da so imeli neuvrščeni v zadnjih letih precej težav zaradi nekaj zaporednih spodletelih poskusov Kube »prilastiti si gibanje«, ki so jih v Havani leta 1979 »odločno onemogočili, za kar gre hvala Titu in drugim«. Po splošnem mnenju »večina neuvrščenih ni mogla nič drugega, kot čakati, da mine triletni mandat Kube kot predsedujoče gibanju«.

V pismu, ki ga je ameriški predsednik Ronald Reagan poslal indijski ministri predsednici Indiri Gandhi, poudarja, da so Združene države Amerike »privržene načelom, na katerih temelji gibanje neuvrščenosti«. Ameriški predsednik je izrazil tudi upanje, da bo v obdobju, ko bo Indija predsedujoča gibanju, to ravnalo v skladu z izvirnimi načeli, tako kot takrat, ko so ga ustanavljali.

O tem, ali si kaka struja z obrobja prizadeva »prilastiti« gibanje, v Washingtonu najpogostejše sodojo po kritikah neuvrščenih ene ali druge velike sile zaradi enakega ali podobnega ravnanja v različnih kriznih situacijah. Tako je New York Times na podlagi indijskega osnutka sklepne listine newdelhijskega sestanka sklepal, da za Američane pravzaprav niti ne bo več tako slabo kot v »kubanskem obdobju« v minulih letih.

Kot vemo, republikanska vlada v Washingtonu ni imela nikoli posebno dodelanega stališča do gibanja neuvrščenosti; ob različnih priložnostih je občasno le poudarjala, da spoštuje »pravo« in resnično »neuvrščenost«. Na sedežu OZN pa je bilo čutili močan diplo-

matski pritisk zaradi nekaterih stvari, za katere je bil Washington močno zainteresiran, in o katerih se neuvrščeni izrekajo »samodejno« – vsaj tako se pritožujejo ameriški diplomati – čeprav nima večina v gibanju boja nikakršnega stališča ali pa je drugačnega mnenja (denimo o »samoopredelitvi Portorika«). Ameriška misija na East Riverju, ki je izjemno dejavna in vselej pripravljena na spopad, razlaga to linijo kot bitko proti »dvojnemu standardu« v mednarodnem življenju. Jean Kirkpatrick, ameriška veleposlanica na East Riverju, nenehno ponavlja, da je ta pripravljenost na spopad dokaz, koliko spoštujejo neuvrščene države in države tretjega sveta naspolh. Pred kratkim je izjavila: »Če molčimo, pomeni, da nam je vseeno, kaj delajo.«

Nekako v decembru pa se je težišče ameriškega zanimanja za »tretji svet« dramatično premaknilo na gospodarsko področje. Z nujnimi akcijami si prizadevajo odvrniti grožnjo nevarnost za banke zaradi dolga možne in po mnenju številnih za zdaj le prelozene verige bankrotov dolžniških držav. Hkrati razlaga, da je v Washingtonu za kulisa preučuje nove zamisli in iščejo dodatne rešitve, kako bi lahko države-dolžnice vendarle vrnille dolgeve. Kot kaže, bodo v Washingtonu posvetili največ pozornosti tistemu, kar bodo voditelji držav in vlad neuvrščenih držav povedali o gospodarskih vprašanjih. Na podlagi tega bodo ocenili, kakšen spopad med bogatimi in revnimi je pričakovati junija v Beogradu na 6. konferenci Združenih narodov o trgovini in razvoju (UNCTAD).

Jasno pa je, da bo Washington tja do junijske konference Združenih narodov o trgovini in razvoju v Beogradu posvečal največ pozornosti svetovnim gospodarskim problemom. Kot pravijo ameriški diplomati, že preučujejo, kakšna stališča naj zastopajo na tej konferenci, ki bo po splošnem prepričanju »izjemno razburljiva«.

Težje pa je prerokovati, ali bo to kakorkoli vplivalo na washingtonske poglede na politiko. Po eni strani je namreč vsaj delno res, kar – ne brez kančka zlobnosti – pišejo uvodničarji Wall Street Journala, namreč, da so dobile države v razvoju »s politiko Reaganove vlade novo gospodarsko ureditev, vendar povsem v nasprotju s tistim, za kar so se zavzemale dolgo vrsto let«. Nedvomno gre prav neumljeni denarni politiki – katere začetki resda sežejo v predzadnje leto Carterjeve vladavine – zahvala za pojave, kot so, denimo, velikanška podražitev posojil in zlom cen primarnih izdelkov, kar je bistvenega pomena za položaj držav v razvoju. Po drugi strani pa je prav tako moč reči, da je bila ta politika ne le morilska, temveč morda celo samomorilsko učinkovita, kajti danes ni

v vrhovih bogatih držav, vključno z ZDA, prav nikogar, ki bi verjel, da bi lahko države v razvoju vrnille okrog 600 milijard dolgov, seveda če z različnimi ukrepi ne bodo takej izboljšali njihovega položaja. O tem sicer priča obrat ameriških denarnih oblasti in vlade za skoraj 180 stopinj v domači monetarni politiki ter stališč do svetovnih dolgov v komaj treh mesecih od skupščine Mednarodnega denarnega sklada po letu 1982 v Torontu do izteka leta. Vlada, ki je nenehno ponavljala, da se bo vse uredilo samo po sebi, zdaj prepričuje kongres o nasprotnem, namreč, da je treba povečati prispevke Mednarodnemu denarnemu skladu. Vsaj za nekaj časa pa so pokopali politiko rekordno dragih posojil, kajti denarne oblasti se očitno bolj boje čedalje globljega padanja v deflacijski prepad kot pa rasti inflacije.

Gospodarske pobude, ki se skrivajo za tem preobratom, so jasne, pač pa zdaj nekateri vplivni glasovi iz republikanskega tabora opozarjajo tudi na pomembne politične razloge. Henry Kissinger je, denimo, v svojem nedavnem dramatičnem pozivu k »rešitvi svetovnega gospodarstva« opozoril, da politični vrhovi v več velikih državah v razvoju, zlasti južnoameriških, ne bodo mogli preživeti nadaljnje politike zategovanja pasu, zato bo imel Washington, če ne bodo poskrbeli za velik preobrat, opraviti s sovražno razpoloženimi vladami teh držav. Nekdanji ameriški zunanji minister je podobno kot George Shultz – vendar pa iz veliko očitnejših razlogov – odkritje zagovarjal vrsto kolektivnih ukrepov bogatih držav s ciljem preprečiti »drsenje navzdol« v vsem svetu. Težave držav, kot so, denimo, Brazilija, Mehika ali Argentina očitno močneje odmevajo v Washingtonu kot nekoč problemi »radikalnih« držav ki so najglasneje zahtevale spremembe svetovne gospodarske ureditve.

Vse to zdaj natančno tehtajo in preučujejo. Jasno pa je, da bo Washington tja do junijske konference Združenih narodov o trgovini in razvoju v Beogradu posvečal največ pozornosti svetovnim gospodarskim problemom. Kot pravijo ameriški diplomati, že preučujejo, kakšna stališča naj zastopajo na tej konferenci, ki bo po splošnem prepričanju »izjemno razburljiva«. Predloge, ki jih pripravljajo sekretariat UNCTAD v Ženevi, so označili za »nerazumljive«, kajti bogate države naj bi letos in prihodnje leto »stale« okrog 70 milijard dolarjev. Washingtonska vlada pa se ni sprejela izhoditi za konferenco, na kateri pričakujejo naslednje najostrejšo konfrontacijo med Severom in Jugom. Medtem pa je treba zavzeti stališča tudi za ministrsko konferenco držav OECD, ki bo maja v Parizu, in za sestanek voditeljev držav in vlad sedmih bogatih držav nekoliko pozneje isti mesec v Williamsburgu pri Washingtonu. Neki funkcionar ameriške vlade upa, da bodo na teh sestankih predlagali nove rešitve za države v razvoju, tako da bi na beograjski konferenci lahko rekli, da so bogati »vendarle že nekaj storili«.

Še vedno je uganka, ali se bo sploh kaj izcimilo iz tega, nedvomno pa bo Washington imel na »dnevnem redu« svetovne gospodarske probleme od marčevskega vrha neuvrščenih v New Delhiju do junijske konference UNCTAD v Beogradu.

DRAGIŠA BOŠKOVIČ

(NE)VARNOST V INDIJSKEM OCEANU

Svobodno morje – morje miru

Ob obalah Indijskega oceana živi tretjina človeštva. Izmed treh svetovnih oceanov je Indijski najmanjši. Meri 75 milijonov kvadratnih kilometrov, to je 21 odstotkov celotne površine svetovnih morij. Zdaj so vse dežele (razen Mayotte in Reuniona) ob njegovih obalah neodvisne. Vendar ocean znova postaja križišče različnih interesov zaradi bogatih nahajališč redkih kovin in nafte in strateškega pomena, ki ga ima za obe velesili v sedanjih blokovski delitvi sveta.

Prebujanje narodov po drugi svetovni vojni je prineslo mnogim državam neodvisnost: Indiji leta 1947, Maleziji, Burmi, Cejlonu in Koreji 1948. Osvobodjenje kolonij ob obalah vzhodne Afrike je bilo počasnejše: Tanzanija je postala neodvisna leta 1961, Kenija 1962.

Kar zadeva Madagaskar, so bili tam Portugalci, ki so od leta 1510 naprej zman poskušali uveljaviti kolonializem. V 16. stoletju so začeli prihajati na ta otok Nizozemci, ki so trgovali z domačini. Po delni angleški okupaciji otoka leta 1811 je 1896 postal francoska kolonija. Stiriindeset let pozneje je otok postal neodvisen.

Indijski ocean je s svojimi obalnimi državami zelo bogat: ima 77 odstotkov svetovne proizvodnje kavčuka, 76 odstotkov čaja, 42 odstotkov volne, 25 odstotkov bombaža, 20 odstotkov kave in še drugo. Južnoafriška republika in njena kolonija Namibija dajeta 74 odstotkov svetovnega kroma, 71 odstotkov platine, 60 odstotkov zlata, 45 odstotkov magnezija, 20 odstotkov uranove rude in 19 odstotkov vanadija. Tudi drugi dejavniki vplivajo na nevrvalični značaj Indijskega oceana. Napredno usmerjeni Južni Jemen, Somalija, Etiopija, Tanzanija, Mozambik, Madagaskar, Komori in Sejšeli po mnenju Zahoda ogrožajo naftne poti. Washingtonu niso pogodu uspehi osvobodilnih gibanj na jugu Afrike, na področju, bogatem z dragocennimi rudami, ki jih uporablja vojaška in civilna industrija.

Varnost Perzijskega zaliva, kjer je 54 odstotkov svetovnih zalog nafte, je prva skrb Zahodne Evrope in držav ob obalah Indijskega

Foto: Joco Znidarsič

oceana. Bivši ameriški predsednik Carter je nekoč izjavil, »da bi vsak poskus prevzema kontrole nad Zalivom nasprotoval življenjskim interesom ZDA, in bi te nanj odgovorile s silo.« Ker je sedmo ladjevje na Tihem oceanu predalce, je glavno ameriško pomorsko oporišče na tem območju Diego Garcia. S tega oporišča lahko Američani prispejo do kateregakoli kraja v Indijemskem oceanu v treh dneh. Američani prav tako lahko uporabljajo tri letalske baze in bojne ladje lahko pristajajo v treh pristaniščih sultanata Oman. Poleg tega imajo Američani posebne olajšave še v približno desetih državah, med njimi na primer v Somaliji, Keniji, Egiptu.

Francija ima največ prekomorskih sil v Džibutiju, 4500 mož, na Reunionu 2800 in Mayottu 400. Francoski lovci, katerih doseg je manj kot 5000 km, potrebujejo vmesni pristanek v mozambiškem zalivu. Prav tako so okupirali malgaške otoke (Bassas da India, Glorieuses, Europa).

Morda je v Indijemskem oceanu že jedrsko orožje. Raymond Barre je leta 1977 opozoril na možnost uporabe takega orožja na tem območju, kar je potrdil tudi Paul Djoud, državni sekretar, ki je leta 1979 dejal, da bo Francija z vsemi sredstvi, tudi z jedrskim orožjem, branila svoje departmaje in prekomorska ozemlja.

Sovjetska zveza po drugi strani poskuša urediti svoje sanje: dobiti neposreden dostop do tega morja. Na Indijemskem oceanu je dejavno nastopila leta 1979, ko se je letalono-silka »Minsk« (nosilnost 40.000 ton) prvič pojavila v tem morju. Po letu 1980 so sledili drugi pomembni premiki. Nekateri ladje so stalno tam. Drugače kot ZDA in Francija, ki imata stalne baze, je SZ odvisna od dobre volje priobalnih držav, ki ji dajejo olajšave. Novembra 1977 je morala SZ zapustiti salsko Berbero. Sedaj sovjetske ladje lahko pristajajo v Adenu, Maputu, Port Louis ali Maheju, slednji sprejema tudi britansko in francosko floto.

Oporišča ali »olajšave«, nekaj je gotovo: Indijski ocean je žrtev svetovne preoboroženosti. Varnost obalnih držav ogroža najsodob-

nejše orožje, kot na primer bombniki B 52, letalonosilci, kot sta »Nimitz« in »Eisenhower« (90.000 ton nosilnosti, katerih vsaka lahko nosi sto letal in helikopterjev, jedrske podmornice z raketami »polaris« ali »poseidon«.

Da bi se izognili možnemu neposrednemu spopadu med Zahodom in Vzhodom, si obalne države prizadevajo to področje spremeniti v cono miru. To pobudo podpirajo tudi neuvrščeni, ki so se že večkrat soglasno uprli vse večji militarizaciji Indijskega oceana. Generalna skupščina OZN je leta 1971 o tem sprejela resolucijo, pri tem pa se je 49 držav, med njimi najmočnejše, vzdržalo glasovanja. Predsednik Madagaskarja Didier Ratsiraka je konec leta 1981 v Antananarivu predlagal sklice konference, na kateri bi sodelovale vse zainteresirane države. Obravnavali bi predvsem demilitarizacijo in jedrsko razorožitev Indijskega oceana.

Če torej države ob obalah Indijskega oceana želijo, da ta postane cona miru, to ne pomeni nezavarovanja tankerjev. Tudi mi ne želimo, je izjavil predsednik Ratsiraka leta 1981, »da bi se tankerji, ki nas oskrbujejo z nafto, potopili.« Kar želimo, je podpis pogodbe o zagotavljanju varnosti velikim naftnim tankerjem, toda brez militarizacije in jedrskega orožja. Vsakdo se zaveda pomena tega dela sveta, tako za razvite kot za nerazvite države. Tako, na primer, Japonska dobiwa 90 odstotkov svoje nafte skozi Hormuško ožino, Evropa 60 odstotkov in ZDA 20 odstotkov. Toda baze in olajšave na Indijemskem oceanu niso potrebne, čeprav je funkcionar ameriškega State Departmenta Chester Crocker med tridnevni obiskom v Antananarivu januarja letos dejal, da so važne za razmerje sil med velesilama. Naj jih imajo tako Američani kot Sovjeti na svojem ozemlju! Saj z današnjim medcelinskim raketami lahko vsaka velesila doseže katerikoli del nasprotnikovega ozemlja s svojskega ozemlja. Torej naj ne kalijo čistih in mirnih voda tega oceana.

PATRICK R. GOUSSOT

AFRIŠKI JUG

Bližnji vzhod devetdesetih let?

Afriški jug je bližnji vzhod devetdesetih let, je lani rekel Robert McNamarra, nekdanji ameriški obrambni minister in dolgoletni predsednik Svetovne banke. Kot vse analogije, je tudi ta po svoje zavajajoča, nekatere podobnosti pa so velike.

Kot na Bližnjem vzhodu so tudi na afriškem jugu nakopičena izredna naravna bogastva (včasih pravijo temu območju »geološki skandale«), razmerje Izraela do arabskih držav je v nekaterih pogledih podobno razmerju med Južno Afriko in njeno sosesčino, tudi na afriškem jugu se lomijo blokovski interesi. Najizrazitejša posebnost tega območja je verjetno stanje v sami Južni Afriki, tista eksplozivna notranja protislovja, ki jih prinaša apartheid in ki jih skuša režim v Pretoriji agresivno usmeriti tudi navzven.

V tem kotlu na jugu Afrike se napetost po neodvisnosti Zimbabveja (Rodezije) nabira in sprošča predvsem okoli Namibije. Pogajanja okoli nje so že nekaj let v slepi ulici. Sicer so frontne države, Swapo in Južna Afrika že leta 1978 načelno sprejeli resolucijo 435, ki govori o rešitvi namibijskega vprašanja po mirni poti (svobodne volitve pod nadzorstvom OZN), toda potem je začela Pretoria postavljati razne zavlačevalne pogoje. Lani so Američani, ki so očitno presodili, da je položaj na jugu Afrike tak, da bi jim lahko uspelo ubiti več muh na en mah, povežali namibijsko vprašanje s kubanskim umikom iz Angole in Pretoria je to novo priložnost za zavlačevanje pogajanja z obema rokama. Pogajanja so oddle še bolj očitno capljala na mestu.

V zadnjih mesecih se po splošnem mnenju nekaj vendarle premika. Iz raznih virov kar naprej prenikajo (ali pa jih zavestno pošiljajo v optiko) novice kot denimo ta, da sta Angola in Južna Afrika že sklenili sporazum, po katerem naj bi se kubanske čete in borci Swapo umaknili vsaj za 200 kilometrov na sever od angolsko-namibijske meje, Južnoafričani pa

bi v zameno izpraznili angolski jug, ki ga tako rekoč trajno zasedajo, in opustili pomoč angolskemu uporniškiemu gibanju Unita, ki še naprej vodi gverilsko vojno in Luandi resno krat polno oblast nad deželo. Ta sporazum naj bi bil prvi korak h kasnejši rešitvi vsega namibijskega vprašanja, poudarjajo zlasti ameriški viri, nedvomno s precejšnjo mero hotenega optimizma.

Za preživetje potrebujejo mir

Kar zadeva Angolo, jo položaj res sila k temu, da bi nekako uredila odnose s Pretorijo in se znebila namibijskega bremena. Država je osem let po neodvisnosti v težkem stanju: prikrita državljanska vojna, nemoč pred južnoafriškimi napadi, katastrofalno gospodarsko stanje, odvisnost od neafriških zaveznikov. Ker je preko Swapa, ki ima oporišča na njenem ozemlju, edina med frontnimi državami neposredno vpletena v namibijsko dogajanje, je najbolj pod južnoafriškim in ameriškim pritiskom. Skratka, Luanda nujno potrebuje mir, če hoče normalno zaživeti ali celo preživeti. Pri tem je najbrž razpeta med potrebo po miru (ki ima južnoafriško-ameriški pečat) in verjetnimi pritiski svojih socialističnih neafriških zaveznikov: domnevati je mogoče, da Moskvi najbrž ne bi bilo vseeno, če bi se morale kubanske čete umakniti iz Angole. Pri tem ne gre samo za vprašanje gole fizične prisotnosti in vpliva na tej podlagi. Gre tudi za psihološko prestižno igro med supersilama. V ameriški optiki in za njeno propagando bi bil kubanski umik udarec za sovjetski ugled v Afriki, kjer si je SZ skrbno in vztrajno gradila sloves, države, ki trdno stoji za svojimi zavezniki in hkrati zna varovati lastne interese. V tem smislu bi kubanski umik iz Angole deloval kot pomanjšana inačica odhoda Rusov iz Egipta.

Položaj je zapleten in Luanda v hudih dilemah. Če torej potrebuje mir, če ta mir zdaj kroji v Washingtonu in Pretoriji in zanj po eni strani zahtevajo kubanski umik iz Angole, pa Luanda te vojake zdaj nujno potrebuje: ne toliko zaradi Južnoafričanov (Kubanci se njihovim vdorom ne upirajo), temveč predvsem proti Savimbijevi Uniti. Dokler bo imel Savimbi podporo Pretorie, tako dolgo bo oblast v Luandi ogrožena. Včasih je sicer slišati, da se angolske oblasti pogajajo tudi s Savimbijem, vendar se zdi sporazum malo verjeten. Bolj verjetno je, da si skuša Luanda dobiti trdna ameriška zagotovila, da bo Pretoria, če bi prišlo do omenjenega sporazuma z njo, res nehala podpirati Savimbija. Jedro sedanjih pogajanj v trikotniku Angola – ZDA – Južna Afrika je verjetno v tem.

Za Reaganovih časov več maneverskega prostora

S tem smo tudi pri vprašanju ameriško-južnoafriških odnosov. Razmerje med državama je dokaj fluidno, vendar ni dvoma, da je ameriški vpliv na Pretorio razmeroma omejen. Zdi se, da je Pretoria šele z Reaganovo administracijo (in po njeni zaslugi) prebolela šok, ki ga je doživela ob razpadu portugalskega imperija in nastanku »rdečega« Mozambika in Angole, kjer je bila Južna Afrika po svojem prepričanju »izdana« (Američani niso podprli njene pohoda na Luando). Carterjeva administracija je s poudarjanjem človekovih pravic seveda morala biti stroga do apartheida vsaj v besedah in prav takratnemu večjemu, čeprav seveda omejenemu

pritisku Washingtona gre delna zasluga za večjo popustljivost Južnoafričanov pri namibijskem vprašanju. Ko je prišel na oblast »ideolog« Reagan, so nastopili za Pretorio skoraj idealni zunanje-politični časi: potrdilo se je staro pravilo, da je njen zunanje-politični maneverski prostor največji v časih največje mednarodne zaostritve, in ZDA so ji zdaj brez pismenke priznale vlogo, za katero se je Južna Afrika že dolgo potoevala: vlogo branitelja zahodnih interesov na afriškem jugu in sirše, vlogo najbolj zanesljivega lokalnega branika pred sovjetskimi širjenjem. Pretoria je dobila v bistvu popolnoma proste roke za neovirano delovanje na afriškem jugu, delovanje, ki je kombinacija agresivnega vojaškega in gospodarskega pritiska na sosesčino in obljub o prednostih odkritega sodelovanja s Pretorio.

Radi bi odstranili Kubance

Skratka, z nastopom Reaganove administracije se je Pretoria še bolj uveljavila kot vojaški in gospodarski hegemon na tem območju, zdaj pa si v interesni skupnosti z ZDA prizadeva izrabiti šibkost in težavni notranji položaj v sosesčini ter s pozicij moči doseči taktične in strateške cilje. Poglavitni širši cilj za obe prestolnici se glasi: odstraniti Kubance, s tem samodejno zmanjšati sovjetski vpliv, hkrati pa s politiko pritiska in obljub o pomoči pospešiti morebitno odvajanje sosednjih držav, ki malone brez izjeme veljajo za »rdeče«, od socializma, ki so ga razglasile za začelno deložno ureditev. Pri tem se zdi, da v nekaterih državah v resnici poteka proces, ki kaže na opuščanje nekaterih prvotnih dogem ali pa, če ne drugo, vsaj na težnjo po večji diverzifikaciji odnosa s tujino, s tem pa posredno po večji notranji in zunanji samostojnosti.

Tak proces se je v zadnjih mesecih verjetno izrazil tudi v velikih čistkah v angolskem vodstvu, ko so bile odstranjene osebnosti, ki so nasprotovale sporazumevanju s Pretorio in Zahodom sploh. Tudi to morda, poleg osnovnih angolskih interesov, govori za morebitno sklenitev sporazuma z Južno Afriko. Sporazum bi vsaj trenutno ustrezal tudi Pretoriji. Najbrž je nujno, da bi bil poglavitna žrtev takega sporazuma Swapo, ki bi mu tamponska cona na angolskem jugu hudo otežila vojaško delovanje v Namibiji. Močna ofenziva Swapa v zadnjem času (po večmesečnem zatijšu) morebiti kaže na strah pred takim sporazumom. Pretoria pa verjetno računa, da bi se vojaška oslabilost Swapa sčasoma prelila tudi v politično.

To je pomembno. Pretoria zdaj nikakor ne bi privolila v svobodne volitve v Namibijo – pa če se Kubanci umaknejo na nje. DTA, Južni Afriki naklonjena politična grupacija v Namibiji, je namreč razpadla in zdaj bi na svobodnih volitvah (ZDA se zanje še vedno zavzemajo in tako je nanje vendarle vezana tudi Pretoria) po splošnem prepričanju zmagal Swapo. Tega si premier Botha že iz notranje-političnih razlogov ne more privoščiti. Zato bo Pretoria morebiti dovolila volitve v Namibijo šele potem, ko bo »vzgojila« naslednika DTA z možnostmi za zmago. Delni sporazum Angole in Južne Afrike ne bi potemtakem v ničemer približal celovite rešitve namibijskega vprašanja – vsaj ne v obliki, ki je za Zd

PREPAD MED SVETOVNIM SEVEROM IN JUGOM

Svarila komisarja Pisanija

BRUSELJ, marca – Lahko bi dejali, da se gospodarski usmeritvi gibanja neuvrščenih in zahodnoevropske gospodarske skupnosti na svoj način sekata v oddelku »DG-8« bruselske palače Berlaymont. Tam so nedavno sestavili tako imenovani »Pisanijev memorandum«, nekakšno izhodišče evropske komisije za sodelovanje skupnosti in držav v razvoju.

Pobuda nosi ime po načelniku tega oddelka, v EGS zadolženega za »razvoj tretjega sveta«, Edgaru Pisaniju, ki po splošni presoji bruselskih opazovalcev z uspehom nadaljuje energični stil dela svojega znamenitega predhodnika na tem položaju, Clauda Cheyssona, zdaj Mitterrandovega šefa diplomacije. Poglaviti poudarek tega besedila, ki ni po naključju objavljen v času, ko se EGS pripravlja na majski sestanek UNCTAD v beograjski »Savi«, je, »da mora zdaj Evropa s skupino in usklajeno pobudo izboljšati odnose med svetovnim Severom in Jugom«.

Premajhna pozornost od držav v razvoju je škandal

Na kratko, Pisani predlaga državam članicam EGS, da zaradi moralnih (»treba je narediti konec škandalu zaradi premajhne pozornosti do razmer v državah v razvoju«) in ekonomskih razlogov (»razrešitev problema recesije v Evropi je odvisna od vzporednega razvoja drugod po svetu«) podvojijo svoj pomoč za razvoj od 0,05 na 0,1 odstotka skupnih bruto nacionalnih proizvodov. S tem ukrepom naj bi pomoč v naslednjih desetih letih dosegla vsoto 2 milijard dolarjev, katerih precejšen del naj bi namenili predvsem Afriki, »ki je zgodovinsko povezana z Evropo«. Pomembnejši od samega predloga pa se vsekakor zdi duh tega dokumenta, ki ga je Pisani skušal takole orisati na novinarski konferenci: »Skupnost mora pomagati ustvariti prostor za gospodarstva tretjega sveta, kajti blaginja tih dežel je tudi v našem interesu«. Odveč je dvomiti, skratka, da se takšno razmišljanje vsaj v določeni meri ne ujema z načeli gospo-

darske strategije neuvrščenih ali »skupine 77« držav v razvoju. V prid takšnega sklepa slednjič govori še sorazmerno velik delež, ki ga investicijska banka skupnosti (EIB) namenja tretjim državam (lani 437 milijonov dolarjev), precejšnja direktna pomoč (30 držav v razvoju bo imelo letos na voljo v blagajni EGS 270 milijonov dolarjev) in olajšave, ki jih daje EGS skupno 123 državam v razvoju s splošno shemo preferencialov (v obdobju 1983–1985 naj bi se delež uvoza t. i. »neobčutljivega« blaga, ki ne konkurira proizvajalcem v EGS, povečal za 15 odstotkov) in z »Loméjsko konvencijo« (v Bruslju navajajo, da prihaja 99,5 odstotka blaga podpisnice tega sporazuma na trg EGS brez carine).

Precej enostranska naklonjenost

Vtis, ki mu je treba še dodati na sedeh EGS pogosto citirane presoje, da »ima EGS med vsemi gospodarskimi bloki najbolj odprte meje« in da je skupnost, »kar zadeva pomoč in trgovino glavni partner državam v razvoju«, je v kratkem času, da je celo zadržani slednji dnevniki Financial Times zanesel v sklep, da je »skupnost dala nauk predsedniku Reaganu, kako je treba razreševati probleme držav v razvoju«.

To so seveda precej enostranske presoje, kajti mnogi od teh znamenj »naklonjenosti državam v razvoju so slabo ubrana z izhodišči gospodarske strategije neuvrščenih in »skupine 77«, največkrat pa celo povsem v nasprotju z njimi.

Mogoče je namreč zagovarjati tezo, da ves denar, ki ga EGS skupaj z preferenciali daje tem državam, se zdalce ne odtehta škode zaradi avtarične skupne kmetijske politike v deseterici. Agrarni protekcionizem je namreč pripeljal do kopičenja kmetijskih presežkov, ki jih skuša EGS z velikimi izvoznimi premijami pod lastno ceno prodati na svetovnem trgu. Zaradi takšne politike se je EGS v sedemdesetih letih spremenila od velikega uvoznika v velikega izvoznika sladkorja in drugih kmetijskih izdelkov, s subvencijami porušila vsa ravnanja na trgu in posredno povzročila stisko oskrbe s hrano v državah v razvoju, ki je zdaj eden temeljnih svetovnih gospodarskih problemov.

Globlji povodi sorazmerne širokosrčnosti Zahodne Evrope do držav v razvoju postanejo očitnejši, če proučimo sestavo tistih držav, ki dobijo največ ugodnosti in pomoči. Razkrije se namreč, da ne gre za katerekoli države v razvoju, temveč za tiste, ki jih z EGS večinoma še vedno povezuje popkovina kolonialne preteklosti in da si skupnost na ta način prizadeva ohraniti in negovati svoja vplivna področja, zlasti v Sredozemlju, na Blžnjem vzhodu in v Afriki. Vse gospodarske ugodnosti večini teh držav niso tedaj nikakršno odrešiteljstvo, temveč trezen račun, da teh trgov preprosto ni mogoče drugače obvarovati pred drugimi tekmeci, zlasti pred ZDA in Japonsko. Zato je povsem razumljivo, s katero so v Bruslju te dni napadli ZDA, ko so prodale večje količine subvencionirane moke v Egipt, ki je od nekdanj evropski »rezervat«.

Geslo: čim ceneje do surovin

Vendar to ni vse: v teh »rezervatih« si je EGS ustvarila bogato lovišče dobičkov za svoj kapital. Analitiki namreč dokazujejo, da

je tudi danes, podobno kot v kolonialnih časih, t. i. »skriti« transfer finančnih sredstev iz teh držav v nekdanje kolonialne matice (gre za vračanje profitov in obresti, za finančne rokobitstva transnacionalnih družb, a tudi za prelivanje vrednosti zaradi strukturnih odnosov in razmerij v cenah) večji od posojil, pomoči, naložb in drugih oblik »vidnih« transferov.

Darilo, a hkrati klouta je na svoj način tudi brezcarinski uvoz na trg EGS. Kratkoročno delujejo te olajšave blagodejno na trgovinske bilance držav v razvoju, dolgoročno pa se slabšajo njihove gospodarske strukture. »Carinska politika v skupnosti pospešuje izvoz surovin, kaznuje pa izvoz obdelanih izdelkov, s čimer zavira industrijski razvoj v državah izvoznih«, piše Financial Times. Geslo je: čim cenejši in čim bolj zanesljiv vir surovin, ki jih skupnost nima.

V resnici seveda stvari niso tako preproste in črne. EGS daje ugodnosti tudi mnogim državam, s katerimi nima kolonialnih povezav in poleg surovin tu in tam kupuje tudi izdelke z višjo stopnjo obdelave, vendar to ne spreminja bistva zadeve. Gre za politiko: prvi naftni šok leta 1973 je dal vedeti, kako tvegano se je opirati na prezeek krog dobavitelj, poleg tega pa so v EGS spoznali, da ni mogoče v nedogled preprečevati logičnih težej držav v razvoju, da razvijejo svojo industrijo.

Nekatere države imajo lažji dostop na trge EGS

Takšna prizadevanja so seveda v nasprotju s koncepcijo neuvrščenih. Trditelj je mogoče, da diskriminatorno obravnavanje držav v razvoju, od katerih imajo ene lažji dostop na trge EGS in s tem do večjega dohodka kot druge, škoduje enotnosti in gibanju teh držav in da po drugi strani preširoka odvisnost od tega trga negativno deluje na tisti temeljni del strategije neuvrščenih in »skupine 77«, ki nosi naziv »opiranje na lastne sile«.

Iz tega zornega kota dobijo predlogi in svarila evropskega komisarja Pisanija precej drugačne razsežnosti. Čeprav je mogoče pristati na mnenje belgijskega dnevnika Le Soir, da je pobuda komisije »gopumna v tem času splošnega egoizma in gospodarskega zapiranja«, je očitno, da dialog Zahodne Evrope in držav v razvoju, ki ga predlaga, ne bo niti kratek niti lahek. Problem dodatno zapletajo meje, ki jih Evropejem postavlja atlantska solidarnost, kajti ščititi morajo skupne interese, ki jih imajo v državah v razvoju, in krmariti tako, da ne pridejo v konflikt z zaveznicom na drugi strani Atlantika, na katere rovaš gre največji del razlogov za zdajšnji slepo ulico v odnosih med Severom in Jugom.

Se en zapleten sklop vprašanj ovira izboljšanje odnosov med EGS in svetovnim Jugom: v oddelku »DG-8« palače Berlaymont natančno vedo, da ima Evropska komisija v primerjavi z vladi držav članic, ki jih predstavlja svet ministrov, zelo majhno politično težo in da se tako daljnosežni in pozitivni predlogi komisije, če se posamične države v svetovnih organizacijah in v dnevnih politikah odločajo drugače, nimajo posebne vrednosti. Od hkratnega razreševanja dolge vrste vprašanj bo torej odvisno, kako se bodo uveljavljale zamisli evropskega komisarja Pisanija.

DUŠAN SNOJ

LATINSKA AMERIKA PRED VRHOM V NEW DELHIJU

Škodljive posledice radikalizma

Ne glede na to, da ob zadnjih grožnjah ameriške vlade, češ da bi zrušitev vojaško-civilnega režima v Salvadorju pomenila okrepljeni prodor sovjetskega prodora v srednjeameriški prostor (v nevarnosti bi se menda znašla tudi Mehika in s tem ameriška južna meja), nista bili neposredno omenjeni Kuba in Nikaragva kot »posredovalki sovjetskega vpliva«, je z dokajšnjo zanesljivostjo mogoče domnevati, da bo srednjeameriška kriza med tistimi temami, ki se jim na vrhunskem srečanju neuvrščenih v Delhiju ne bo mogoče izogniti.

Seveda je treba povišane tone v Washingtonu na račun »mednarodne komunistične subverzije« v Srednji Ameriki in Karibih v prvi vrsti razlagati kot taktično potezo Bele hiše, da bi v kongresu zlomila odpor proti pošiljanju dodatne vojaške pomoči salvadorski hunti. Druga dimenzija »hrupa« iz Bele hiše je znana že od prihoda republikanske administracije na oblast: petiskanje srednjeameriško-karibske krize v medblokovsko konfrontacijo, kar se je po januarju 1980 redno ponavljalo, kadar je Reaganova administracija hotela uporabiti vse zvođe pritiskov na Moskvo s poudarjanjem sovjetske »ekspansionistične politike« v mednarodnem prostoru ter jo seveda na ta način potisniti v defenzivo.

S stališča neuvrščenih in še posebej vrhunškega zborovanja v indijski glavem mestu je oživljanje teze o »ogrožanju svobodnega sveta« s strani »mednarodne komunistične subverzije« občutljiva tema predvsem zaradi tega, ker bo v Delhiju skoraj gotovo povzročila reakcije posredno ali neposredno prizadetih strani. Pri tem imamo v mislih Kubo, Nikaragvo in Grenado, tri predstavnice tako imenovanih radikalcev v gibanju neuvrščenih, ki ameriške verbalne grožnje kaj lahko uporabijo kot argument, da je ameriški imperializem poglaviti (in pravzaprav edini) sovražnik neuvrščenega gibanja, ki ga je treba znova ostro obsoditi, vsaj toliko, če ne še bolj kot na januarskem izrednem ministrskem sestanku koordinacijskega biroja v Managui.

Grobo zmernanje nikamor ne vodi

In s tem smo za korak bliže jedru problema: večina od prek devetdesetih udeleženk mini-

strskega sestanka v nikaragovskem glavem mestu je namreč menila, da pretirano enostransko in grobo zmernanje ameriške politike v srednjeameriškem in širšem latinskoameriškem prostoru, ki je tako rekoč kriva za vsa zla na tej celini, ne pelje nikamor in še zlasti ne, če prizadete države razen ostrih kritik nimajo kaj povedati o poteh za reševanje zgornjih kriz. Zanimivo je, da se je v Managui vrsta »zmernih« latinskoameriških članic ali opazovalcev v gibanju neuvrščenih uprla črno-belemu prikazovanju položaja v tem delu sveta, zvrčanju vse krivde samo na no supersilo in grobi konfrontaciji z Združenimi državami, kar bi zapleteno položaj samo še bolj zapletlo in po drugi strani ustvarilo vtis, kakor da so neuvrščene in druge države v razvoju izpostavljene samo pritiskom ene supersile oziroma bloka in ne obeh supersil in blokov.

Neposredna posledica ostre protiameriške in-tonacije v Managui, s čimer se je nikaragovska hunta hotela nehot postavila na kubansko stališče, ki so marsikdaj obsedena od javnih verbalnih obračunavanj z »jenkijevskim imperializmom«, je bila, da je med latinskoameriški članicami (ali potencialnimi članicami) neuvrščenega gibanja jelo plahneti navdušenje pred sedmim vrhunskim srečanjem. Najbolj zgovorno se je to pokazalo v venezuelskem primeru. Znano je namreč, da je Venezuela, ki sodi v krog najvplivnejših latinskoameriških držav, hotela v Delhiju zaprositi za polnopravno članstvo v gibanju, vendar je odstopila od »kandidature«.

Latinska Amerika dejansko predstavlja velik in še vedno ne dovolj izkoriščen »rezervoar« za okrepitev gibanja in politike neuvrščenosti, ki bi ji lahko samo še utrdil sloves univerzalnosti.

Prav tako je znano, da so se v Caracasu umaknili za korak zaradi ozemeljskega spora s sosednjim Gvajano, ki je polnopravna članica gibanja in ki je skupaj s Kubo (ali celo na kubanski pritisk) storila vse, da bi zaradi dvostranskega spora preprečila venezuelsko članstvo v gibanju neuvrščenih. Nesporo je, da pogrevanje sosedskih sporov še nikoli ni prispevalo h krepitvi gibanja, temveč na sprotno in da nereseni problemi med dvema državama ne bi smeli biti prevladujoče merilo za članstvo v neuvrščenih.

Ohladitev po sestanku v Managui

Pretirano bi bilo trditi, da so latinskoameriške države (razen Kube, Nikaragve in Grenade) po sestanku v Managui začele biti plat zvona, kakor ne gre podcenjevati ocen nekaterih latinskoameriških komentatorjev, da je ta sestanek »svojo enostransko obarvanost« prejel imel nasprotni učinek na več latinskoameriških držav, bolj ali manj še vedno pod vplivom fakladnega (malviske) krize in ameriškega obnašanja v zvezi z njo, kakor naj bi ga imel, ko so te države izrazile željo po aktivnejši vključitvi v gibanje neuvrščenih. Ze pred časom smo zapisali, da nas ne bi smela zanesti teza, ki se je po grenkih latinskoameriških malviskih izkušnjah pojavila v nekaterih sredstvih obveščanja in je ustvarja-

la vtis, kako države Latinske Amerike kar počez drvi v vrste neuvrščenih. Manifestacija ameriških blokovskih interesov ob krizi na južnem Atlantiku je bila za večji del Latinske Amerike nedvomno res grenka izkušnja, po drugi strani pa je na te države deloval tudi nikaragovski (ali kubansko-nikaragovski) poskus radikalizacije in enostranske naravnosti gibanja.

Da bo stvar bolj jasna: Latinska Amerika dejansko predstavlja velik in še vedno ne dovolj izkoriščen »rezervoar« za okrepitev (številčno kakovostno) gibanja in politike neuvrščenosti, ki bi ji lahko samo še utrdil sloves univerzalnosti. Vendar, veliko teh držav (naštevati lahko začnemo pri Mehiki in končamo pri Braziliji na jugu celine) ni pripravljen pristati na aktivnejšo vlogo v gibanju, če se v njem pretirano sliši glas tako imenovanih radikalov z neprehtnimi obsodbami in čustveno obarvanimi kritikami, ki nikomur niso v prid in so daleč od politične treznosti in modrosti. Za te države obsodba ameriškega gospodarskega, političnega in vojaškega obnašanja do Latinske Amerike nikakor ne pomeni, da se s tem vključujejo v medblokovsko konfrontacijo in da je zaradi tega treba podreti vse mostove z Washingtonom.

Bloka ne ponujata alternative

Seveda teh mostov ni mogoče podreti tudi zaradi gospodarske odvisnosti večjega dela latinskoameriških držav od ZDA in drugih industrijsko razvitih držav, ki si v neenakopravnih razmerjih prizadevajo izboriti ugodnejši, bolj enakopraven in neodvisen položaj. Kritika prej omenjenih radikalov, češ da gre v večini primerov za izrazite odnose nadejnosti in podrejenosti in za države odvisne kapitalizma, je v marsičem utemeljena. Pri tem pa ne gre pozabljati, da je ost kritike mogoče tudi obrniti: Kuba kot najbolj glasna predstavnica radikalov razvija socialistični sistem, ki je v marsičem kopija sovjetskega in je tako rekoč popolnoma odvisen od sovjetske (in vzhodnoevropske) gospodarske pomoči. Pri tem za kubanski »odvisni« socializem ne gre kriviti samo ameriške blokade Kube, ampak je treba vzroke zanj iskati tudi v družbeno-gospodarski strategiji kubanskega vodstva.

Takšno ali drugačno odvisnost smo omenili le kot primer, kako današnjeja sveta ni mogoče slikati v črno-belih barvah. Najbrž je bolj pomembno to, da je velika večina latinskoameriških držav ob bolj svežih in v zgodovino pomembnih izkušnjah spoznala, da ne more iskati alternativ v neevropskem in politično samobitnost najdejo svoj prostor v resnično univerzalnem in izvirnem neuvrščenem gibanju. In Latinska Amerika prav gotovo prehaja (ali je že prešla) v etapo družbeno-gospodarskega »presnavljanja«, za katero so značilne močne emancipacijske težnje, ki so z vse silovitostjo izbruhnile na dan ob faliklandski (malviski) krizi. Gibanje neuvrščenih kot samostojen in zunajblokovski subjekt mednarodnih odnosov zatorej po vsej logiki ponuja dovolj širok okvir (brez hrupnih radikalizmov in poudarjanja zgolj posamičnih ali regionalnih interesov) za izražanje in potrjevanje emancipacijskih težnej širom po Latinski Ameriki.

Avgust Pudgar

AFRIKA V NEW DELHIJU

»Črna celina« prihaja s spori in upi

Za Afriko, edino celino, ki se je v celoti opredelila za neuvrščenost in kjer so bile tri od minulih šestih konferenc neuvrščenih, bo vrh v New Delhiju prvi, na katerega bo prišla, ne da bi imela pred tem redni vrh svoje celinske organizacije, OAE. Tako bo za afriške države vrh v New Delhiju hkrati tudi neformalni afriški vrh, največje srečanje afriških voditeljev v zadnjem poldrugem letu dni. Zato prihaja Afrika v New Delhi z velikimi upi, pa tudi z bremenom lastnih sporov, ki so lani razklali njene vrste.

Kot pričakujejo, bo v imenu Afrike spregovoril v New Delhiju kenjski voditelj Daniel Arap Moi, ki je postal predsednik OAE že junija predlani, na 18. vrhu v Nairobiu pa so mu za nedolgočasen podaljšali mandat, ker se je po dveh splošnih poskusih sklicanja 19. vrhu v Tripoliju pokazalo, da te funkcije ne bo mogel izročiti libijskemu voditelju Gadafiju. Tako bo namesto radikalnega politika, ki je napovedoval, da bo »napredni del Afrike« znal vsiliti svoja stališča drugim, zastopal celino voditelj, znan po svojih pragmatičnih pogledih.

A to ne pomeni, da Afrika ne bo zanesla na konferenco v New Delhi tiste polarizacije, ki je izbruhnila v njenih vrstah v fanskem letu in zgovorno opozorila na vse nevarnost naraščajočega blokovskega rivalstva na tleh črne celine. Če na ministrskem srečanju neuvrščenih v Managui je bilo opaziti takšne poskuse, ko se je Libija, čeprav neuspešno, zavzemala za priznanje njene varovanja v Čadu, strnoglavljeneja predsednika Gukunija Weddeya.

Do sedanje polarizacije v afriških vrstah je prišlo po tistem, ko so februarja lani, na ministrski konferenci v Adis Abebi, sprejeli Saharsko arabsko demokratično republiko kot 51. polnopravno članico v OAE, ker jo je priznala potrebna večina 26 držav. Tedaj je Maroko, ki je vojaško okupiral nekdanjo špansko kolonijo Zahodno Saharo, zbral okrog sebe skupino 26 držav, dovolj za to, da so lahko preprečili dvotrajni kvorum udeležencev na vseh prihodnjih srečanjih.

Spori ne bodo poglavitni

Tako je propadel prvi poskus, v začetku avgusta, da bi sklicali redni 19. afriški vrh v Tripoliju. Ko se je Saharska republika na prigovarjanje drugih držav »prostovoljno in začasno« odpo-

dala udeležbi na vrhu, so se konec novembra afriške države znova zbrale v Tripoliju. A tudi ta poskus je propadel, ker se navzoco niso mogli zediniti, komu naj dovolijo zasedi čadski sedež v dvorani, ali bivšemu predsedniku Gukuniju ali novemu voditelju Hisenu Habreju.

Odtlej so se razmere v dobršni meri obrnile na bolje. V Nairobiu se je pred dvema tednoma sestel poseben odbor OAE za stike, ki ga sestavlja dvanajst afriških voditeljev in ki je sklenil, naj bi 19. afriški vrh skušali ponovno sklicati, to je tretjič, v Adis Abebi maja ali junija in sicer »brez vnaprejšnjih pogojev«. Kot je bilo rečeno, so čadski spori spravili z dnevnega reda, s tem da so priznali novo oblast v prestolnici N'Djameni, navkljub prizadevanjem Libije, da bi dobila podporo za nekdanjega predsednika.

Spor pa je nastal zaradi saharske delegacije, ki naj bi jo v Adis Abebo povabili kot polnopravno članico, vendar pa je Maroko to ostro obsodilo, toda pred dnevi sta se iznenada sestala na obmejnem območju dolgoletna nasprotnika, maroški kralj Hasan II. in alžirski predsednik Šadli, in čeprav niso objavili podrobnosti o tem srečanju, gre vendarle domnevati, da sta se odločila spraviti dolgoletni spor okrog Zahodne Sahare v strugo pogajanj. Alžirija je doslej podpirala saharske borce iz fronte Polisario, s katerimi se že šest let vojskuje Maroko.

Tako se zdi, da oba velika spora, ki sta lani razdelila afriške države v dva tabora, »radikalne« in »zmerne«, ter ogrozila delovanje njihove celinske organizacije, ne bosta odmevala v delhijski konferenčni dvorani. Utegneta se pojaviti v kakšnem dokumentu, a po vsej priliki ne bosta izvala velikih pretresov. Afrika se je pač zavedala tega, da so pred vrhom v New Delhiju druga, usodnejša vprašanja kot njena lokalna spora, navkljub potencialni nevarnosti, da bi lahko pritegnila povečano vmešavanje tujih sil.

Prihodnjic – Namibija kot članica

Afrika predvsem pričakuje, da ji bo vrh v New Delhiju izrekel svojo podporo pri uradni čedalje nevarnejši razmer na afriškem jugu, nč območju, ki zavoljo velike koncentracije naravnih bogastev že doživlja kopičenje sodobne vojaške tehnike in privablja velike sile. Pred tednom dni so se zato v zimbabvejski prestolnici Harareju zbrali voditelji šestih prifrčnih držav z afriškega juga ter voditelj namibijskega osvobodilnega gibanja SWAPO z namenom, da bi oblikovali skupno stališče za konferenco v New Delhiju.

Na tem srečanju so se afriški voditelji odločili pozvati neuvrščene države, naj odločno obsodijo sleherno povezovanje namibijske neodvisnosti z umikom kubanskih sil iz Angole, za kar se je ob odkriti podpori ZDA zavzemala Južna Afrika. Prav tako nameravajo prositi druge države za podporo v ostri obsodi južnoafriške politike destabilizacije sosednjih neodvisnih afriških držav, prek neposrednih agresij, vdorov komandosov, skrivnih sabotaž in prek protivaldivnih gibanj, ki delujejo na ozemlju teh držav.

Neuvrščeno gibanje se je že v preteklosti zavzemalo za čimprejšnjo rešitev namibijskega vprašanja in sicer v skladu z resolucijo 435 varnostnega sveta OZN, brez slehernih dodatnih predpogojev. Pričakovati je, da bodo neuvrščeni na svojem vrhu v New Delhiju podprli afriške zahteve, naj zahodne države iz tako imenovane »kontaktne skupine« prevzamejo vse odgovornost za rešitev tega vprašanja in izvedejo učinkovit pristop na rasiistični režim v Pretoriji, vključno s sprejetjem mednarodnih sankcij.

Afrika prihaja na vrh v New Delhi z enim članom več kot na prejšnjo konferenco, leta 1979 v Havano. Novi član je Zimbabve, ki je aprila 1980 po dolgoletnem boju dobil neodvisnost. Afriki bo za neodvisnost je potekal

vzporedno z uveljavljanjem vpliva neuvrščenega gibanja, ki je v mnogocem okrepilo svoje vrste po zaslugi na novo osvobodjenih afriških držav. V Afriki pričakujejo – in tudi terjajo – naj bi se prihodnjega vrha neuvrščenih, po New Delhiju, že udeležila kot nova neodvisna članica Namibija. V tem pogledu bo Afrika nedvomno dobila vso podporo neuvrščenih.

Gospodarska kriza poraja politične probleme

Toda upi, s katerimi prihaja Afrika na vrh neuvrščenih v New Delhi, so še druge. Porajajo se predvsem iz velikih gospodarskih stisk, s katerimi se ta čas spopadajo v praktično vseh afriških državah. Črna celina preživlja ta čas svojo najhušo krizo, odkar je pred dvema desetletjema stopila na pot svoje neodvisnosti. Gospodarski razvoj je marsikje nazadoval, upadla je – v primerjavi z naraščanjem prebivalstva – proizvodnja hrane, skrčile so se devizne rezerve in porasla je zadolženost v tujini, ki marsikje odzira po petino ali četrtino sicer skromnih izvoznih dohodkov.

Zato je bila Afrika od nekdanj med najbolj vnetimi zagovorniki boja za novo, pravičnejšo ekonomsko ureditev na svetu. Opozarjala je nenaheno, da se cene afriškega izvoznega blaga – in v večini primerov so afriške države usodno odvisne od izvoza ene ali vseh surovin ali kmetijskih pridelkov – znižujejo, medtem ko naraščajo cene uvoza, zlasti industrijskih izdelkov iz razvitih držav.

V tem pogledu, opozarjajo na črni celini, doslej še ni bilo storjenega dovolj in rezultate canucškega srečanja so v večini afriških držav sprejeli z razočaranjem. Zato v Afriki pričakujejo, da bo vrh v New Delhiju na tem področju sprožil novo, odločnejšo pobudo, ki bo globalna pogajanja o novi mednarodni ekonomski ureditvi premaknila z mrtve točke.

Za Afriko, še bolj kot kje drugje, je to tudi odločilnega pomena. Naraščajoča gospodarska kriza in z njo povezana odvisnost od tuje pomoči povzročata tudi čedalje opaznejšo politično nestabilnost na celini, ki je od zadnjega vrha neuvrščenih, v Havani, doživela že deset udarov ali poskusov udara. Mnogi »zgodovinski voditelji« črne celine, ki so dajali tudi močan pečat neuvrščenemu gibanju, kot Nkrumah, Sélasie, Modibo Keita, Tolibert in drugi, so bili strmooglavljeni v vojaških udarih in njihovo mesto so zavzeli polkovniki, majorji, poročniki, naredniki. Tudi to je v mnogocem oslabilo glas Afrike v svetu, deloma pa tudi v samem gibanju neuvrščenih.

Ko je bila maja 1963 v Adis Abebi ustanovljena Organizacija afriške enotnosti, je v svojo ustavno listino zapisala neuvrščenost kot eno svojih temeljnih načel. Vseh 50 dnevih neodvisnih afriških držav, članic OAE, ostaja zvestih tej odločitvi. A vendar ne gre spregledati dejstva, da je zadnja tri leta, po vrhu v Havani, prišlo na črni celini do naraščajočega rivalstva supersil. Danes imajo štiri afriške države – Angola, Mozambik, Etiopija in Kongo – dolgoročne prijateljske sporazume z ZSSR, štiri druge – Kenija, Sudan, Somalija in Egipt – pa so odobrile ZDA povečane vojaške olajšave v svojih lukah in na letališčih.

Zato Afrika pričakuje, da ji bo vrh v New Delhiju pomagal okrepiti njeno neuvrščenost, z najblokovsko naravnostjo, ki jo ogroža naraščajoča gospodarska in z njo povezana politična kriza na celini. Afričani se nadejajo, da bodo znali v krogu neuvrščenih držav poiskati skupni jezik, da bi lahko obnovili svojo enotnost in tako znova okrepili svoj glas na svetovnem prizorišču. Priloženost torej, ki je Afričani po vsej priliki nocoj zamudili.

TIT DOBERŠEK

EGIPT V NEUVRŠČENI

Vrnitev k izvirom gibanja

Od dopisnika Oslobođenja posebej za Delo

KAIRO, marca – Egipt prihaja na sedmi vrh neuvrščenih držav v New Delhiju trdno odločen za neuvrščenost, predstavlja pa ga delegacija na najvišji ravni, ki jo vodi predsednik Hosni Mubarak; med njenimi člani so vsi najpomembnejši diplomati. Predstavniki te države prihajajo z željo, da bi kar največ prispevali k uspešnosti delhijske konference.

Sedanji vrh neuvrščenih ima za Kairo poleg splošnega še poseben pomen. Z njim se namreč končuje obdobje egiptovske »izolacije« oziroma pasivizacije in začnena faza ponovne aktiviranja v gibanju. Stvari so se v tej smeri začele premikati pred letom ali dvema, zdaj, pred vrhom v Delhiju, pa so se spremembe dokončno potrdile.

Havana je le še žalosten spomin, ki ga tu neradi omenjajo – čisto drugače kot Delhi, na katerega gledajo z upanjem.

Pred Havano in po njej

Na prejšnjem vrhu pred tremi leti in pol je bil Egipt – med več spornimi temami – v središču njegovega odločanja in sicer na način, ki si ga niso želeli ne on ne večina članic gibanja. Čeprav gre za državo, ki velja za eno od ustanoviteljic gibanja, ki je udeleženka vseh njegovih konferenc in gostiteljica drugega vrha (1964), je postal njen status vprašljiv zaradi spleta okoliščin, tako zunanjih kot notranjih.

Separatni mir z Izraelom, povezovanje z ZDA in razcep z Arabci so bili trije osnovni vzroki, zaradi katerih je nekako skopnela egiptovska neuvrščenost, hkrati pa se razširila njegova izoliranost – najprej v arabskem svetu, potem v organizaciji islamskih držav, delno tudi v Afriki, nazadnje pa še v gibanju neuvrščenih.

Gibanje Egipta, ne dejansko ne formalno, ni izključilo iz svojih dejavnosti, čeprav so take

tendence obstajale. To je storil sam Kairo na način, na katerega je takrat, pod Sadatovim vodstvom, vodil svojo zunanjo politiko. Ko sedanji predsednik Hosni Mubarak danes ponjnuje vzroke »nezadostne aktivnosti« svoje države v gibanju – namreč v zadnjih treh letih, to je pred in po Havani – poudarja, da je bila egiptovska aktivnost usmerjena drugam, namreč v iskanje miru po oktobrski vojni z židovsko državo.

To zapoznelo priznanje pa ne zmanjšuje vpliva neke znanje okoliščine, ki je takrat prispevala k negotovosti egiptovskega položaja v gibanju. Arabski svet, razcepljen zaradi notranjih sporov in zunanjega vmešavanja, je svoja bližnjevzhodna protislovja pogosto prenašal drugam, tudi v krog neuvrščenih. Zato se je v Havani zgodilo, da so Arabci obtoževali arabski Egipt »izdaje« arabske stvari. Egipt je bil zaradi svojega zavezovanja s campdavidskimi sporazumi prisiljen pogoltniti še eno kapljo pelina, ki v zadnjih treh letih ni bila ne prva ne zadnja.

Vzpostavljeno ravnotežje

Tri leta in pol po Havani Egipt ni prekršil mira z Izraelom, ni obrnil hrbita Ameriki, pa tudi podrti mostov do arabskih bratov ni obnovil. Vse je videti enako, pa vendar ni tako. Čeprav formalno tudi zdaj obstajajo razlogi, zaradi katerih so v Havani v zvezi z egiptovskim statusom v gibanju dvignili toliko prahu, to danes nikomur več ne pride na um. Politika sedanjega vodstva in dogodki, ki so se medtem odigrali – predvsem na bližnjevzhodnem prizorišču – so pomen teh vprašanj zmanjšali, saj so jih odpravili z dnevnega reda na najboljši možni način, najboljše tako za Egipt kot tudi za gibanje.

</

AKTUALEN POGOVOR

Začarani
krog dolgov
in kriza

Gospodarska kriza, v katero je svet pahnjena že od konca sedemdesetih let, je najhujši davek zahtevala prav od držav v razvoju, ki so se znašle pod uničujočimi učinki padanja konjunktura. Izvozni dohodki so se drastično zmanjšali, kajti cene surovin, ki se vedno pomenijo glavni izvozni artikel večine članic »skupine 77«, so se znižale na najnižjo raven po drugi svetovni vojni, poleg tega so razvite države v boju za zmanjšanje politično-bilancnih problemov zaprle svoje trge.

Države v razvoju so se znašle v precepu, kajti potrebno je bilo plačati zapadla posojila, ki so jih podražile visoke obrestne mere, posledice kaotičnih borznih gibanj in monetarne politike razvitih, velike banke pa so hkrati s povečevanjem težav držav v razvoju pričele restriktivne deliti kredite, kajti težav z odplačili je bilo čedalje več in nekatere države v razvoju so bile prisiljene sklicati upnike in zaprositi za reprogramiranje dolgov.

V takšnem položaju se je najprej zganila svetovna banka, ki je pozvala k pospešitvi kreditiranja držav v razvoju, pa tudi v nekaterih razvitih deželah so opozorili, da bi nadaljnje slabšanje gospodarskega položaja sveta v razvoju pomenilo bumerang za vse svetovno gospodarstvo. Težave, s katerimi se soočajo države v razvoju, bodo v žarišču razprav na bližnji vrhniški konferenci neuvrščenega gibanja v New Delhiju in da bi razsvetlili zapletene procese, ki jih v današnjem soodvisnem svetu predstavlja gospodarsko sodelovanje, smo za pogovor zaprosili dobrega poznavalca ekonomskih tokov v svetu, pa tudi problemov, ki pritiskejo na države v razvoju, profesorja Iva Fabince, rektorja univerze v Ljubljani.

DELO: Na prvem vrhinskem srečanju neuvrščenih držav leta 1961 v Beogradu so bile gospodarske teme v senci političnih razprav, kar je razumljivo, če vemo, da je mednarodne odnose tedaj obremenjevala hladna vojna, grozila je nevarnost jedrskega spopada, svet je bil pod pritiskom dveh blokov, Afrika pa še vedno pod kolonialnim jarmom. Kljub temu so neuvrščene države že v Beogradu dale vrsto jasnih pobud za urejanje gospodarskih problemov, zahtevale so ustanovitve posebnega organa Združenih narodov za trgovino in razvoj, ki ga danes poznamo pod kratko UNCTAD, predlagale pa so vrsto drugih akcij. Pa vendar se zdi, da je ekonomsko dogovarjanje na prvih šestih konferencah neuvrščenosti zaostajalo za političnimi razpravami?

FABINC: Ekonomske teme so res že zelo zgodaj prišle na dnevni red sestankov neuvrščenih in drugih držav v razvoju, vedeti pa moramo, da so bili časi beograjske konferenice, pa tudi prvega zasedanja UNCTAD, bistveno drugačni od današnjih. Naše poznavanje svetovnih gospodarskih gibanj ali pa koristen vseh težav, ki so obremenjevale države v razvoju, je bilo manj poglobljeno od današnjega. Kljub temu ne bi rekli, da je dogovarjanje o gospodarskih vprašanjih zaostajalo za političnimi sklepi, kajti danes, v osemdesetih letih, tedanje gospodarske probleme dojemamo drugače, kot v času beograjske konferenice. Takrat smo se verjeli, da je z akcijo pomoči državam v razvoju ali pa s trgovinskimi ukrepi mogoče urediti nekatere deformacije v svetovnem gospodarstvu. Danes razmišljamo popolnoma drugače. De sama formulacija nove mednarodne ekonomske ureditve jasno kaže, kako daleč smo prišli z razčlenjevanjem problemov gospodarskega razvoja v svetu in kako drugače razumemo notranjo povezanost svetovnega gospodarstva.

DELO: Pobude, ki so jih neuvrščene države sprožile na gospodarskem področju, niso vselej dale pričakovanih rezultatov. To velja tako za dogovore v krogu neuvrščenih in drugih držav v razvoju, kot je sklad solidarnosti za ekonomski in socialni razvoj s konferenice v Lusaki, banko držav v razvoju in »provalutala«, oboje s petega vrha v Columbu, ali pa ustanovitve multinacionalnih držav v razvoju, kar je predlagal nekdanji mehiški predsednik Luis Echeverria. Zaostajanje za dogovori pa še bolj velja za pobude, ki so jih države v razvoju postavile v svetovni organizaciji. Zakaj, po vašem mnenju, te ideje niso prodirale?

FABINC: Našteli ste vrsto pobud, ki so jih neuvrščeni sprejeli v zadnjih dvajsetih letih. Žal je popolnoma res, da večji del predlogov ni zaživel, četudi se je tu in tam marsikaj spremenilo. Razvite dežele, brez katerih ni bilo mogoče uresničiti najpomembnejših predlogov držav v razvoju, tedaj niso kazale večjega zanimanja, da bi s skupnimi akcijami dosegli napredek pri urejanju gospodarskih zagat v državah v razvoju. Takšno je bilo pač razmišljanje razvitih držav, tako zahodnih kot vzhodnih. Zahodni koncepti mednarodnega gospodarstva je slonel na načelih modifikiranega liberalizma, ki naj bi po svoji avtomatski logiki, prirojeni temu zahodnemu modelu, reševal vsa gospodarska vprašanja v svetu, tudi tista, s katerimi naj bi se ukvarjale mednarodne organizacije.

Sem sodijo tudi problemi držav v razvoju. Skratka, tedaj smo bili v nenehnem konfliktu z modelom in konceptom gospodarske ureditve in na svetu se je moralo zgoditi marsikaj, moralo je priti do krize denarnega sistema v sedemdesetih letih, da so na Zahodu opazili premike, na katere so opozarjale države v razvoju. To spoznanje je danes prodrla tudi na Zahod, če že ne v državne kroge, pa vsaj do naprednih osebnosti in skupin, ki so zaskrbljene za svoj obstoj in razvoj. Pred dvajsetimi leti so bile razmere drugačne in prav zaradi tega je v mednarodnih razpravah še danes opaziti teme, ki so na dnevni red prišle že v začetku oblikovanja neuvrščenega gibanja.

Ivo Fabinc (foto Janez Pukšič)

DELO: Vrsta pobud, ki so jih sprejele neuvrščene države, torej ni zaživila. Pa vendar so bile razmere na svetu, recimo v sedemdesetih letih, veliko ugodnejše od današnjih. Izvoznice nafte, ki so večidel članice gibanja, so imele velikanse dolarske presežke, vsem ko se danes otepa s plačilnimi primankljaji, kar jim otežuje pomoč drugim državam v razvoju in sodelovanje z njimi. Zakaj se je ekonomsko dogovarjanje po Lusaki ali žariški konferenci počasi premikalo?

FABINC: Neuvrščene države so v tem času izlokovale strategije opiranja na lastne sile in nove mednarodne ekonomske ureditve. Oba koncepta sta bila popolnoma nova in zato je jasno, da je bil potreben čas za dozorenje teh idej, za preraščanje in sistem, ki bo imel na voljo vse potrebne instrumente. Neuvrščene in druge države v razvoju so morale šele dojeti vso težo medsebojnega sodelovanja, zato ne smemo preveč strogo soditi, če vse akcije, o katerih se je gibanje dogovorilo, niso bile v celoti izpeljane. Prav dogodki zadnjih let, ko je postajalo čedalje bolj jasno, da se bodo morale neuvrščene države opreti predvsem na lastne sile, so pripomogli h okrepljeni sodelovanju med njimi.

DELO: Pri razvijanju gospodarske strategije so se neuvrščene države najprej omejevale na zahteve od razvitih in do mednarodne skupnosti, zahtevale so, da razviti vplačajo en odstotek bruto proizvoda za razvojne namene v svetu in podobno. V Lusaki, še bolj pa v Alžiru, pa je prišla v ospredje »dvotirna« strategija, ki je poleg dogovarjanja z razvitimi govorila tudi o opiranju na lastne sile, torej o sodelovanju znotraj »skupine 77«. Ali je po vašem mnenju takšen razvoj ekonomskih miselnosti neuvrščenih izraz razčlajanja zaradi počasnega urejanja razvojnih problemov v OZN?

FABINC: Opiranje na lastne sile je prišlo v ospredje strategije neuvrščenih, ker dogovarjanje v okviru svetovne organizacije ni dalo sprememb, ki so jih države v razvoju pričakovale. Kljub temu pa je globalna usmeritev, ki zajema tudi pogajanja z razvitimi, vselej ostala veljavna. Dejstvo, da so države v razvoju vztrajale pri globalnih pogajanjih, dokazuje njihovo prepričanje, da je težke svetovne gospodarske probleme mogoče urediti le v širšem krogu. Takšna je tudi strategija za New Delhi in za junjsko konferenco UNCTAD v Beogradu.

DELO: Svetovna banka je pred dnevi sprožila poziv za zmanjševanje naraščajoče zadolženosti držav v razvoju, ki je dosegla že 700 milijard dolarjev. Ronald Reagan je druge razvite države posvaril pred protekcionizmom, ki zavira prodajo blaga iz držav v razvoju, čes da povečuje nelikvidnost manj razvitih. Ali bi New Delhi lahko dal konkretne spodbude za urejanje teh vprašanj?

FABINC: Teza, da je odpiranje trgov razvitih držav pomembna spodbuda za ohranitev finančne likvidnosti držav v razvoju, je sicer logična, bilo pa je kar preveč enostavno, če bi ostali le pri takšnih ugotovitvah. Sedanji sistem financiranja držav v razvoju niti po obliki niti po vsebini ni takšen, kot bi moral biti. Razvite države še zdaleč ne izpolnjujejo svojih obveznosti o minimalni javni pomoči, ki itak ne rešuje težav držav v razvoju.

DELO: Gre torej za pomanjkanje politične volje razvitih?

FABINC: Vsekakor, kajti nerazumno bi bilo trditi, da je trideset odstotkov bruto proizvoda za razvojno pomoč resnejši finančni problem za razviti svet. Tudi mednarodne finančne institucije niso imele dovolj denarja, da bi lahko odpravile težave držav v razvoju z likvidnostjo. Poleg tega je prišlo še do visokih obresti, ki so močno poslabšala odplačilne sposobnosti držav v razvoju in prav lasti so zahodne banke celim celinam ustavile kreditne linije, kar je vrsto držav v razvoju, predvsem latinskoameriških, pripeljalo do krize. Enostavne izhoda iz teh zagat ni in samo dolgoročni ukrepi bodo lahko odpravili razloge, ki so države v razvoju spravili v krizo. Veliko bolj koristno in uspešno bi bilo, če problema dolgov ne bi urejali dvostransko, torej na relaciji upnik-dolжник, pač pa globalno. Tudi če razviti povečajo dotok finančne pomoči, bodo države v razvoju še vedno morale z lastnimi akcijami odpravljati krizo.

DELO: V zadnjem času se nekaj vendarle premika. Mednarodni denarni sklad (IMF) je povečal svoje sklade za 47 odstotkov, svetovna banka napoveduje izboljšanje posojilnih pogojev, ameriški predsednik Reagan svari pred poslalskimi položaji držav v razvoju; ali imate viš, da se ozrače v razvitih državah spreminja?

FABINC: Neuvrščeni so vselej pozdravili vsako koncesijo razvitih, pa če je bila še tako skromna. Karkoli v svetu storijo za izboljšanje položaja držav v razvoju, je dobrodošlo. A kriza je prišla že tako daleč, da se nekateri ekonomisti že sprašujejo, ali morda ni že prepozno za ukrepanje. Po mojem mnenju nikoli ni prepozno za reševalno akcijo. A bojim se, da v času, ko razvitim ne cvetijo rožice, ko imajo 30 milijonov brezposelnih in druge resne probleme, ukrepi, ki jih naštevate, ne zadostujejo. Vse, kar Zahod dela, bi morali ocenjevati s stališča, ali to pomaga reševati probleme razvoja ali ne. Kar smo doslej slisali, gotovo ne. Tudi Reaganova ideja o monetarni konferenci. To so države v

razvoju predlagale že leta 1980 v Arushi. Sama konferenca ne bo prinesla sprememb, četudi bi bila koristna, kajti praktične rešitve potrebujemo že jutri, če nečemo doživeti zelo neugodnih stvari za mednarodno gospodarstvo.

DELO: Kako bi vi kot ekonomski izvedenec začetni reševalno akcijo za države v razvoju?

FABINC: To je neposredno povezano z uresničevanjem nove mednarodne ekonomske ureditve. Probleme, ki so se nakopičili nad državami v razvoju, je nemogoče urediti, če se jih ne lotimo globalno. Potrebno je, da države v razvoju dobijo možnosti za graditev gospodarskega in družbenopolitičnega razvoja, da izkoristijo svoje vire, hkrati pa da se v svetu gradi tak mednarodni sistem, ki bo to omogočal in spodbujal. Vsak drug način bi bil preveč kratkoročen, preveč finančno-tehničen in ne bi sprožil zanesljivejši poti iz krize. To pa seveda ne pomeni, da za te gorče probleme ne moremo uporabiti mehanizmov, ki jih že imamo.

DELO: Se na četrtem izrednem zasedanju generalne skupščine OZN nekatere razvite države sploh niso hotele slišati, da bi formulacija o novi ekonomski ureditvi prišla v zaključni dokument. Zdjaj je ta strategija sprejeta, ali to pomeni večji korak k njeni uresnitvi?

FABINC: Skrajaj vsi na svetu zdaj govorijo o nujnosti spremembe povojne mednarodne gospodarske ureditve, kar najzgovorneje dokazuje, kako globoko se je razpredla kriza. Hkrati pa je v svetu opaziti velike razlike v pojmovanju nove ureditve, kajti vsak si jo predstavlja po svoje. Za države v razvoju je razvoj temeljni vzvod za ozdravitev svetovnega gospodarstva. Drugi razmišljajo, da je ključ rešitve v izboljšanju konjunkturnega položaja razvitih držav. To je zelo poenostavljeno mnenje. Nihče seveda nima nič proti oživitvi svetovnega gospodarstva, a izhod iz sedanje krize brez temeljitih posegov v mednarodno gospodarsko ureditev kajpak ni možen.

DELO: Eno pomembnih področij sodelovanja med državami v razvoju je blagovna menjava, ki pa ne daje tistih rezultatov, ki bi jih morala glede na dogovore med neuvrščenimi in »skupini 77«. Samo petina izvoza držav v razvoju je namenjena v druge članice »skupine 77«, štiri petine pa gredo v razviti svet. O premagih sodelovanju priča tudi podatek, da imajo države v razvoju vse pogoje za skladnejši razvijanje gospodarskih odnosov – nafte, surovine, delovno silo, razvitejši tudi tehnologijo – pa vendar so stiki še skromni ali pa so države v razvoju zaprte v regionalne organizacije, kot je združenje držav jugovzhodne Azije (ASEAN). Kaj bi bilo potrebno, da bi sodelovanje med državami v razvoju zaživel?

FABINC: Če upoštevamo sedanjí položaj, bi na prvo mesto postavil trgovino med razvitimi in državami v razvoju. Svetovna trgovina stagnira, cene surovin so najnižje po vojni in vse to je prizadelo države v razvoju. Za izboljšanje sedanjega položaja bi morali najprej spodbuditi mednarodne trgovinske tokove, odpraviti protekcionizem ter izpeljati nekatere druge akcije, kot je integralni program za surovine, ki je bil sprejet v Dakarju. Ko bi svetovna trgovina znova dobila dinamični tok, bi lahko v državah v razvoju aktivirali notranje mehanizme, ki bi temu sledili. Kar pa zadeva menjavo med samimi državami v razvoju, bodo v Delhiju govorili o akciji za preferenčni sistem v »skupini 77«, pričakovati pa je tudi druge akcije neuvrščenih.

DELO: Kolikšno krivdo za manjšo trgovino med najmanj razvitimi ima gospodarska recesija?

FABINC: Pravzaprav sploh ne gre za recesijo, pač pa za globoko strukturno krizo, ki ima razpredene korenine in jo težko obvladujemo. Nerazviti morajo izvažati v industrializirane države že zaradi odplačevanja dolgov, pa tudi zaradi procesa industrializacije, torej uvoza opreme in reprodukcijskega materiala. Tako ni pričakovati, da bi se trgovina med državami v razvoju v krajšem obdobju hitro povečala ali celo postala alternativa za sodelovanje Sever-Jug.

DELO: Ob vrhu neuvrščenih v Delhiju in pred zasedanjem UNCTAD v Beogradu bi bržkone kazalo razmisliti tudi o naši strategiji sodelovanja z državami v razvoju. Slišati je ocene, da smo doslej šli preveč na široko, trgovali s skoraj vsemi državami v razvoju ter da naj bi se v prihodnje osredotočili predvsem na ducat ali dva držav v razvoju ter z njimi razširili dolgoročno gospodarsko sodelovanje, kar pa seveda ne pomeni prekinitve stikov z drugimi.

FABINC: Ta dilema ni nova, pojavlja se že petnajset let. A ob tem bi rad povedal nekaj drugega. Celotna problematika nove mednarodne ekonomske ureditve in težke krize, v kateri je svetovno gospodarstvo, še ni dovolj prodrla v našo stvarnost. Večkrat imam vtis, ko da menimo, da so vprašanja nove mednarodne ekonomske ureditve pravzaprav naša zunanja politika, v resnici pa je to globoko povezano z našimi najbolj praktičnimi problemi. Svet je postal tako zapleten in povezan, da tisti, ki ne razume dogajanja, težko uspeva. Zato ni naključje, da so drugod po svetu dobri obveščenci o gospodarskih procesih, pri nas pa tega še manjka. Junija bomo gostili zasedanje UNCTAD, na katerem bo veliko izredno pomembnih gospodarskih, finančnih in političnih osebnosti. Tudi za Slovenijo bi bilo izredno dobro, če bi to priložnost izrabili za navezavo stikov z novimi partnerji.

DELO: Kako pa naj bi to vplivalo na našo gospodarsko strategijo do držav v razvoju, ki imajo le 17-odstotni delež v naši blagovni menjavi, morale pa bi imeti 25-odstotnega?

FABINC: Naša strategija ekonomskih odnosov zahteva premislek o strukturi, vsebinski in prostorski, o razporeditvi naših odnosov med velikimi območji v svetu. Vprašanje pa je, koliko smo zaradi našega položaja in zunanjih dejavnikov sposobni dimenzionirati te tokove, če gredo v to ali drugo smer. Naša politična želja za spodbujanje odnosov z državami v razvoju je bila vselej jasna, govori mo celo o odstotkih, 25 ali 30 odstotkov naše menjava naj bi imeli s temi deželami. A ena naših težav je tudi nesposobnost, da financiramo nekatere operacije s temi državami, večkrat ugotavljamo, da ne zmoremo skupnih tveganj ali pa so problemi z zagotovitvijo pritoika dobrin iz skupnih podjetij v Jugoslavijo. Če pa govorimo o koncentraciji gospodarskega sodelovanja na določeno število držav v razvoju, je potrebno upoštevati tudi, da Jugoslavija goji zveze z neuvrščenimi tudi iz političnih razlogov, zato je nemogoče, da bi nekatere med njimi izločili. Naša menjava je že sedaj osredotočena na manjše število držav v razvoju, a ne zaradi kakšnega izločanja, pač pa kot rezultat realnega položaja.

BOŽO MAŠANOVIC

MEŠČANSKOGIBANJE V AVSTRILII

Pomlad
za avstrijske
»zelene«?

DUNAJ, marca – Strah se jo naselili na sedežih avstrijskih parlamentarnih strank. Strah, začudenje in nejevolja. Nihče ne more prav verjeti. Ali je res? Ali je sploh mogoče? Kako so mogli tako podcenjevati to pisano društveno malomeščanov in kaotov, tepcev in modrijanov, skrajno levih in skrajno desnih, feminist in homoseksualcev, mladih in prastarih, urejenih in neurejenih, ljudi, ki nimajo ničskupnega. Razen enega samega čustva: čustva nezadovoljstva s tistim, kar je.

Zdjaj že skoraj nikogar več tako ne zanima, ali bo kdo dobil na parlamentarnih volitvah 24. aprila absolutno večino, ali samo relativno. Zdjaj se sprašujejo samo še: ali bodo »zeleni« prišli v parlament? In če – res z osmimi mandati?

Tako je ondan na linskem vseavstrijskem kongresu »zdrženih zelenec« njihov vodja Alexander Tollmann vsaj napovedal. Tako se da vsaj sklepati po uspehih, ki so jih »zelene« dosegli na nedavnih občinskih volitvah v Salzburgu in Gradcu. Tako vsaj kaže, odkar kandidira za poslance tudi popularni filmski igralec in vodja salzburske »meščanske liste« Herbert Fux. In to je mogoče tudi izračunati, odkar je jasno, da ekologisti potrebujejo za osvojitve takto imenovanega »temeljnega mandata« na Dunaju samo 2,8 odstotka glasov – toliko nezadovoljnih v glavnem mestu vsekakor je.

Da bo zmesnjava še večja: za mandate se ne potegujejo samo »zdrženih zeleni«, zanje se potegujejo tudi »Alternativa lista Avstrije«, ki je ob koncu februarja priredila v Celovcu svoj »antikongres«. Protestniško gibanje ni enobavno in daleč od enotnosti.

Najprej proti jedrski energiji

Latentno nezadovoljstvo z obstoječim sistemom predstaviške demokracije in odločanja v zaprtih strankarskih strukturah je prvič prišlo do vidnejšega izraza pred petimi leti, ko so konservativni nasprotniki atomske energije izsilili referendum o jedrski elektrarni v Zwentendorfu. Rezultat je bil tak, da so centralno morali »zaviti v vato« in ob takrat čaka vlada na priložnost, da z novim, bolj pripravljenim referendumom nazadnje le doseže aktiviranje tega prepotrebne

vira energije. Protiatomsko gibanje je potekalo v znamenju izrazito iracionalnih in z ničmer potrjenih predstav o nevarnosti atomskih elektrarn. Toda to ni bistveno: bistveno je, da je gibanje združilo ideološko povsem različno naravnane ljudi, med katerimi so najbolj izstopali tisti, ki so vprašanje ogrožanja in onesnaževanja življenjskega okolja povezovali s problematiko kapitalistične družbe, z diktaturo brezčelnega gospodarskega razvoja, brezbožnim izkoriščanjem naravnih bogastev, zaslužnjenjem posameznika na način vcepljanja potrošniške miselnosti. Že takrat je bilo jasno, da simbolizira tako raznorodnih osebnosti, kakršna je bila skrajno reakcionarna in čudaško bigotna članica konservativne stranke Elisabeth Schmitz, ali kakršen je bil vodja levičarsko usmerjene socialistične mladinske organizacije Josef Čup, ni možna, in res je kaj kmalu prišlo do drobljenja in cepjenja. Danes je v Avstriji kakih 35 različnih »strank«, ki se proglašajo za »zelene« ali »alternativne«. Z ekološkimi gesli, ki pa politično nikakor niso nevtralne, nastopajo v javnosti od neonacistov do maioistov vsi, ki zaznavajo pervertirano formalne meščanske demokracije in ki nelagodje širokih plasti prebivalstva skušajo izkoristiti za posebne namene. Vendar sta se zdaj pred parlamentarnimi volitvami izoblikovali dve veliki skupini, ki lahko računata na določen vpliv in na uspeh.

Nenadoma gre, kar prej ni šlo

Največja skupina, Tollmannova, se ne imenuje samo po naključju »linska«: v jeklarskem središču Linzu ob Donavi je namreč ozračje že tako zastrupljeno, da ogroža človeška življenja. Eden od kandidatov »zdrženih zelenih« Josef Puchner, nekdanji socialist, ki je s svojo »meščansko listo« postal v povezavi s konservativno ljudsko stranko podžupan v Steyreggu, si pridobiva prišaste s trditvijo, da je v Linzu vsak drugi mrlič rakasti bolnik – to naj bi bila posledica dima, ki se vali iz jeklarn in kemijskih tovarn. V zgornjeavstrijskem volilnem okolišu je za »temeljni mandat« na volitvah treba samo 29.000 glasov – toliko jih bo na tem zadimljenem območju, »kjer umirajo drevesa, kmalu pa bodo začeli umirati tudi ljudje«, najbrž bodo.

Linska skupina pa bi se lahko imenovala tudi »salzburska«. Lani so bile v festivalskem mestu občinske volitve in ekološka lista na čelu z igralcem Herbertom Fuxom je dobila nepričakovano veliko glasov in sedež v vodstvu mestne uprave. Fux zdaj kandidira pri »zdrženih zelenih«, in ker je kot filmski igralec zelo popularen (največkrat igra demoniške zlikovce), se utegne izkazati kot »volilna lokomotiva«.

»Zdrženih zeleni« so izrazito desno, meščansko gibanje. V ospredju je varstvo okolja in čeprav njihov program zajema tudi zahtevo po »neposredni demokraciji«, se izogibajo vsemu, po čemer bi bilo lahko sklepati, da hočejo spreminjati družbeni sistem. Razumljivo je, da bodo njihovi volilci prišli iz desnega, nesocialističnega tabora. Najbolj pod udarom bo »svobodnjaška« stranka, ki je že doslej bila »stranka nezadovoljnih« – ekološki so jo zdesetkali že v Salzburgu in Gradcu. Pa tudi opozicijska ljudska stranka se jih boji (navsezadnje imajo v svojem programu marsikaj, kar je »monopol« konservativcev, na primer omejitve pravice do abortusa ali otežitev ločitve zakona) in tako se je zgodilo, da so v zvezi delželi Spodnji Avstriji, ki ji vodijo konservativci, prav te dni kar na hitro ustregli dvema pomembnima zahtevama »zelenih«: prepo-

vedali so gradnjo elektrarn v idilični dolini rečice Kamp nedaleč od češkoslovaške meje in graditveni velikanske kalorifere centrale v Durnu steinu so zapovedali, da morajo vgraditi naprave, ki bodo izločile iz emisije žveplene snovi – in sicer stoddostno, ne samo 90-odstotno, kar je bilo »možno« doslej. Nenadoma gre, kar prej ni šlo. Takšne akcije (tudi socialisti si jih hlastno izmisljajo) naj pokažejo, da so tudi etablirane stranke »ekološko zavedne« in da se torej »zeleni« na volitvah lahko mirno zaupajo tudi njim.

Drugačen vrstni red

Medtem ko je pri »zelenih« prioriteten vrstni red »varstvo okolja, nato šele državljanske pravice«, so zahteve levičarske »alternativne liste« drugače razporejene. Poglaviti namen alternativcev je uvedba neposredne, »bazične« demokracije (na volitvah naj bi, na primer, volili poslance, ne pa stranke). Potem je na vrsti mirovna politika: razorožitve, prepoved atomskega orožja, odprava vojske. Sledi vprašanje prazdelitve: vzeti je treba bogatim in dati revnim – med programskimi točkami je tudi zahteva, naj bi najvišji osebni dohodki ne presežali desetkratne vrednosti eksistencnega minimuma (torej 37.000 šilingov). Šele na četrtem mestu je ekologija, ki pa je kot problem formulirana takole: »Uničevanje naravnega okolja je posledica gospodarskega sistema, ki je naravnano na maksimalno izkoriščanje, na profit in na pridobivanje politične moči...«.

Ni dvoma: »Alternativna lista Avstrije« je zbirališče tistih, ki hočejo nezadovoljstvo z družbenim sistemom usmeriti v akcijo, sprožiti spremenijske procese. Kako zelo radikalno je to gibanje, pove okolnost, da nikakor ne uživa podpore komunistične partije. Alternativa, ki jo ponujajo alternativci, očitno prebija politične okvire tude, seicer leve, a vendarle »etablirane« stranke.

Alternativna lista še zdaleč ne more računati na toliko volivcev kot »zelene«. Ne samo zaradi radikalnega družbenopolitičnega koncepta, temveč tudi zaradi tega, ker so se pod njeno okrilje zatekle vse obrobne skupine diskriminiranih – od homoseksualcev, ki delajo največ hrupa in odganjajo tudi največ potencialnih prištev, do feministk, ki zahtevajo po enakopravnosti ženske izpovedujoče dostikrat na nacin, ki ne vzbujajo ravno množičnega odobravanja. Uspeh alternativcev onemogoča tudi njihova organizacijska razdrobljenost, njihova zbornovna delujoče kaotično, razen tega so premalo povezani s tistim, na čemer mislijo graditi novo demokracijo – z bazo. Toda kot kvas bodočega razvoja, kot kompendij sicer morda še ne povsem dozorelih, a perspektivnih družbenopolitičnih zamisli, pa kar zbirališče ljudi, ki se borijo zoper zastopavanje določenih družbenih skupin (Alternativna lista je, na primer, edina politična grupacija, ki ima v svojem programu tudi boj za enakopravnost nacionalnih manjšin v Avstriji), so alternativci vsekakor upoštevanja vredni, celo pomemben pojav. Meščanski dnevniki »Die Presse« je te dni zapisal: »Mogoče se bo to zdelo-alternativno ponujanje v nekaj letih razblinilo in nič. Mogoče pa bo to sveže gibanje nezadržljivo moči odpihnilo današnje mogočence, ravno tako kot je liberalni, socialistični in krščanski socialni vihar v 19. stoletju odpihnil fevdalni konservativizem. Vse je odvisno od prenovitvene sposobnosti vladajočih. Njihov strah ni povsem neutemeljen.«

SLAVKO FRAS

SPOPADI MED
SOCIALISTIČNIMI
DRŽAVAMI (4)Konflikti so
včasih tudi
koristni

Marksizem poleg znanstvenih prvin vsebuje tudi normative in utopične. Mnogi marksisti so desetletja neznanstveno verjeli, da bodo socialistične revolucije odprle novo ero bratske sloge in ljubezni med globoko notranje prerojenimi socialističnimi družbami. Od teh družb so pričakovali, da se bodo v temeljih, radikalno razlikovale od prejšnjih, predrevolucionarnih in od nesocialističnih.

Z revolucionarnimi posegi in odpravo zatiral-skih razredov naj bi popolnoma izruvali družbene korenine pojavov, kot so kriminal, korupcija, prostitucija, zlorabe, nepotizem, nepoštenost, zastajalstvo, nedelo, pa tudi medsebojne spopade in vojne. Te utopične predstave in verovanja so živeli med marksisti in komunisti še sorazmerno nedolgo tega, celo še, ko jih je življenje že zdavnaj neusmiljeno spodbijalo. Ideologija kot popačena zavest je povzročila, da so številni voditelji socialističnih držav v takih neprijetnih soočenjih med sekularnimi verovanji in prakso, reagirali na dva tipična načina.

Kolikšno vlogo ima ideologija marksizma v zunanji politiki?

Prva reakcija je bila enostavno prezreti, spregledati ali odmiseliti zgodnja znamenja meddržavnih trenj in konfliktov kot nekaj slučajnega, »netipičnega« in začasnega. Druga in nasprotna reakcija je bila dojemati in tolmačiti konflikte kot »delo hudic«, kot protirevolucionarno ali imperialistično rovarjenje, kot intrige, kot nekaj povsem negativnega in nesprejemljivega, če že ne kot posledico navadne izdaje.

Obe skrajni reakciji sta vodili proč od mirnega in stvarnega soočenja z dejanskimi problemi, od pravočasnega in »motnega ukrepanja, od upoštevanja globljih in trajnih vzrokov meddržavnih problemov. Utopična sestavina ideologije je tako preprečevala preventivno spopadov in njihovo razreševanje, potem ko so se že pojavila jasna znamenja težav. Nesposobnost (in neželja) številnih marksistov, da bi uporabili znanstvene pravne mar-

kisizma za analizo lastne dejavnosti, je tudi prispevala k temu, da so se razvili družbeni – državni in meddržavni sistemi s pomanjkljivimi ali skoraj odsotnimi varnostnimi ventili. Odtod so številna ostra nihanja od sladkobnih izlivov idilične ljubezni in javnega poljubljanja voditeljev na železnihških postajah in letališčih do najhujših obtožb, političnih klevet, vojskanih in ekonomskih pritiskov vsega nekaj tednov ali mesecev pozneje. Besedno blato, s katerim so nekaj let polivali jugoslovanske voditelje, bi lahko bilo predmet posebne raziskave (iz socialnookomunološke patologije). Gradiva bi bilo ogromno. Radio Tirana imenuje danes svoje nekdanje »kitajske brate« »revizionisti« in »izdajalci«, za svojo biva »sovjetskega velikega brata« in varuha pa hrani posebne izraze, kot so »socialimperializem« in »socialfasizem«.

Pri vsem tem pa, seveda, moramo upoštevati, da je ideologija vodilnih družbenih sil le ena izmed silnic, ki oblikujejo zunanjo politiko sodobnih držav, vključno s socialističnimi državami. Že V. I. Lenin je znal dajati prednost geopolitičnim interesom svoje države pred sicer razglašnim smotrom svetovne socialistične revolucije (recimo, med pogajanjimi o mirovni pogodbi z Nemčijo v Brez-Litovsku). Teža realno političnih nagibov in smotrov je bila še večja v sovjetski zunanji politiki pod Stalinom, Hruščovom in Brežnjevom. Vloga ideologije je zanesljivo padla v zunanji politiki LR Kitajske po smrti Mao Zedonga in odstranitvi z oblasti »bande četverice«. Relativni pomen marksistične ideologije v zunanji politiki socialističnih držav je danes sporno vprašanje v strokovni literaturi o mednarodnih odnosih, mnenje številnih izvedencev pa je, da ni visok.

»Kadar se prepriata dva, tretji...«

Zgodovinsko in ideološko opredeljeno nepripravljenost voditeljev, da bi konflikte reševali z barantanjem in kompromisi, krepijo še nekatere strukturne značilnosti večine socialističnih držav. Te so: visoka stopnja centralizacije in monopolizacije oblasti; visoka zaščitenost in neobčutljivost političnih vrhov na pritiske javnega mnenja in večkrat tudi sistemska nemožnost, da bi se to zakonito izražalo; odsotnost stvarnih javnih razprav o zunanji; varnostni in obrambni politiki vlad (zadnji lastnosti razlagajo in upravičujejo s tezo o temeljni brezkonfliktnosti socialističnih družb in s trditvijo, da bi notranje razprave o občutljivih vprašanjih bile v prid zunanjim sovarnikom); visoka stopnja etatizma v gospodarstvu, kulturi, športu itn.; politika gosp

PRIČEVANJA EDVARDA KARDELJA (6)

Usmeritev k ljudski fronti

Na ustanovnem kongresu KPS na Čebinah (v noči med 17. in 18. aprilom 1937) smo se zavedali nevarnosti fašističnega imperializma za vse narode Jugoslavije in še posebej za slovenski narod, se je veliki revolucionar in mislec Edvard Kardelj spominjal odločilnih dni za slovensko partijo in s tem tudi za prihodnost slovenskega naroda.

V Parizu sem računal, da bom za pot v Jugoslavijo dobil nov potni list. Tik pred odhodom iz Pariza pa mi je Sretan Zujović, ki je skrbel za tehnično plat moje povratka v Slovenijo, dejal, da bom potoval s starim potnim listom. Opozoril sem ga, da je na tem potnem listu stempel, ki me postavlja v staro jugoslovansko politično videlo, da prihajam iz Sovjetske zveze. Če se ji bo to zdelo sumljivo, bo zadrževalo, da me izpraša nekdo, ki zna dobro nemško, pa se bo takoj izkazalo, da moje znanje nemščine ne ustreza mojemu avstrijskemu državljanstvu. Toda Zujović mi je dejal, da drugega potnega lista ni, da moram čimprej na pot. Moram priznati, da mi je bilo takrat zaradi takega odgovora precej tesno pri duši in spraševal sem se celo, ali ima CK KPJ pravico, da tako malo skrbi za varnost ljudi, ki jih pošilja na ilegalno delo v domovino. Vendar nisem imel kaj izbirati in sem odpotoval s starim potnim listom.

Prek Italije sem se na Reko pripeljal z vlakom. Čez most sem se odpravil na Sušak in v obmejni policijski postaji me je zasliševal neki policijski komisar. Začel se je mučiti z nemščino, ker je znal ta jezik dosti slabše kot jaz. Takoj sem mu odgovoril v slovensčini in mu pojasnil, da sem koroški Slovenec. Vprašal me je kaj sem delal v Sovjetski zvezi. Odgovoril sem mu, da je moj oče tovarnar in da me je poslal v svet, da bi kaj videl, med drugim tudi v komunistično državo. Komiser se je s tem zadovoljil in pritisnil vstopno stempelko v potni list. Še danes mislim, da si je mogel ravno zaradi tistega pečata obmejne postaje Sovjetske zveze rekel, da je nemože, da bi kak ilegalce pripotoval s potnim

listom, v katerem je sovjetski pečat, in da potemtakem mora verjeti mojim besedam. Za pripravo odhoda iz Moskve so mi dali na razpolago samo nekaj dni, predvsem zaradi čimvečje konspiracije. Odhode posameznih tovarišev na ilegalno delo v Jugoslavijo so namreč držali v najbolj strogih konspiracijah in za njih so smeli vedeti samo tisti ljudje v Moskvi, ki so bili neposredno odgovorni za izvajanje sklepa. Ko sem prišel v Ljubljano, so mi tovariši z pokrajinskega komiteja, ki so imeli zvezo z nekaterimi ljudmi v aparatu banske uprave, povedali, da je prišla v roke jugoslovanski policiji informacija o mojem odhodu iz Moskve. Vendar, kot se mi zdi, ni vsebovala podrobnejših podatkov o moji identiteti.

Prvo srečanje s Pepco Maček, članico pokrajinskega komiteja

Pripraviti kongres v domovini ni bila preprosta naloga. Takrat ko sem krenil v Slovenijo, centralni komitej KPJ ni dosti vedel o tem, kakšno je trenutno stanje v pokrajinskem vodstvu komunistične partije za Slovenijo, niti me ni mogel napotiti h kakšnim določenim tovarišem. V Slovenijo sem odšel brez kakršnekoli poprejšnje napovedi ali naslova. Vendar je centralni komitej menil, pa tudi sam sem bil prepričan, da bom – ker sem poznal vodilni krog tovarišev v Sloveniji – navezal stike, kar mi tudi res ni bilo težko, ko sem prišel v Ljubljano. Najprej sem se oglašil pri materi Borisa Zierlerja, ki je bila resnično čudovita ženska. Boris je bil takrat na robu. Zierlerova družina zato ni bila pod nobenim policijskim nadzorom, njegova mati pa je zelo iskreno simpatizirala z nami, veliko je pomagala Borisu kakor tudi nam vsem. Po njej sem dobil zvezo z Vido Tomšič, ki sicer takrat ni bila v partijskem vodstvu, me je pa povezala s tedanjim sekretarjem

Ustanovni kongres komunistične partije Slovenije je bil v noči med 17. in 18. aprilom 1937 na Čebinah nad vasjo Kotredež pri Zagorju. Kraj je po dogovoru z Edvardom Kardeljem in po posvetu s člani revirske partijske organizacije izbral Miha Marinko.

pokrajinskega komiteja in tako sem se, rekel bi, vključil v organizacijo. Našli so mi ilegalno stanovanje v Zadobrovi in me napotili k tovarišici Pepci, da bi me odpeljala v to stanovanje. S Pepco se nisva poznala. Pričakala me je nekje za tovarno Saturnus. Bila je deževna noč, vreme je bilo toplo, čeprav je bil februar. Sli sva čez neki travnik, na katerem so bili kmetje izkopali jame za sadna drevesa. Toda v temi nisem videl poti, pa sem zdrknil v jamo – elegantno oblečen, kakor sem prišel iz Pariza – in se znašel v vodi in blatu. Takrat se je zablistalo in tako sem prvič videl obraz članice pokrajinskega komiteja Pepce Maček, ki jo je kar lomilo od

smeha. Takrat se je začelo najino poznavanje.

Spor med pokrajinskim komitejem KP za Slovenijo in CK KPJ

Spor med pokrajinskim komitejem KPJ za Slovenijo in CK KPJ Jugoslavije je za nekaj mesecev preložil ustanovni kongres komunistične partije Slovenije.

»V letih 1935 in 1936 je v odnosih med pokrajinskim komitejem KP za Slovenijo in centralnim komitejem KP Jugoslavije nastal spor, ki je bil tak, da je del vodstva KP za Slovenijo zahteval naj bi pretrgali sodelovanje s centralnim komitejem KP Jugoslavije in se neposredno povezali s Kominternom. Moja naloga je bila pred ustanovnim kongresom tudi ta, da razčistim nastali položaj.

Centralni komitej KPJ je stalise pokrajinskega komiteja Slovenije ocenil kot nacionalistično, kot razbijanje enotnosti komunistične partije Jugoslavije, kar je bilo v nekem smislu res. Toda ravno Tito je tudi v centralnem komiteju zavzel stalise, da ne kaže vsega tolmacti na ta način, temveč da je za ta spor delno kriv sam centralni komitej KPJ. Tito je pri tem opozorjal predvsem na nekonspirativnost CK KPJ v odnosih z ilegalno organizacijo v domovini, zaradi česar je prihajalo do vdorov v organizacijo, a tudi na slabe izkušnje, ki so jih organizacije v domovini imele z nekaterimi predstavniki CK KPJ, posebej na nesporazume med volilno kampanjo v Jugoslaviji v letih 1935-36. Takrat se je do neke mere pričel »tajati« sistem šestojanuarske diktature in nastopile so možnosti, da se komunistična partija vključi v to volilno kampanjo, kar je tudi storila. Toda partijske organizacije v domovini so bile zaradi Gorkičeve omlajvne linije zelo dezorientirane in niso vedele, do kod in kako lahko gredo ali ne smejo iti v volilne zveze z meščansko opozicijo – s hrvaško seljaško stranko, z opozicijo v Srbiji, Sloveniji itd.

Ker sem poznal tovariše iz Slovenije, ki so bili zapleteni v ta spor – in so tudi kasneje, nekateri vse do danes, ostali na vodilnih položajih KP Slovenije – tudi sam nisem mogel verjeti, da gre samo za nekakšen nacionalističen odpor. Seveda mi je bilo jasno, da so zavržen nacionalistične težnje, vendar sem jih pojmoval predvsem kot posledico, ne pa kot vzrok. Ko sem prišel v domovino, sem se povsem prepričal, da je imel Tito prav v oceni tega spora. Moram reči, da sem najprej imel osebne razgovore in da smo pripravili posebne sestanke partijskega vodstva z vsemi, ki so sodelovali v tem sporu, da smo razčistili stvari zares tovariško in v celoti. To me je potrdilo v prepričanju, da v tem sporu zares ni bil odločilen nekakšen nacionalizem.

Spor je izbruhnil predvsem zato, ker je centralni komitej KPJ, to se pravi predvsem Gorkič, takrat, v letih 1935 in 1936, pokazal, kot sem že dejal, zares veliko omlajvosti v ureševanju politike ljudske fronte. Tu se je pokazala tudi Gorkičeva shematičnost, ker je poskušal v vseh delih Jugoslavije uveljaviti enake oblike delovanja in ureševanja te politike, čeprav so bili pogoji in možnosti različni. V Sloveniji je bil položaj takrat popolnoma drugačen kot na Hrvaškem, zlasti pa je bil popolnoma drugačen na Hrvaškem kot v Srbiji.

Skupaj s tovariši je Edvard Kardelj pripravil ustanovni kongres KP Slovenije, ki je bil 18. aprila 1937 na Čebinah, bil je avtor manifestu ustanovnega kongresa KP Slovenije. Manifest izraža temeljno programsko usmeritev slovenskega revolucionarnega gibanja, zasnovanega na enotnosti boja proti fašistični nevarnosti od zunaj in boju za globoke notranje demokratične spremembe.

»Po vrnitvi v domovino sem sodeloval s pokrajinskim komitejem kot predstavnik centralnega komiteja KPJ. Takoj smo začeli pri-

... v temi nisem videl poti, pa sem zdrknil v jamo – elegantno oblečen, kakor sem prišel iz Pariza – in se znašel v vodi in blatu. Takrat se je zablistalo in tako sem prvič videl obraz članice pokrajinskega komiteja Pepce Maček, ki jo je kar lomilo od smeha. Takrat se je začelo najino poznavanje.

praviati ustanovni kongres komunistične partije Slovenije. V Ljubljani sem napisal skico svojega referata in tudi projekt za manifest kongresa. Z drugimi tovariši iz takratnega vodstva komunistične partije na Slovenskem smo o tem projektu podrobno razpravljali in mu dali dokončno obliko.

Stojadinovičeva fašizacija kraljevine Jugoslavije

Seveda je bilo pred tem treba napraviti kritično analizo prejšnjega dela partije in pretrgati notranjo in zunanjo ekonomsko, politično in drugo situacijo in na temelju tega zavzeti stalise o konkretnih nalogah in akcijah, ki jih bo novo ustanovljena KP Slovenije določila na kongresu in ki se jih bo lotila po njem. To sta bila dva meseca zelo intenzivnega dela in vrste raznih ilegalnih sestankov: ne samo v centru, ampak tudi v vseh organizacijah partije.

Vlada Milana Stojadinovića, ki je bila na oblasti v času ustanovnega kongresa, se je na vso moč trudila, da bi obvarovala dediščino šestojanuarske diktature pred njenim nadaljnjim razpadanjem. V ta namen je uporabila »moderno sredstvo« namreč fašizacijo po vzoru nemškega nacizma in italijanskega fašizma. Stojadinovič je med drugim v ta namen napravil odločen preobraz jugoslovanskega režima od prozahodne orientacije k bloku fašističnih sil in še posebej k Nemčiji.

V notranji politiki je nadaljeval brutalen teror proti vsem demokratičnim silam, zlasti proti delavskemu razredu in komunistični partiji. V fašizaciji države Stojadinovič sicer ni uspel in vladajoče sile takratnega beograjskega režima so morale iskati izhod v sporazumu z Vladimirjem Mačkom, ki je bil prav tako zasnovan na izrazito antidemokratični osnovi, čeprav ni nosil obtežljive fašizma. Razen tega so režimi tega sporazuma dosledno nadaljevali Stojadinovičovo politiko približevanja in sporazumevanja z osjo Berli-

n-Rim, ki je naposled, 1941. leta privedla do vstopa jugoslovanske vlade v pakt proti Kominterni, kar je bilo ime in zunanja fasada za agresivni blok fašističnih sil, ki so se pripravljale, da si pokore Evropo.

Minister za notranje zadeve Anton Korošec je tako že 3. marca 1937 naslovil vsem banom zaupno okrožnico, v kateri je zagrozil, da bo kaznoval vse tiste, ki ne bi znali stopiti na prste komunistični nevarnosti in da bo ostro kaznoval vse, na območju katerih bo opazili delo komunističnih organizacij. Grozil je, da bo takšne načelnike kot nesposobne odstranjeval z njihovih položajev.

Seveda je kongres ostro kritiziral politiko Stojadinovičeve vlade in reakcionarne spletke vladajočih krogov Jugoslavije sploh. Kongres je opozoril, da je edini izhod iz trajne politične krize Jugoslavije v demokratični vladi ljudstva, ki bo sposobna izvršiti vse nujne demokratične, ekonomske in socialne reforme za zagotovitev enotnosti jugoslovanskih narodov.

Ustanovni kongres komunistične partije Slovenije je bil v noči med 17. in 18. aprilom 1937 na Čebinah nad vasjo Kotredež pri Zagorju. Kraj je po dogovoru z Edvardom Kardeljem in po posvetu s člani revirske partijske organizacije izbral Miha Marinko. Iz poročila o kongresu je razvidno, da je potekala zlasti živahna razprava o manifestu, ki je bil vsebinsko jedro kongresa. Tedanji pokrajinski komitej je bil podvržen kritiki, predvsem zaradi neučinkovite povezave s podeželskimi organizacijami in separatističnimi težnjami, ki jih ni uspel odpraviti.

Obveljal je Marinkov predlog: Čebine

Dolgo smo izbirali kraj, kjer bi imeli ustanovni kongres KPS. Bilo je veliko predlogov: odločili smo se za Gorenjsko, Stajersko, končno pa smo se odločili za predlog Miha Marinka, ki nam je predlagal samotno kmetijo na Čebinah. Kraj je bil primeren, ker je čez hribe vodila pot iz različnih smeri – iz Savinjske doline, z Mrzlice, Svete planine, Trojan, kakor tudi iz treh, starih revirskih postaj. V Ljubljani so si nato člani razdelili naloge za obveščanje delegatov o mestu kongresa.

Kot zanimivost naj pripomnim, da je na ustanovnem kongresu nekaj delegatov, večinoma s Stajerske, manjkalo. Takrat smo mislili, da smo v naglici pomešali javke in da so se delegati izgubili. Danes vemo, da je bil razlog za to pri cloveku, ki je bil tedaj našemu gibanju zelo blizu, vendar je nekoč, v trenutku slabosti, klonil pred policijo in obljubil, da bo zanj delal. Kasneje, ko sem ga srečal v Ljubljani in mu rekel: »Kaj te ni škoda? Propadlaš, zakaj se ne aktiviraš v delu partije?« Odgovoril mi je, »popolnoma strl, naj ga pustim pri miru, da on ni za nas. Kljub temu naj rečem, da navkljub svoji dvojni vlogi ni nikoli resneje ogrozil delovanja KPS.

V naši skupini na poti do Trojan so bili Leskošek, Tratar, Pepca Maček in jaz. Iz Ljubljane smo odšli s kolesi najprej do Trojan, Kolesa smo pustili v neki vasi blizu Trojan in se odpravili naprej. Na javki nas je čakal Farčnik, ki je nato v trdi noči, ko je hkrati lilo kot iz škafe, zgrešil pot. Tavalj smo

sem ter tja in namesto ob osmi uri zvečer prišli na Čebine šele nekaj po polnoči. Tovariši, ki so nas nestrno čakali, so bili že resno zaskrbljeni nad našo usodo, saj so nekateri med njimi celo menili, da se je zgodilo najhujše, da smo bili izdani. Kongres bi moral po prvotni zamisli zasedati pravzaprav v sami cerkvi. Ker pa so bili, kot že rečeno, nekateri delegati od potni in niso mogli priti na kongres, je lahko zasedal v cerkvenikovi hiši.

Izhodišče za nastanek in razvoj Osvobodilne fronte

Kongres ni dal poudarka samo usmeritvi k ljudski fronti, ampak se je predvsem poglobil v analizo takratnega položaja slovenskega naroda. Nevarnost fašističnega imperializma je bila izredno velika za vse narode Jugoslavije in še posebej za slovenski narod. Lahko bi rekel, da je bila to smrtna nevarnost, kajti če bi se slovenski narod ne bil sposoben upreti temu pritisku imperialističnega obroča fašističnih držav, potem bi dejansko izgubil podlago za svoj narodni obstoj. Zato smo se na kongresu v svoji politiki zavzemali za največjo širino. Spritoč te smrtni nevarnosti smo nastopili z geslom pobratenja slovenskega naroda, se pravi združitve vsega, kar je bilo pripravljeno braniti njegov obstoj. Zato lahko brez pretiravanja rečem, da je kongres dal celovito izhodišče za nastanek in razvoj revolucionarno demokratičnega gibanja, ki je kasneje dobilo ime Osvobodilna fronta in da je na ta način ustvaril pogoje za enotnost ogromne večine slovenskega naroda.

Kongres je dal tudi samim komunistom večjo samostojnost, večje zaupanje v lastno moč, tako da se je dejansko v naslednjem letu 1937 mreža ilegalnih partijskih organizacij hitro razširila in hkrati okrepila aktivnost partije.

Ustanovni kongres KPS na Čebinah je opozoril, da je edini izhod iz trajne politične krize Jugoslavije v demokratični vladi ljudstva, ki bo sposobna izvršiti vse nujne demokratične, ekonomske in socialne reforme za zagotovitev enotnosti jugoslovanskih narodov.

Kongres je tudi omogočil, da smo temeljito rekonstruirali CK oziroma nekdanji pokrajinski komitej, ki je bil dotlej akcijsko slab in neenoten in dejansko postavil novo vodstvo KP v Sloveniji. To vodstvo se je potem pokazalo kot zares sposobno in je v zelo kratkem času partijo postavilo ponovno na noge. Takrat smo zamenjali tudi sekretarja pokrajinskega komiteja. Do kongresa je to funkcijo opravljal Mirko Košir, na kongresu pa smo izvolili Luko Leskoška.

Zbral in pripravil: ANDREJ DOLINŠEK (Nadaljevanje prihodnjič)

V OGLEDALU ČASA

Pomen Dolomitske izjave

Konec februarja je minilo štirideset let, odkar so Edvard Kardelj, Boris Kidrič in Franc Leskošek (za Komunistično partijo Slovenije), Jože Rus in Fran Lubej (za slovensko sokolstvo), Edvard Koček, Tone Fajfar in Marijan Brecelj (za krščanskosocialistično skupino) podpisali Izjavo treh ustanovnih skupin OF, ki je po kraju nastanka dobila ime Dolomitska izjava. To izjavo, ki je sprva imela interni značaj – nekaj časa je bila znana le ozkem krogu vodstvenih organov OF – zgodovino pisje soglasno obravnava kot prelomnico v slovenski politični zgodovini.

Dolomitska izjava je razrešila težavno vprašanje, subjektivno in objektivno, o enotnosti OF, tako v njenem vodstvu kot v vsej organizaciji. Daljnosežno je to dejanje vodstva OF pomenilo konec slovenske strankarske politike, ki je brez globljih etičnih, moralnih in idejnih motivov razdvajala slovensko ljudstvo. Jedro Dolomitske izjave je v tem, da je OF slovenskega naroda priznala kot enotna vsejugoslovanska politična in revolucionarna borbena organizacija, da pripada avantgardna vloga v osvobodilni vojni KPS, da se sokolska in krščansko-socialistična skupina odpoveduje ta organiziranju samostojnih strank ali političnih organizacij (v OF ali zunaj nje) in da se obe skupini odrekata svojim lastnim aktivnostim, ki postanejo skupaj s partijskimi aktivnostmi v OF aktivnosti OF kot celote. Šlo je torej, kot pravi zgodovinar dr. Metod Mikuš, za vprašanje, ki bi imelo na novem osvobodnem ozemlju oziroma ob nepričakovani osvoboditvi nadvsem pomembne posledice: da prevzame OF oblast kot celota in ne kot združba koaliranih nekdanjih političnih strank in skupin, ki bi si ob takem prevzemu oblasti razdelile vladne resorje. Ob ustanovitvi OF so ljudje množično in enodušno sprejeli njen program; strankarska razcepljenost je bila odmrtna na stran, tako da je bil slovenski narod v boju za osvoboditev vse bolj enoten. Tudi koalicijska oblika fronte vseh naprednih sil je igrala čedalje manjšo vlogo, vendar so sledovi koalicijske ostali. Aktivisti OF so bili v prvi vrsti povezani vsak s svojim skupinskim vodstvom. O koalicijskem značaju v vrhovih OF, ki je narekoval objektivni zgodovinski razvoj, sprva niso razpravljali. Poleti 1941 je ilegalni

Slovenski poročevalec pisal, da »vodstva (množina) obstajajo iz najaktivnejših borcev, ne glede na njihovo ožjo politično in svetovnonazorsko usmerjenost«, jeseni pa, da vlada med vsemi skupinami v OF popolna jasnost glede na skupne cilje in izvedbo narodnega osvobodilnega boja. Ker je bila sredina postavlila kot pogoj za vstop v OF pravo koalicijsko obliko organiziranosti, je isti časopis oktobra 1941 te poskuse označil kot separatizem in zapisal, da bi oblika skupinskega in strankarskega separatizma v OF lahko pomenila drugo narodno katastrofo. Misel o funkcijah v OF je bila torej jasna: kdor daje iskreno in nesebično več, bo več tudi deležen. Tako je treba razumeti tudi ugotovitev Borisa Kidriča na roški konferenci (julija 1942 na Cinku), ko je sprito poskusov v krščanskih socialistov – pridobiti si čim več pozicij na terenu in v partizanski vojski – dejal, da je bilo to partizansko vojsko silno težko ustvariti in da so takrat ležali vsi napori pri ustanavljanju partizanske vojske na ramah komunistov. Danes pa – je takrat dejal Kidrič – ko je ta partizanska vojska tukaj, vsak rad govori o njej.

Vizija trikota

Kljub temu, že zelo zgodaj opredeljenemu okviru delovanja znotraj OF, je od pomladi 1942 pa vse do jeseni 1944 prihajalo, kot pravi dr. Metod Mikuš, do nekaterih bolj objektivnih kot subjektivnih motenj v vodstvenih organih OF. Prvič so se te objektivne motnje pokazale v činu prvega osvobodnega ozemlja, drugič po veliki italijanski ofenzivi, dokončno pa so formalno izginile šele jeseni 1944 s pomnožitvijo članov izvršnega odbora OF tudi iz nekaterih skupin, ki so bile sicer zastopane v Vrhovnem plenumu. Tako je bilo v zgodnji pomladi 1942 opaziti na terenu sektaško delovanje nekaterih krščanskosocialističnih aktivistov. Tu in tam so se začele pri njih kazati tendence snovanja lastne stranke, čeprav se je temu njihovo vodstvo v OF takoj odreklo (v spomladanskem »Programu« 1942). Denimo, krščanskosocialistični aktivist X je v pismu krščanskosocialističnemu aktivistu Y pisal (17. aprila 1942): »Belo gardo bomo unčevali tudi tako, da bomo OF organizirali na podlagi njenega osnovnega trikota (KP, krščanski socialisti in Sokoli), ne pa na podlagi KP. Prav iz tega političnega ozadja izhajajo naši novni organizacijski polet.« Da so krščanskosocialistični aktivisti želeli doseči tudi položaje v vojski, je razvidno iz pisma istega aktivista, v katerem je rečeno: »Dve četi sta brez komisarjev. Pri imenovanju se potrudita za dva naša človeka v smislu ustreznega razgovora s Crtomiro (Janez Mrak iz krščanskosocialistične skupine, kasnejši komandant črne roke). Predlagaj X, sedaj je v Crtomirovi četi, in mene za Crtomirovo četo. Namesto mene tudi lahko Y iz Trebnjega.« O nezaupanju in trenjih piše v svojih spominih tudi Tone Fajfar, ki pravi, da je razumljivo, da so se krščanski politični aktivisti začeli obračati predvsem na verne ljudi in jih pridobivati za OF. »Komunisti so se začeli bati, da se ne bi začela OF notranje majati, če bi bili ljudje na terenu skupinsko opredeljeni. Včasih upravičeno, dostikrat pa tudi neupravičeno, je nastajalo politično nezaupanje do krščanskih aktivistov, češ da ustvarjajo osnovo za posebno stranko... Nekaj podobnega se je dogajalo tudi v partizanih... V bližini je bil zahodnodolenjski odred, ki mu je takrat poveljeval Crtomir. Ta se je deklariral za

krščanskega socialista, čeprav s tem ni imel pred vojno in tudi 1941 nobene zveze. Partizani, ki jih je pripeljal s seboj s Trebanjskega, so bili nekateri verni. Kmalu je nastala napetost s komunisti in skojcevi v odredu. Ljudje so se pritoževali, da so kot borci zastopavljeni in odrinjani, da jih komunisti držijo v izolaciji, da se vse odloča brez njih. Iz takšne napetosti so komunisti kmalu prišli do sklepa, da hočejo katoličani imeti večji vpliv v vojski in celo da želijo oblikovati lastne partizanske oddelke. Ker se to mnenje pri nekaterih razlagalcih zgodovine vzdržuje še danes, moram odločno reči, da krščanska skupina takih želja nikdar ni imela, kakor tudi nikdar ni mislila na snovanje posebne krščanske politične stranke kot enakopravnega partnerja komunistične partije. Morebitne takšne želje so se morda pojavljale nekaj na obrobju skupine in med ljudmi, ki so se priključevali OF iz bivših klerikalnih krogov.«

Odločitev za danes

Povsem razumljivo je, da so takšne razmere sprožile ostro reakcijo, ki pa je temeljila na pronicljivi analizi stanja in morebitnih posledic. Na že omenjeni roški konferenci je Boris Kidrič dejal: »Če vzamemo vse skupaj kot celoto, je treba ugotoviti, da so res pri nas zavezniški (s tem izrazom so komunisti označevali vse nekomuniste pripadnike OF) krščanski socialisti pokazali tendence, ki so v nasprotju z interesi slovenskega osvobodilnega boja, delovnega ljudstva Slovenije in z razvojnjo linijo revolucije na slovenskem ozemlju. Te tendence so objektivnega značaja, ne toliko subjektivnega. Najbolj posteni med njimi so prepričani, da delajo prav, hoteli bi biti revolucionarni. Mi vemo, da subjektivna volja ni vedno odločilnega pomena... so tendence, ki lahko škodujejo slovenskemu narodnosvobodilnemu gibanju, ki lahko njihovo skupino uprostijo, da jo vržejo v protirevolucijo...«

Po večkratnih opozorilih in analizah, zlasti v pismih Edvarda Kardelja, so sledile temeljite razprave med voditelji komunistične partije in katoliškimi intelektualci. Razgovorov so se udeleževali Kardelj, Kidrič in Leskošek, skupine v OF pa so zastopali Rus, Lubej, Koček, Brecelj, Fajfar in Josip Vidmar, ki je bil v pogovori zelo aktiven, vendar izjave kasneje ni podpisal, ker ni bil vpleten v nobeno od skupin. Polemizirali so v glavnem Kardelj, Kidrič in Koček, ki se je, kot piše Tone Fajfar v svojih spominih, trdovratno boril za svoja stalisa. Ta so znana iz njegovih dnevnih zapisov »Tovarišija«, kjer je zapisal (16. februarja 1943): »Med osrednjimi skupinami OF prihaja do novega ravnotežja... Med vsemi skupinami, formacijami in strankami, ki sestavljajo OF, lahko le o komunistični stranki rečemo, da je prava zgodovinska sila. Pričakovati treh smemo, da bo naše politično življenje manj pisano in da mu bo treba preskrbeti pravični oblik, v katerih naj se izživlja notranja mnogovrstnost osebnega in kulturnega življenja.« V teh pogovori se je izoblikovala izjava treh ustanovnih skupin OF, karerje končno besedi- lo je bilo sprejeto na seji IOOF 28. februarja 1943, objavljeno na prvi prvori aktivistov OF na Kočevskem Rogu (datirano s 1. marcem), kjer je bil aktivističnemu kadru OF pojasnjen pomen in potrebnost te izjave. Pojasnjeno je bilo, da izjavo sprejel soglasno, OF pa je stopila v obdobje še krepkejšega utrjevanja borbene enotnosti slovenskega naroda.

Pripravil: BRANIMIR NEŠOVIČ

POLETNI DELOVNI ČAS

Da ne bomo vstajali kot kosci

Prepričajte ljudi, so nam svetovali na sindikatih in socialistični zvezi, da družbeni dogovor o usklajevanju delovnega in obratovalnega časa nikakor ne poskuša uvesti deljenega delavnika. Ta bojazen je bojda vzrok, da javna razprava o omejenem delovnem času ni izšla razloga proti uvedbi drugačnega delovnega časa kot pa poti, kako bi to izpeljali.

Do konca javne razprave je res še nekaj dni. Tudi 27. marec, ko se bo Jugoslavija prvič v svoji »urni« zgodovini pridružila veliki večini evropskih držav in do jeseni živel po poletnem času, ni še jutri. Toda vseeno je ta dan tako blizu, da bomo morali prav kmalu natančno vedeti, kdaj bomo začeli delati in kdaj končali, kdaj bodo po novem prihajali in odhajali avtobusi, kdaj se bodo odpirali in zapirali vrti, trgovine, katere ure se bodo štele za nočno delo in katere ne in še vrsto drugih stvari, da si ne bi že na začetku zagrenili in otežili življenja v mesecih, ko je dan dolg, noč pa kratka.

Spet na jugoslovanski način?

V vseh drugih državah, ki bodo zadnjo marčno nedeljo stopile v poletni čas, se z vsemi temi kdaji in kajji ne bo treba ukvarjati. Živeti bodo preprosto začeli uro prej, kar bo še vedno pomenilo, da bodo ljudje začeli delati takrat, ko bo sonce že visoko na obzorju in ko bodo tudi njihovi organizmi pripravljali dati največ od sebe. Pri nas pa se lahko zgodi, da bomo imeli poletni čas na jugoslovanski in ne na evropski način. Če se namreč prav hitro ne bomo mogli sporazumeti, da se bo življenje začelo ob 7. in ne ob 6. uri, bo to v poletnem času pomenilo, da bo dobra polovica zaposlenih Jugoslovancev vstajala pred četrto uro jutraj. Torej takrat, ko so se tudi nekaj prebujali le kosci.

Ker pa smo že velikokrat dokazali, kako čez noč lahko pri nas spreminjamo stvari in v zadnjem trenutku naredimo vse zamujeno, upajamo, da se bomo tudi tokrat znali v Jugoslaviji hitro sporazumeti, kakšen bo življenjski in delovni utrip v prihodnjih mesecih. Pa pozneje v zimskem času, kajti zavedati se moramo, da je uvajanje poletnega le imenitna prilika za spreminjanje na-

ših delovnih navad in delavnika, prilagojenega želji ljudi, da so prosti čimveč dnevnih ur.

Lahko bi rekli, na žalost, pa so to tudi tiste, ko je clovekova pripravljenost za delo največja, ko pričakuje njegovo največjo storilnost in kot posledico tega tudi največje delovne rezultate. In če to razpletamo najprej oziroma uokvirimo v namene slovenskega družbenega dogovora o razporejanju delovnega in obratovalnega časa naj bi delo ljudi v urah, ko so nanj najbolj pripravljani, prispevalo tudi k ekonomski stabilizaciji, boljši izkoriščenosti delovnih zmogljivosti in s tem k učinkovitejšemu gospodarjenju z družbenimi sredstvi. V končni posledici pa k temu, da bi ustvarili več in tudi več imeli, in sicer kot družba in kot posamezniki.

Grki so se odrekli počitku

Ker nam zdravniki torej razlagajo, da je pripravljenost za delo največja okoli desetih in okoli osemnajst ure, bi bilo seveda idealno, da bi delovni čas čim bolj približali tem obdobjem dneva, počivali pa rano jutraj in okoli petnajst ure, ko je pripravljenost za delo najmanjša. Tako se dela nesteto delavcev v mnogih evropskih državah, čeprav je hkrati tudi res, da so drugačen način življenja, oddaljenost delovnega mesta od doma, skrajševanje delavnika itd. vplivali na to, da se zdaj delavnik v svetu vse bolj končuje okoli 17. ure. V to je vladni ukrep pred petimi leti prisilil tudi Grke, ki so se morali s tem odpovedati staremu mediteranskemu razporejanju, da delajo dopoldne in pozno popoldne, vmes pa obilno kosijo in počivajo.

Za Jugoslovane pa bi dosledno prilagajanje delavnika naši pripravljenosti za delo vsekakor pomenilo še večji šok kot pa za Grke ukinitve deljenega delavnika. Armada zaposlenih je to učinkovito dokazala že pred petnajstimi leti. In strah, da se ne bi kaj podobnega ponovilo je še ukoreninjen, tako da tudi tokratni družbeni dogovor o delovnem času niti z besedico ne namiguje, da bi drugačen delovni in obratovalni čas lahko pomenil tudi uvedbo deljenega delavnika.

S pomočjo novinarskih zapisov, ki so nastajali v letih, ko smo postopoma za vse zaposlene uvajali 42-urni delovni teden, obudimo spomin na neslaven vzpon in padec deljenega delavnika v Jugoslaviji. Tudi takrat je bila uprava, podobno kot zdaj pri uvajanju časa dela ob poznejši uri, zgled. Pa se tako niso zmenili državni uslužbeni, temveč jih je v deljen delovni čas, tako kot zdaj v poznejši začetek dela, prisilil predpis. Drugače kot zdaj pa ne samo njih. O novem delovnem času so bili v republikah sprejeti zakoni. Za vse dejavnosti, ki imajo javni pomen je bilo točno predpisano, kdaj smejo najprej začeti in kdaj končati delo. Po večini so zakoni zahtevali, da ljudje ne smejo začeti delati pred poldeveto uro jutraj, končati pa ne pred polpeto ali peto popoldne. To je bila cena za uvedbo prostih sobot.

Prvi nasprotni učinki

Ko so zakoni nastajali, je bilo razmeroma dosti glasov, da niso življenjski, da ne upoštevajo potreb zaposlenih Jugoslovancev, da nimamo takega družbenega standarda, ki bi omogočal take delavnike. Podpirale pa so jih v glavnem organizacije socialistične zveze, medtem ko je bilo sindikalno razpoloženje drugačno. V federaciji na primer, ko je ZIS sprejel odlok o uvedbi novega delovnega časa za administracijo, so odbori sindikata družbenih dejavnosti na različnih ravneh napeli vse sile, da bi preprečili tak ukrep. Kakor so se razpisali jugoslovanski časopisi, je

bil sprejet na nož. In temu ustrezno je bilo razpoloženje ljudi, ko so morali začeti delo uro ali dve pozneje kot so bili dolgo navajeni.

Prve mesece

**RAZPRAVA O
VRHUNSKEM ŠPORTU****Ustvarjalci
ali dirkalni
konji?**

Vrhunski šport mnogi preprosto enačijo s športom nasploh. Res je, da vse pojave oblike športa koreninijo v istem zaledju mladih rodov in telesni vzgoji, nobenega dvoma pa ni, da imata vrhunska različica in pisana paleta športno rekreativnih oblik dejavnosti svoje posebne značilnosti in celo zakonitosti. Zagate in problemi, s katerimi se na svoji športni poti srečujejo Bojan Krizaj, brata Petrič, Peter Vilfan, Vili Ameršek so povsem drugačni kot na primer tisti, s katerimi se ubadajo športniki rekreativci.

Do družbenopolitičnih usmeritev o razvoju telesne kulture in športa smo se še vedno znali dokopati, mnogo težje pa smo se lotevali njihovega uveljavljanja v praksi. Javna razprava o gradivu Zveze telesnokulturnih organizacij Slovenije »Nekatera vprašanja nadaljnjega razvoja vrhunskega športa« zrcali spoznanje mnogih telesnokulturnih delavcev, da moramo na podlagi dogovorjenih in velikokrat ponovljenih in potrjenih izhodišč končno poseči globlje v odnose in prakso tudi z izvedbenimi rešitvami, če zares hočemo opraviti z vzroki negativnih pojavov, ki se rojevajo v razpokah sedanjega, pretežno spontano nastalega sistema športa, in zares sprostiti ustvarjalne sile aktivnih športnikov.

Ta misel se je kot nit prepletala v pogovoru s predsednikom sveta za telesno kulturo pri predsedstvu RK SZDL Slovenije Emilom Šustarjem. Motiv za razgovor: javna razprava o športno rekreativni dejavnosti in stalniša bo treba prenesti in uskladiti, to pa pomeni, da svet čaka še mnogo odgovornega dela.

»Ze ob uvodnih razpravah, preden je ZTKO Slovenije dala gradivo v javno razpravo, je bilo slišati pomisleke, da vrhunskega športa, ki je samo del celovite telesne kulture, ne gre obravnavati izdvojeno. Kaj so bili potemtakem vzroki, da ta čas namenjamo posebno pozornost prav temu delu telesne kulture? Ugotovite akcije SDK?«

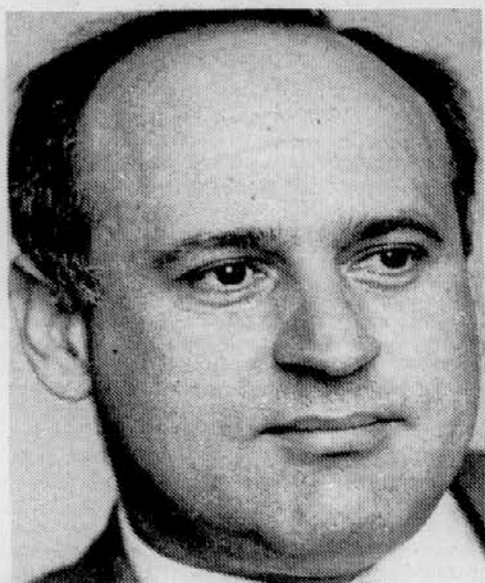
»Res je gradivo ZTKOS mogoče razumeti tudi kot njeno neposredno reakcijo na akcijo SDK, vendar pa vidim v tem bolj povod, kot pa pravi vsebinski motiv. Poleg tega je zveza že od decembrski razpravi o njenem gradivu v našem svetu napovedala pripravo vrste spremljajočih izvedbenih dokumentov, s katerimi naj bi zajeli prav vsa področja dejavnosti, torej ni dvomila, športno rekreativni del. Namreč, ni dvomila,

da telesna kultura, vse njene pojave oblike, neposredno zadevajo interese najširšega kroga ljudi in nobena med njimi za nas ne more biti bolj pomembna od druge. Nikoli namreč nismo izgubili izpiz oči, da je množičnost poglavitni strateški cilj, za katerega se zavzemamo v tej dejavnosti.

»Na področju športne rekreacije, kjer je cilj – množičnost – edino mogoče zares uresničiti, torej ni takih težav in problemov, zaradi katerih bi veljalo sprožiti široko razpravo?«

»Nikakor ne, le žgoča vprašanja in težave imajo drugačne razsežnosti in se jih je treba lotiti z druge plati.

Akcije in ne konceptualno. Kajti zasnovano športno rekreacijo smo v Sloveniji sprejeli že pred leti in podatki iz analize zgornjega pričajo, da smo na mnogih toriških dosegli izjemne rezultate. Razprave torej ni treba začenjati od A, pač pa ugotoviti, kje se zatika in kako bi lahko še hitreje napredovali. Taka je bila, denimo, tudi nedavna ocena strokovnega sveta za športno rekreacijo ZTKO Slovenije. Na potezi so torej predvsem telesnokulturni dejavniki sami, ki so zasnovano sprejeli, kar pa ne pomeni, da bi je ne mogli aktualizirati in izpopolniti. Družbeni in individualni interes pa se v športni rekreaciji drugače srečujeja in prepletata kot v vrhunskem športu: kot družba se seveda moramo zavzemati za razvijanje možnosti za pisane oblike množičnega ukvarjanja s športom, tistih, ki jih individualno ni mogoče ali ni smotno ustvarjati. Gre torej predvsem za objekte in kadre organizator-

Emil Šustar (Foto: Dragan Arrieger)

je rekreacije in morebiti še za nekatere podlage, ki spodbujevalno podpirajo samoorganiziranje delovnih ljudi in občanov. Sicer pa je športna rekreacija vendarle predvsem vse bolj nenadomestljiv del osebne blaginje in interesov. To ne izključuje morebitnih socialnih korekcij, zlasti ko gre za mlade, ki naj bi tudi v tem pogledu z enakimi možnostmi stopali v življenje. S tem pa smo pri vprašanjih, ki zadevajo telesno vzgojo ter šport otrok in mladine. Ni naključje, da o tem s precejšnjim poudarkom govorijo sedanji planski dokumenti telesne kulture.

»Tudi gradivo zelo dolocno utemeljuje telesno vzgojo in šport mladih kot poglavitno podlago za razmah rekreativne in vrhunske različice športa. Svet, ki mu predsedujete, je ugodno ocenil gradivo, o katerem teče beseda. V čem vidite njegove poglavitne vrednote?«

»Ni dvoma, da gre za več njegovih razsežnosti, posebej pa se mi zdi pomembno, da hkrati, ko nakazuje možne poti nadaljnjega razvoja vrhunskega športa, pomeni tudi izziv telesnokulturnim in drugim družbenim delavcem, ob katerem se ni več mogoče izogniti konkretnemu opredeljevanju in iskanju rešitev. Terja hkrati strnitev njihovih vrst, pa tudi diferenciacijo med njimi ob povsem konkretnih stvareh. Ne dopušča lagodnega strinjavanja z načeli, ob realnih tokovih pa stavi s figo v žepu ob strani. Druga pomembna razsežnost gradiva pa je, da v analizi in rešitve vnaša znanstvene argumente. S tem seveda onemogoča tako pogostno razpravljanje na pamet, ki je največkrat tudi pomemben vzrok nepotrebnih nesporazumov, s tem pa tudi ugodna možnost za demagoško manevriranje v obrambo obstoječega stanja. To pa ne pomeni, da se v naprej zavzemamo za vse ponujene rešitve, pač pa smo ocenili, da je na tej podlagi v javni razpravi in z nadaljnimi napori mogoče razčistiti ključne dileme ter sistemsko zasnovati sodoben in dinamičen sistem vrhunskega športa pri nas.«

»Najbolj zanimiv del gradiva pa je gotovo tisti, ki nakazuje, ali že kar ponuja rešitve za deprofesionalizacijo športa, pa drugi, v katerem zelo sveže opredeljuje športno ustvarjalnost, na tem pa gradi tudi konkretne rešitve za omogočanje in nagajevanje vrhunskih športnih dosežkov.«

»Prav to in pa osebnost vrhunskega športnika, ki je središnji subjekt vsega gradiva, omogoča bistveno drugačen vpogled v resnične razsežnosti pravega vrhunskega športa. Pomeni presegaanje moralističnega odklanjanja profesionalizma v športu, s katerim smo pravzaprav zašli v hipokrizijo načel in prakse. Na teh izhodiščih bo mogoče zlomiti pregrade, ki aktivne športnike postavljajo v pasiven položaj manipuliranih subjektov in jih čisto ponižujejo v najbolj banalen medzidni položaj. Zato bi bilo skrajno slabo, če bi razpravo o teh tako pomembnih zadevah vodili pod pritiskom ekscesov in odklonov, saj gre vendarle predvsem zato, da jih odpravljamo, aktivne športnike pa osvobodimo spon, ki iz njih delajo »dirkalne konje«. Zaostrene družbenogospodarske razmere terjajo streznitev tudi na tem družbenem področju, zato sodimo, da je družbeno ozažje naklonjeno korenitemu razčiščenju z vsem kar ni v skladu s sprejetimi usmeritvami.«

»Ponujene rešitve globoko posegajo v sedanje odnose in razmere v telesni kulturi nasploh in vrhunskem športu še posebej.«

»Zato je dogovor toliko bolj nujen. Z razpravo se zato ne bi smeli zapreti v telesnokulturno sfero, mnoge žgoče zadeve pa terjajo, da se o marsičem dogovorimo tudi z drugimi republikami. Kaže, da tudi v drugih okoljih vse bolj intenzivno razmišljajo v enaki ali vsaj podobni smeri kot pri nas, če omenim le široko razpravo o novem konceptu telesne kulture na Hrvaškem. Ne bi se torej smeli bati pobud, saj je že doslej marsikatera, ki smo jo ponudili, naletela na ugoden odmev tudi v drugih republikah in pokrajinah. Najprej pa nas seveda čaka strnitev javne razprave, ocena njenih rezultatov. O tem bo seveda naš svet podrobno razgovoril, nakar naj bi razpravo sklenili na predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije, ne izključujemo pa tudi možnosti, da bi, če bi se izkazalo za potrebno, organizirali tudi problemsko konferenco, ko bomo pretresli tudi druga področja telesne kulture. Marsikje v občinah pa bi se sedaj bilo stvari v veliki korist, če bi o tem razpravljali v najširšem krogu – v občinskih konferencah SZDL.«

OTO GIACOMELLI

BERLINALE 83**Življenje,
prignano
med zidove**

Film je pobegnil svoji večni priljubljenici Naravi, se potuhnil pred svojim že po naravi oholim pajdašem Simbolom. Nenadoma si je zaželel samote, strehe in štirih sten, med katerimi tudi brez ogledal zlahka vidiš samega sebe. Konec je potovanja, trintrideseti berlinski filmski festival, ki se je odvil sloviti železniški postaji ZOO za hrptom, je zaprl okna svojega vlaka in si vzel čas za premislek. Dodobra si je ogledal svet in ljudi okrog sebe, kajti če stvari ne bo pretuhtal zdaj, se mu bodo doživljata nakopila in ga preplavila.

Alain Robbe-Grillet, mojster peresa, ki je svoje dni tako brezgljivo taval po hodnikih marienbadskega dvorca, je svojeto Lepo jetnico držal strogo v okvirih, ki so včasih lovili pogled na sinje morje in moke v čem, ki so se vzpenjali po obali navzgor, ali pa jo je postavljaj ob okvire, se pravi, ob slike slavnega Renēja Magritta, čigar vdova je v takšno »izrabljanje« likovnih stvaritev seveda takoj privolila. Jetnica, ki je v resnici po Chabrolovem kopitu in grški legendi ustrojena kriminalka (na koncu filma se junak resda zbudi iz hudič sanj, a že naslednji trenutek pade v njih fantastično resničnost), ima poleg vseh drugih jetniških dimenzij tudi to pomankljivost, da je že zdavnaj mrtva. »Tudi meni se je zdajnje zgodilo, da sem v kinu sedel poleg Marcela Prousta, je mladenič, ki je taval v krogu, razložil jetniščino, če spirist.« Vidite, večina ljudi, ki jih srečavamo na ulici, je mrtvih: zato pa je povsod takšna gneča!«

Ob mrtvih ljudeh, ki živijo, se je razživel nekaj scenariistov oziroma režiserjev. Britanski režiser Edward Bennett, dobitnik najvišjega berlinskega priznanja, zlatega medveda, je junakinjo svojega Belfasta 1920, dekletu, katere telo odмира hkrati z upanjem na ljubezen ali pa vsaj sožitje, ki naj bi vladalo med ljudmi (na Irskem ali kjer koli), postavil ob bok mrtvega brata, vojaka, ki ni verjel v vojno, v kateri je srečavamo iz besed njegove sestre, iz pisem, ki mu jih piše, navsezadnje ves čas vstopa tudi v njegovo sicer skrivno zaklenjeno sobo, kjer si lahko ogleduje slike, ki jih je ljubil, knjige, ki jih je rad bral.

O sestri, ki veliko omenja svojega mrtvega brata, govori se zahodnonemška režiserka Marga-

rethe von Trotta. Čista norija (Heller Wahn), film o odnosu med ženskama in o njunih moških seže do krvih celic; in jih razgradi kot za šalo.

Filmska junakinja nekdanjih dni ob sebi ni trpe-la ženske. Če pa so jo že postavili ob kakšno, se je med njima pri pričelo rivalstvo, če že ne sovraštvo. Pozneje so začele ženske v filmih prijateljevati med seboj, da bi tako kljubovale moškim. V dvoje si kratko in malo močnejši. Margarethe von Trotta je film cepila s čisto novim virusom (ki se zna lepo razstriti): junakinja, ki v zame v zaščito drugo junakinjo, pri čemer je treba poudariti, da je prva močna in samozavestna, druga pa negotova in labilna (s samomorilskimi nagnjenji), obe pa sta intelektualki. Nenavadno pri tem je, da se prva ne skuša polastiti druge, kot druga ne obžuje prve. Problem je moški, mož ene od njiju, ki je prepirčan, da mu nekdo prevzema človeka, ki navsezadnje pripada njemu.

Čista norija je pri zahodnonemških kritikih propadla. Režiserka pravi, da se ji tako ostri napadi na film zdijo silno zanimivi in da je po svoje kar zadovoljna z vznemirjenjem, ki ga je povzročila.

O izginulem junaku, možu, ki ga službena dolžnost in silno sladostrastje njegove lepe žene odženeta v daljno Sibirijo, je govor v švicarski Hecati, filmu Daniela Schmidta, ki se je z zgodbo, tako kot Grillet, oprl na junakinjo iz grške mitologije oziroma roman o strasti in erotizmu, ki ju sproščata nekje v vročem Maroku francoski veleposlanik in njegova ljubica (z možem v Sibiriji) Clothilde.

No, ne Grilletov ne Schmidov film ne sodita v vrh berlinske razstave najnovejših filmskih stvaritev, sta pa dva od redkih, ki sta poskrbela za tiste trenutke ustvarjalnega oddiha, ki je potreben še tako angažirano razmišljujočemu gledalcu.

Če bi človek obnovil vsebino zahodnonemške Utopije, filma Iranca Sohraba Shahida Salessa, bi bralca spravil v hudo zmotno. Triurna pripoved, ki se, tako se zdi, kot nora zama zaganja v stene nepredušno zaprtega prostora, v katerem ni nič manj nasilja in nič manj brezizhodne pokornosti, kot ju je čutili iz še tako suhoparnih televizijskih poročil, prinesenih iz ali one

Možakar, ki v svoj brlog od časa do časa dobiva celo pomaranče in francoski Le Monde, dolgo časa živi čisto sam in s svojim pisalnim strojem. Ljudje, ki jih sicer ne podcenjuje niti ne pomiluje, začno vdirati vanj, ne da bi to hoteli, in on jih začne sprejemati, ne da bi se tega zavedal.

Države. Ta triurna pripoved je resnici mikrokosmos makrokosmosa ali najmanjša, najbolj nevidna celica velikanovega telesa. Celica, po kateri lahko narišete natančno podobo velikana. Film je v tem pogledu močno podoben Čisti noriji, poraja se iz nevidnih, nezaznavnih človeških vezi, na koncu pa se v mukah izrodi v čisto

navadno popkino, ki se je v resnici nihče nikoli ne znebi.

Zaprli v začaran krog, zunaj katerega pravzaprav ni pravega življenja (so našo mračno silo, ki te tišijo v ris), je tudi pisatelj oziroma učitelj, ki so ga na zimo poslali v gorsko vasico, med ljudi, za katere sprva kaže, da se ne razlikujejo mnogo od živali. Turško Poletje v Hakkariju režiserja Erdena Kirala, dobitnika srebrnega medveda, je kljub pogledovanju k sončnemu zahodu in zasneženemu gorskemu prostranstvu, ki se ga človeška roka še ni dotaknila, enako klavstrofobično kot Utopija ali Belfast 1920. Možakar, ki v svoj brlog od časa do časa dobiva celo pomaranče in francoski Le Monde, dolgo časa živi čisto sam in s svojim pisalnim strojem. Ljudje, ki jih sicer ne podcenjuje niti ne pomiluje, začno vdirati vanj, ne da bi to hoteli, in on jih začne sprejemati, ne da bi se tega zavedal.

Triurna pripoved Iranca Shahida Salessa je v resnici mikrokosmos makrokosmosa ali najmanjša, najbolj nevidna celica velikanovega telesa. Celica, po kateri lahko narišete natančno podobo velikana. Poraja se iz nevidnih, nezaznavnih človekovih vezi, na koncu pa se v mukah izrodi v čisto navadno popkino, ki se je v resnici nihče nikoli ne znebi.

Morda je prav on tisti, ob katerem se ženska, ki ji mož, poglavar vasice, pripelje v hišo še drugo žensko, zavrta in zave dostojanstva, zakrnelega že kdove v katerem rodu in katerem stoletju.

V strogo začrtanem krogu stopica s filmom Življenje, prignano do konca (Dies Rigorose Leben) tudi zahodnonemški režiser Vadim Glown, ki si je svojega junaka, tako kot lani Jean-Luc Godard, poiskal na Poljskem. Vajdov Marmora oziroma Železničev Jerzy Radziwiłowicz je tokrat sin židovskih priseljencev, ki so si v tekaški divjini, potem ko so pobegnili nacistom, postavili nekakšno bencinsko črpalko. Nihče v tem zasilnem naselju, ki ima tudi vagon s prostitutkami pa kinoprojektor, prav nihče ne tarna, ker je reven, lačen ali zapuščen. Pekel, iz katerega ni videti izhoda, se poraja iz njih samih. Do uboja pride samo po sebi, prav tako do incesta (med bratom in sestro). Izhod iz brezi-zhodnega se pokaže šele, ko črpalka in vse okrog nje zgori, eksplodira. A skrojen si upata le dva, za druge je črta še vedno neprehodna meja.

Berlinski filmski junaki so se vrnili vase, zdi se, da so ob velikih vojnah, velikih podvigih, velikih nesrečah in velikih potežgavščinah začeli vse preveč pogrešati sami sebe. Spet so ugotovili, da se vse velike vojne, vsi veliki podvigi, vse velike nesreče in velike potežgavščine vrtiljo tesno okrog njih. Zrcalijo se v njih in narobe.

VESNA MARINCIČ

**DELO IN PROBLEMI
OSNOVNE ORGANIZACIJE
ZK****Izzvati
pasivne
člane**

Od vseh sej centralnega komiteja ZKS, ne le od šeste, pričakujemo predvsem čimveč konkretnih usmeritev. Preveč se namreč še povsod ponavljamo, veliko je še posploševanja. Recepte za metode dela v osnovni organizaciji ZK tudi po ponedeljkovi seji ne moremo pričakovati, iz razprav pa bi vendarle morali izluščiti nekaj, dobiti kaj takega, da bomo znali po tem usmerjati svoje delo in doseči potrebno učinkovitost.

Tako meni Ivica Vastić, sekretarka osnovne organizacije ZK v trboveljski tovarni polpre-vodnikov Iskre. Pričakuje pa tudi potrditve dela, ki so si ga komunisti v tem tozdu zastavili že prej, ne le v pripravi na sejo CK ZKS o utrjevanju idejne in akcijske usposobljenosti zveze komunistov, pa tudi potrditve, da so načrti, ki si jih je zastavila ta osnovna organizacija, dobro naravnani.

O tem in o življenju ene od osnovnih organizacij ZK sta se z Ivico Vastić in s štirimi člani sekretariata Rajkom Strdarjem, Marjanom Matulom, Stanetom Hermasom in Srečkom Kacčem pogovarjala Vlado Šlamberger in Zeljko Šepetavci, ki je pogovor po stenografskih zapisnikih Danice Velkavrh pripravil za objavo.

»Ste se lotili razprave o dokumentih za to sejo, kot je bilo zamišljeno, torej povezano z razmerami v lastnem okolju in kaj ste ugotovili?«

Vsak od nas v osnovni organizaciji je zadolžen, da te dokumente poveže s problemi, ki nas tarejo. To je prvo. V osnovni organizaciji smo ocenili delovanje komunistov z vidika idejnopolitičnega dela. Ugotovili smo, da usposobljenost naše osnovne organizacije ni zadostna, da se premalo sami izobražujemo, poleg tega pa smo opozarjali in kritizirali tiste komuniste, ki nimajo pravega odnosa do zaupanih nalog. V tozdu se ne čutimo povezanosti s krajevno skupnostjo Franc Salamon, v kateri je naša tovarna. S tem v zvezi smo tudi občinskemu komiteju ZK poslali več predlogov.

»V gradivu je zapisano, naj osnovne organizacije poleg svojega dela ocenijo tudi delo

višjih organov ZK, občinskih in republiškega. V tem mandatsnem obdobju imamo v občinskem komiteju dva člana iz naše osnovne organizacije. Izvršni sekretar je član našega sekretariata. Tako najbrž ne občitamo oddaljenosti ali celo nepovezanosti z občinsko organizacijo ZK, kar je mogoče večji problem v kakšni drugi OO ZK. Obiskala nas je tudi delovna skupina občinskega komiteja.

»Pri ocenjevanju dela organov do centralnega komiteja niste segli?«

Prav bi bilo, če bi ljudje iz CK ZKS prišli večkrat naokrog. Da ne bi bili povezani samo s papirji. To nas moti, to ni življenje in s tem nismo zadovoljni. V tem mandatsnem obdobju nas še niso obiskali. V prejšnjem smo imeli obisk delovne skupine CK ZKS, pa smo od nje pričakovali več. S tem da nam člani delovne skupine le povedo, katere sklope je treba uresničevati, si v konkretnem okolju ne pomagamo veliko, od njih pričakujemo več konkretne pomoči. To so ljudje, ki imajo zagotovo več pregleda, več informacij, več izkušenj, na stvari najbrž lahko gledajo širše, kot mi. Zato bi od njih pričakovali, več konkretne pomoči, kako naj se lotimo posameznih problemov.

»Opozarjali in kritizirali ste člane OO ZK, ki nimajo pravega odnosa do zaupanih nalog. Da, za člana ZK ni dovolj same navzočnost na sestankih osnovne organizacije. Dve tretjini članov je vključenih v samoupravnih organih in drugih družbenopolitičnih organizacijah. Ti morajo naloge, za katere se dogovorimo v OO ZK, izpolnjevati tam. S sklepno v osnovni organizaciji se nikoli nismo imeli težav, čeprav smo pretežno ženski kolektiv, v katerem je veliko mladih mater. To se po svoje vendarle odraža v delu osnovne organizacije in tudi drugih organov v tozdu. Čeprav navzočnost na sestankih ne more biti edino merilo za ocenjevanje posameznih članov, po vsakem sestanku pregledamo, kdo je bil upravičeno odsoten in kdo se je opravičil, kdo pa ne. Te stvari imamo natančno zapisane v poslovniku, vendar moramo upoštevati tudi tisto, čemur pravimo človeški faktor, ker poslovniki ne more predvideti vsega, kar se lahko zgodi v življenju.

Ugotavljali smo tudi, da imamo nekaj pasivnih članov (v OO ZK je 73 članov, od tega 16,4 odstotka delavcev iz proizvodnje). Nekaterim smo že dali konkretne naloge in tudi ti so začeli delati. Prav vseh še nismo zadovoljili in ugotavljamo, da vsem ne moremo naložiti enako zahtevnega dela, ker vsi niso enako usposobljeni in sposobni, da bi lahko tudi enako prispevali. Vendar pa se bomo morali v sekretariatu dogovoriti, katere vprašanja bomo na sestankih posebej poudarili in izzvali tudi tisti del pasivnih članov, da bodo sodelovali vsaj v razpravi, potem jih bomo tudi laže vključili v drugo delo, jih zavezali za konkretne naloge.

»Se sestanki vaše osnovne organizacije vedno začno s pregledom sklepov s prejšnjih sestankov? Po statutu ZK je to obvezno. Ne vedno, odvisno od tem, ki jih obravnavamo. Če se dogovarjamo o družbenopolitičnem delovanju ali na primer izobraževanju, potem da. Če pa govorimo o gospodarjenju, o četrtletjih, pa ne vselej. Sklepev o gospodarjenju, ki zadevajo dejavnost naših članov, nikoli ne sprejema samo osnovna organizacija ZK.

Ivica Vastić (Foto: Misko Kranjec)

»Komunisti, člani delavskega sveta, morajo poročati osnovni organizaciji, če jim je uspelo uveljaviti njena stališča ali so prevladala drugačna mnenja.«

Lani smo šlo šestih mesecev izrekli kritiko direktorju zaradi neuresničenih nalog v zvezi z gospodarjenjem. Če gledamo samo sklepe, ki niso uresničeni, je kritiko seveda lahko izreči. V tovarni se ukvarjamo z osnovno tehnologijo, z razvojem, tu pa so vzroki, da kakšnega sklepa ni moč uresničiti – ali pa vsaj tako hitro ne, kot bi radi – večkrat objektivni. Takrat je šlo za reorganizacijo tehničnega

Od 73 članov ZK je nekaj še pasivnih. Nekaterim smo že dali konkretne naloge in so tudi že začeli delati. Ugotavljamo pa, da vsem ne moremo naložiti enako zahtevnega dela, ker vsi niso enako usposobljeni in sposobni, da bi lahko tudi enako prispevali.

sektorja. Dali smo pobudo, da je treba nekatere zadeve spremeniti. To bi morali najprej speljati v kolegiju, v poslovodni strukturi, ki jo sklicuje direktor. Ta je odlašal, po našem mnenju predložil, in po šestih mesecih, ko sklepa še vedno nismo mogli uresničiti, smo mu izrekli kritiko. Zdaj je reorganizacija v

teku, tik pred dvanajsto. Smo pa tudi sami ugotovili, da je to širši problem, ki ga ni mogoče razrešiti kar čez noč, s tem, da bi narisali nekakšno okenca in jih napolnili. To so obsežne zadeve, zato ne moremo sprejemati sklepov o tehnologiji, napredku, uvajanju nove tehnike, nove linije ali elementa kar po tekočem traku. Zato je teh sklepov na naših sestankih tudi manj kot tistih, ki neposredno zadevajo naše družbenopolitično delo.

»Kako pa lahko sploh osnovna organizacija ZK sklepa o tehnologiji? To so zapletena strokovna vprašanja. Se vi odločate za kakšno ali ne?«

Na primer: V plan smo zapisali, za koliko moramo povečati storilnost, izvoz in tako naprej. Če po treh mesecih ugotovimo, da tega dela plana ne uresničujemo in da je za to odgovoren komunist, ga vprašamo, zakaj. Tako se pogovarjamo. Ali pa, če ga pogledamo našo tovarno in njen položaj pred leti. Bili smo v zelo težkem položaju. V tistem času družbenopolitične organizacije, tudi zveza komunistov, samoupravni organi in sindikat niso dobro delale. Poslušale so direktorja in morda še enega človeka, ki je krojil politiko te tovarne. Le dvakrat ali trikrat na leto smo se pogovarjali o teh zadevah. Potem smo se v tovarni dogovorili za novo vodstvo, da bodo začele družbenopolitične organizacije delati, da bomo omejili vlogo samoupravnih organov in tudi ZK. Takrat smo se začeli ukvarjati tudi z gospodarjenjem. Res so to strokovna vprašanja, toda tudi strokovnjaki so člani ZK, če pa niso, jih povabimo na sestanke osnovne organizacije in jih vprašamo za mnenje. Tudi gospodarski načrt smo sprejemali drugače kot včasih: od sindikata do zveze komunistov, ne samo formalno, ampak tudi vsebinsko. Potem je res vse to prišlo tudi na osnovno organizacijo.

Prav je, da centralni komitej spodbudi vse osnovne organizacije, da se začne tako pogovarjati. Za nas to ni nič novega. Mi se tako že kar precej dolgo pogovarjamo. Ugotavljamo, da imamo zaradi tega določene uspehe, da drug drugega spoštujemo – od direktorja do vsakega člana ZK, tudi delavca, ki ima pripombe. Med našimi sklepi je zapisano, da moramo načrt uresničiti v vseh postopkih, kar zadeva gospodarjenje. In če ga ne, vprašamo tistega člana ZK ali nečlana, zakaj do tega ni prišlo. So mu težave, ni vse tako, kot naj bi bilo, znamo pa že oceniti, katere težave je subjektivna in katera objektivna. Gre za tehnologijo, na kateri se še vsi skupaj učimo.

»Za vose osnovno organizacijo in sekretariat torej ne velja, da brez pridržkov podpira delo in odločitve poslovodnih organov kar povprek?«

Celo nasprotno je. Osnovna organizacija skuša dati ton – ne poslovnim odločitvam, ampak sodelovanju in vsebini ter demokratičnosti pri pripravi in sprejemanju odločitev. Ta demokratična pot, da vsi sodelujemo, da se poprej pogovorimo, to teče na pobudo osnovne organizacije ZK. Pri tem ne zadržujemo izvršni odbor sindikata. Pri mladini je organizirano vključevanje v samoupravljanje nekoliko slabše.

Je pa težko reči, če gre pri tem za podpiranje ali ne. Izhajamo iz tega, da poslovodni organ in osnovna organizacija ZK nista nasprotna tabora, ampak eden, če je namen obeh, da bi čim bolje poslovali in živeli. Zato tudi direktorja velikokrat povabimo na sesta-

nek sekretariata. Ko razjasnimo dileme, ga podpremo. Da pa ne dajemo podpore vsemu, dokazuje to, da je dobil direktor za naše strani tudi kritiko.

»Kako pa ocenjujete osnovno organizacijo ZK in komuniste vaših sodelavci, ki niso člani ZK?«

Predvsem po posameznikih iz naših vrst. Imamo nekaj posameznikov, ki na svojem delovnem mestu ne ustrezajo liku komunistu. »Oprjemljivi« dokazov sicer nimamo, ker še nihče med njimi ni šel zaradi slabega dela na disciplinski zagovor. In ker že vodje oddelkov ne opravijo svoje naloge, da bi opozorili na takšne ljudi, je nekemu, ki te vpraša, zakaj meniš, da je slab komunist, težko kar koli dokazovati, ker prihaja na sestanke, se izreka za akcije in na kakšnem področju mogoče celo dobro dela. Zato bomo morali liku komunistu nameniti več pozornosti, pred-

Osnovna organizacija skuša dajati ton – ne poslovnim odločitvam, ampak sodelovanju in vsebini ter demokratičnosti pri pripravi in sprejemanju odločitev.

vsem pa poskrbeti za usposabljanje. Brez tega se bomo težko pogovarjali kar koli o gospodarjenju ali čem drugem.

»Ste z ustaljenimi oblikami izobraževanja in usposabljanja članov ZK zadovoljni? Še člani, ki končajo različne oblike, tečaj, seminarje potem uspešnejši pri delu osnovne organizacije?«

Vse je odvisno od osnovne organizacije. Najpomembnejši je pravilen izbor, da pravega človeka usmerimo v pravo obliko izobraževanja. In ko se tak član vrne v osnovno organizacijo, moramo zanj poiskati primerno zahtevno nalogo. Le štirje ali pet članov od približno tridesetih, kolikor se jih je doslej že udeležilo različnih oblik izobraževanja in usposabljanja, ne delajo tako, kot bi pričakovali. Pri drugih je opazna razlika, ljudje tudi pogumneje prevzemajo posamezne naloge in funkcije. V osnovni organizaciji smo sprejeli izobraževalni program in vsak član ve, da bo zagotovo prišel na vrsto. Če se kdo zaradi tehničnih razlogov prav takrat ne more udeleževati predavanja, mu pač izobraževanje spoznamo odložimo na čas, ki bo zanj primernejši.

Med pripombami, ki smo jih od slušateljev največkrat slišali, pa jih je največ na račun preveč »šolskega« odnosa: predavatelj – učenec. Tudi s posameznimi predavatelji in njihovim usposobljenostjo niso bili zadovoljni.

»Ste letos sprejeli v zvezo komunistov kakšnega novega člana?«

Letos še nobenega, v tej mandatni dobi pa tri. Zdaj imamo evidentirane štiri kandidate – tri mlade ženske in enega moškega.

»Vaš toz je kar oddaljen od sedeža delovne organizacije Iskra IEZE v Ljubljani. Je to opazno tudi v povezovanju komunistov?«

V okviru delovne organizacije se dokaj redno srečujemo sekretarji osnovnih organizacij iz posameznih tozov. Vedno zadolžimo nekoga od sekretarjev, da pripravi naslednji sestanek. V glavnem govorimo o gospodarjenju in

nalogah komunistov pri tem. Pred Strinjastimi dnevi smo se na primer srečali v Sentjernejcu, prihodnje se bomo v Kostanjevici. Vsakokrat drugje, v krajih, kjer so naši tozdi. V okviru delovne organizacije smo imeli komunisti tudi problemsko konferenco. Tam smo predlagali, da bi se o podobnih problemih, kot so naši, pogovarjali tudi v drugih delovnih organizacijah v tozdu Iskra. Ena takšnih tem je na primer svobodna menjava dela. Predlagali smo, da bi bil »ključ« za svobodno menjavo dela poleg že ustaljenega, to je dohodka, lahko tudi izvoz. Zavzemali smo se še za kakšno druga merilo, ker mi občitamo prav v tem

poštni predal 29

(Nadaljevanje s 14. strani)

Dne 25. februarja 1983 je bil – tako berem v omenjenem poročilu – v Sarajevu sestanek CK ZK BiH, na katerem je eden od razpravljalcev, Hasan Grabčanović, napadel »nacionalistične in kontrarevolucionarne sile«, »ob tem pa omenil... prispevek dr. Dimitrija Rupla v Naših razgledih«.

Ob odličnem in vsestransko sprejemljivem sporočilu sestanka bosenskih komunistov, ki je razvidno iz naslova članka, je bil nastop Hasana Grabčanovića vsekakor zgleden. »Ob tem« (nacionalizem in kontrarevolucija) »omeniti« neki moj prispevek (očitno je mislilo moje pismo predsedniku RK SZDL Slovenije Francu Šetincu, ki so ga objavili Naši razgledi 24. decembra 1982) pa ni argumentirana kritika, ampak neustrezna in nevdružna oznaka oziroma politična etiketa, zoper katero ogorčeno ugovarjam.

Ne predstavljam si natančno (predpostavljam pa, da tov. Grabčanović mojega besedila niti ne pozna v celoti; morda svoje znanje črpa iz kakšne »zaupne« informacije!), kaj bi utegnilo v mojem pismu Francu Šetincu motiti omenjenega bosenskega politika. Morda to, da se zavzemam za razvijanje slovenskega državljanstva in državnega ponosa, za samostojno, politično ozavešeno slovenstvo, »ki si je na svoji poti mimo ponosa in vendarle tudi državotvornosti izbojevalo tudi določeno demokratično kulturo, poslušal za drugič misleče in seveda povezanost z drugimi, sosednimi narodi. Ne samo s hrvaškim in srbskim, ampak tudi z italijanskim, madžarskim in avstrijskim?« Mogoče ga moti, ker tovariša Šetince sprašujem, kako bi odpravili neljube administrativne ukrepe (boni, depozit za prehod meje), ki onemogočajo povezovanje med jugoslovanskimi narodi, med ljudmi iste narodnosti (Slovenci v Avstriji, Italiji in na Madžarskem) in med sosednimi državami? Povezovanje med narodi naj bi pomenilo nacionalizem? Poudarjanje vezi slovenskih revolucionarjev (omenil sem Kardelja, Voranca in Martelana, Cankarja in Kosovela) z evropskim socializmom (doslej sem menil, da je pripadnost Jugoslavije, tudi BiH, Evropi, vsaj v geografskem smislu, samoumevna), z evropskimi socialističnimi in komunističnimi gibanji – naj bi bilo kontrarevolucionarno? Ugotavljanje aktualnosti samoupravljanja za sodobni napredni svet naj bi bilo iztočnica za etiketiranje, ki si ga je privoščil Hasan Grabčanović? Da ni bil naslov članka mišljen ironično?

Dimitrij Rupel,
Ljubljana

Delo, 29. januarja, 19. in 26. februarja

Gre Slovenec prevečkrat

k zdravniku in porabi preveč

dragih zdravil?

Ne glede na ojačanje po participacije oproščeni upokojenci, ki prejemale k pokojnini var-

stveni dodatek, in tisti, ki se zdravijo zaradi nalezljivih bolezni, in tisti, ki najmanj 7% telesno okvaro in tudi uporabniki, ki je zavoljo gnetnega položaja niso sposobni plačati, toda popolna in delna oprostitve ob upoštevanju zakonskih določil je v pristojnosti občinskih zdravstvenih skupnosti.

Zdravstvo se hoče dolgo rešiti s participacijo, kakor da je to edini izhod. S tem v zvezi se je težko sprizgajati s 1. členom samoupravnega sporazuma o uresničevanju zdravstvenega varstva, ki v drugi polovici člena pravi: »Pri tem upoštevamo, da je zagotavljanje zdravstvenih storitev in socialne varnosti, kar zadeva zdravstveno varstvo, odvisno od možnosti, ki jih ustvarjamo z dohodkom in z njegovo delitvijo ter z našimi osebnimi prispevki za zdravstveno varstvo, prav tako pa tudi od naše skrbi in odgovornosti za svoje zdravje in od smotnega uveljavljanja zdravstvenih storitev.« To spominja na nedavni predlog hrvaškega izvršnega sveta, ki je hotel pokojnino spraviti v odvisnost finančnih zmogljivosti.

Grozljiva napoved je zagotovila v nasprotju z ugotovitvijo v Sindikalnem poročevalcu z dne 3. februarja 1983, ki ugotavlja, da »imamo v Sloveniji sistem zdravstvenega varstva, ki zagotavlja vsemu prebivalstvu visoko raven zdravstvenih storitev in tudi zdravstveno in socialno varnost«. Zagovorniki participacije bi k temu najbrž dodali – če imas denar...

Participacije so oproščeni tisti upokojenci in njihovi svojci, ki prejemale k pokojnini varstveni dodatek. Teh je v Sloveniji 34.364 ali 14% vseh upokojencev. K tem je treba prišteti še več kot 20.000 upokojencev; po nekaterih ugotovitvah vzdržuje en upokojenec še 0,40 svojca brez dohodka. Pri obravnavanju gnetnega položaja je to dejstvo zelo pomembno, vendar se participacija na to ne opira.

Po vseh uskladih znaša sedaj povprečna starostna pokojnina 11.478 din (tj. 73% povprečnega osebnega dohodka), invalidska pokojnina 8.956 din in družinska pokojnina 7.481 din, povprečni osebni dohodek pa znaša 14.365 din. Opozoriti moramo, da večina upokojencev plačuje samoprisevke (v nekaterih primerih tudi po dva, tri), obvezni prispevek za črno goro in letni prispevek v sklad za naravne nesreče. Zveza društev upokojencev Slovenije in Jugoslavije stalno opozarja na slabšanje gnetnega položaja upokojencev, da ne omenjamo napovedovanja nadaljnjih podražitev.

Če tisti, ki so spet uvedli doplačevanje k zdravstvenim storitvam, gredo mimo teh ugotovitev, tedaj jih je pač treba opozoriti tudi na dejstvo, da smo na lanskem 2. gerontološkem kongresu Jugoslavije tri dni govorili predvsem o zdravstvenem varstvu starejših, jim celo svetovali, naj uporabljajo specialne preglede, čeprav je zdravnik dr. Franc Rupnik ugotovil, da starejši te preglede »manj koristijo in «večina starih ljudi boleha hkrati zaradi raznih bolezni», kakor je ugotovil zdravnik dr. Kranjčević. Iz osnov programskih nalog s področja gerontologije povzemamo, da se mora zdravstvena služba razvijati v smislu organiziranih ukrepov in akcij za zagotavljanje vseobsegajočih zdravstvene zaščite. Kako naj to primerjamo z doplačevanjem zdravstvenih storitev? In z lanko Svetovno konferenco o staranju, ki je bila na Dunaju in smo jo tudi mi imeli za »eno najpomembnej-

ših humanitarnih konferenc, ki so jih pripravili Združeni narodi?»

Socialno ogroženi niso le tisti, ki prejemale varstveni dodatek. Kako pa bo doplačevanje vplivalo na pravico do zdravstvenega varstva, je lepo prikazal dr. V. Kambič.

V doplačevanju, z vsemi administrativnimi nalogami iz ustreznih členov (49. in 53. člena samoupravnega sporazuma), ki je bolj obremenjuje že tako zdravstvo odvečno administracijo, zelo verjetno ni izhoda. Tudi ni razumljivo, da nekatere občinske zdravstvene skupnosti načrtujejo za letošnje leto prispevno stopnjo, ki se bo sicer v Sloveniji neznatno povečala od 10,69% v letu 1982 na 10,75% letos, in da s povečanjem stopnje ne moremo bremeniti delovnih organizacij, ki so se že navadile na različne druge večje prispevke.

Zdravstvo ima zagotovilo velike izdatke za zdravljenje nesreč. Pri delu in izven dela jih je na leto več kot sto tisoč in lani je bilo v prvem polletju 1405 hujskih in 2905 lažjih nesreč v prometu. Vemo za primere dolgotrajnega zdravljenja in invalidnosti in čeprav so med temi tudi starejši, pride največji del na zaposlene oziroma mlade ljudi.

Potem porast invalidskih upokojencev? Teh je bilo leta 1978 v Sloveniji 53.141, lani pa 59.884. Zdravljenje je skoraj v vseh primerih ne le dolgotrajno, marveč tudi drago. O znižanju teh izdatkov smo doslej premalo govorili, še manj pa je bilo učinkovitih ukrepov, razen da je treba uvesti doplačevanje zdravstvenih storitev tudi za starejše občane.

O pokojninah navedemo, da je lani prejemale v Sloveniji do 10.000 din 71,22 odstotka upokojencev oziroma od 5001 do 8000 din 36,27 odstotka upokojencev. Objavljeno je že bilo, da je v letu 1981 realna vrednost pokojnin padla dvakrat bolj kot realna vrednost osebnih dohodkov. Docent dr. Slavko Rakovec je objavil podatek, da se stroški za zdravstvo v vseh razvitih državah iz leta v leto povečujejo in so že dosegli raven 7% do 11% narodnega dohodka. Pri nas pa delež upada, saj se je v zadnjih letih znižal od približno 6% celo na 5%. Ko ugotavlja, da je treba nekaj storiti, poudarja da »pri iskanju novih cenah rešitev prevladajo tiste, ki ne bi prinesele prevelike zmanjšanja števila in kakovosti zdravstvenih storitev, ki bi torej skušale čim bolj ohraniti sedanjí obseg in raven zdravstvenega varstva«, s čimer se seveda strinjamo. Slednje velja tudi za zadnji odstavek prispevka, ki ga je napisal zdravnik dr. Vinko Kambič v sobotni prilogi Dela z dne 19. februarja 1983.

Jože Jurč,
Ljubljana

Anketa je, menim, zgrešila temeljni namen,

ker se je usmerila le na ozki izsek trenutne

problematike v našem zdravstvu, obšla pa je

bistvena aktualna vprašanja, ki so se v zadnjem času občutno zaostala.

Anketa nam ponuja participacijo Zdravstvene skupnosti Slovenije le kot finančni in vzgojni obliž.

Pri zmanjševanju pravic zdravstvenega varstva smo se srečali v javnosti tudi z nepre-

tehtanimi izjavami posameznih izvajalcev zdravstvenega varstva.

Dne 11. januarja 1983 smo v Obzorniku (Gorenjske) videli TV slikanico in slišali razgovor o perečih vprašanjih zdravstvenega varstva z dr. Tonetom Koširjem (sicer pomočnikom direktorja DO Zdravstvenih domov na Gorenjskem). Na vprašanje novinarja, kako bo v zaostrenem, vsem znanem ekonomskem stanju z zdravstvenim varstvom prebivalstva, je sledil odgovor, ki smo ga dobesedno zapisali: »Dobili bodo tako kvalitativno in po količini tako obsežno zdravstveno varstvo, kakor ga v resnici potrebujemo, se pravi, da ne bodo prizadeti. Kako bomo to dosegli? Na ta način, da ne bomo omogočali in izvajali tistih oblik varstva, ki so nepotrebne.

Konkretno – varovanci naj bi dobili samo tista zdravila, ki so potrebna, ki jih v resnici potrebujemo, ne pa tista, za katera mogoče sami mislijo, da so jim potrebna, a jim mogoče celo škodujejo.

V bolnišnicah naj bi se zdravili samo tisti, ki v resnici sodijo v bolnišnico, to pa pomeni, da jih ni mogoče zdraviti doma ali pa v specialistični ambulanti. V Ljubljano, v Klinični center, naj bi šli predvsem tisti brez posebnega doplačila, ki jim ni mogoče nuditi ustreznih kvalitativnih zdravstvenih storitev na Gorenjskem. Take možnosti so, vendar ne tako velike kot doslej.

Bolniški stalež? V resnici naj bi bil v staležu samo tisti, ki ni sposoben za delo, ne pa tedaj, kadar rešuje s tem neke družinske in druge probleme. Posebej bomo morali popaziti pri negi. V vsaki družini bodo morali spoznati, da je nega nekaj drugega kot varstvo otroka.

Vsebinska izjava zahteva razmišljanje in podrobno proučitev.

Če smo prav razumeli dr. Koširja, ne bo več tisti omogočali niti izvajali tistih oblik varstva, ki so nepotrebne. V nomenklaturi zdravstvenih storitev v naši republiki in zakonodaji teh oblik ne najdemo (čeprav so te po kategorijah dosti dobro razčlenjene in porazdeljene). Če ujavjamo nove oblike zdravstvenega varstva (nepotrebne), bi jih bilo treba prej posniti ne brez razloga vzmernirjen in neinformiranim zavarovancem (ki financirajo posredno in neposredno – zdaj še dodatno z občutno participacijo, zdravstvo v celoti, sise in se kaj!); zavarovancem torej, ki jih v zadnjem času obtožujejo z več strani kot poglavite krivice za pretirano potrošnjo, zlorabo zdravstvenih in farmacevtskih storitev, da bi jih usmerili v »realne okvirje porabe in potrošnje, ter jih tako prevzgojili.

Morda dr. Košir meni, da bo med nepotrebnimi oblikami zdravstvenega varstva zdravstvena oskrba 800.000 jugoslovanskih upokojencev, ki jih bo participacija prisilila, da se bodo morali odreči tem »nepotrebnim oblikam zdravstvenega varstva«, ali je imel v mislih kakšno drugo kategorijo prebivalstva, morda tisto, ki si bo v Italiji ali Avstriji polomila ude na deviznih smučarskih počitnicah; ali pa je mislil na alkoholizirane voznike in delavce, ki so povzročili prometno ali obratno nesrečo? Pa menda vendar ne bomo rekli, da so nepotrebne oblike zdravstvenega varstva konzultacije ali skrb za ljudi, ki so obupali nad življenjem, nad vsem, tudi nad nami – zdravniki.

Ali je to sodobna medicina, s katero smo hoteli pokazati svetu, kaj zmoremo in smemo nad možnosti najbolj industrijsko razvitih dežel? Ali je imel v mislih navadno potrošništvo, ki so ga v zadnjem desetletju tako zagnano propagirala javna občila: naš zavarovavec bo odločil o načinu in obliki zdravljenja, dobil bo vse najboljšo, kar želi, itd., tako da bi že skoraj pomislili, da je splošni zdravnik samo še zato tu, da piše napotnice, pa tudi te bi lahko vendarle izdal vsak administrator; skratka po načelih čim več tablet in pregledov – tem več zdravila. Ko je šlo za medicinsko polifragijo – za proces, v katerem je po izjavi sodeč dr. Košir nestrokovno, nekritično in družbeno neodgovorno sodeloval v procesu zlorabe in porabe zdravstvenega dinarja po »liniji najmanjšega odpora«, medtem ko se pacienti utapljajo v bremenih. In če v svojih razmišljanjih tudi dilem ni, in ne drži prej povedano, ali naj potem mislimo, da je dr. Košir (in še kdo) predpisoval nepotrebno medicino (preglede, recepte, napotnice, kontrole, obiske) zaradi avtoritativnosti pacientov ali njihovih zaščitnikov; ali pa smo zdravniki tako ravnali tudi zato, ker nismo znali, si nismo upali, nismo razmišljali, da smo kot zdravniki, kot javni delavci, strokovno usposobljeni, moralno-etično, disciplinski, kazensko in celo družbeno odgovorni za naše ukrepe in odločitve. Smo morda pozabili, da ni nikogar, ki bi nam breme odgovornosti lahko vzel z ramen – ne politiki, ne javna občila, razgledani in nerazgledani novinarji, zeliščarji, čudodelni vrači, niti razredi ali sloji, regije republike ali države. Nikogar ni, ki bo ostal za nami, ki bi bil pripravljen prevzeti odgovornost nase, ko bomo »operirali«. Veljavni zakon o zdravstvenem varstvu sicer nam eksplisvito, toda jasno nalaga: zdravstveni in drugi delavci, ki opravljajo zdravstvene storitve, so pri njihovem opravljanju in v mejah njim določenega delovnega področja in strokovne izobrazbe samostojni in neodvisni in za svoje delo odgovorni (čl. 107). Enaka so določila kodeksa etike zdravstvenih delavcev SFRJ: če se zdravnik ravna po pravih načelih in svoboden pri izbiri načinov in sredstev in ima zato med vsemi zdravstvenimi delavci največjo odgovornost pred svojo vestjo, bolnikom in družbo.

Pa če tudi ni tako, se sprašujem, ali se zdravstveni delavci včasem med skomercializirane posameznike preteklega stoletja, s to razliko, da smo se iz ožjega, osebnega interesa (potem ko naj bi nas prevzgojile revolucije in socialna prestrukturiranja) preusmerili v intenzivno skrb za lastne delovne enote, za svoje kolektive, ki ustvarjajo postavke F in K, da bi zadostili ekonomskim interesom teh enot, in se »razjadajo v nepotrebnih oblikah zdravstvenega varstva«. Navzlic vsem dostopnim informacijam od samoupravnih odgovorov pa do svetovne zdravstvene organizacije nam klasifikacije nepotrebnih oblik ni uspelo nikjer najti. (Najbrž bo to naša specifična, kot tudi na drugih področjih vsepovedna pristojna entiteta!) Pri iskanju takih oblik je opovedovala tudi mednarodna klasifikacija bolezni, poškodb in vzrokov smrti.

V intervjuju je tudi rečeno, da bomo zdravniki prenehali predpisovati zdravila bolnikom, ki si domišljajo, da potrebujejo zdravilo, za katero so izvedeli iz prispevkov javnega zdravstvenega prosvetljanja (radio, TV, časopisje) ali jim jih je posredovala javna zdravstvena služba v posredni ali neposredni propagandi in z vžgojo, pa razni strokovni in poljudnoznanstveni članki in reklame farmacevtske industrije. Kje pa smo potem bili

slovenski zdravniki ves čas študija na medicinski fakulteti, da smo si dovolili danes toliko nekritičnosti, da pacient za svoj »zdravstveni cent« narekuje zdravila in predpisuje način zdravljenja; ali je njegov laični strah za zdravje nad zdravniško strokovno presojo o bolezni? Ali v tem odnosu »popuščanja« res gremo tako daleč, da predpisujemo tisto, o čemer je pacient ne samo slišal, da bi bilo koristno zanj; in dovolimo, da nato uveljavljajo svoje zahteve v nasprotju z našim strokovnim znanjem in prepričanjem, da so zdravila v njegovo dobro? Ali smo se odrekli spoznanju, da so zdravila visoko učinkovita farmakodinamična sredstva, tudi potencialni strupi, če presežejo določeno količinsko in časovno mejo?!

Zakaj so »varovanci« tako vzgojeni in tako zdravstveno prosvetljeni, da je to edini način njihovega zdravljenja, in kdo smo zdravniki kakor ob vsem tem? Saj smo vendar še »osebe, ki jim je poklic zdravljenje bolnikov in skrb za človekovo zdravje na temelju znanstvene in strokovne izobrazbe, pridobljene po zakonskih predpisih;« saj se vendar še nismo odrekli temu, da je zdravnik »človek, ki bo v vsem spoštovanjem osebnosti bolnika, zavedajoč se dolžnosti za zdravljenje ljudi, in zdravstvene službe trden v etičnih načelih, zavesten graditelj nove družbe, ki bo brezobzirno pogumen, kadar bo treba prevzemati odgovornost, in skrajno previden, kadar bo šlo za tveganje pri bolniku« – kot da smo pozabili, da je »zdravnikova vest« bolj občutljiva kot vest človeka kakega drugega poklica – saj tako mora biti, ker se združujemo v prizadevanjih za socialistični, za boljši, za pravičnejši družbeni red.

Pri razmišljanju se opiram na določila veljavnega republiškega zakona o zdravstvenem varstvu in kodeksa etike zdravstvenih delavcev SFRJ. Ta vsebujejo naloge in obveznosti, ki so neredko v nasprotju z administrativnimi ukrepi, ki jih naše zdravstveno varstvo prinaša. Delitev dela v družbah tega stoletja je omogočila razvoj in daje obete za jutri – zato imamo uradnike, da uradujejo, ekonomiste, da skrbje za ekonomiko, pravnike, da bedijo nad pravno varnostjo, mi zdravniki pa smo odgovorni in dolžni zdraviti bolnike!

Kako bomo »prestrukturirali« bolnišnico – zdravstvene postelje v socialne, v najkrajšem času, je vprašljivo. Tudi tu doživljamo s 5 do 10 letnim zastajanjem stremženje, potem ko je že prišlo do zmanjševanja števila bolniških postelj v marsikateri evropski državi. Kaj so delali zdravniki splošne medicine do zdaj, če niso zdravili bolnikov doma ali v specialistični ambulanti – ali so znižali število obiskov na domu ali pa jim je bilo res najlažje pisati napotnice; ali so specialisti, ki so opazili v ambulanti, da je čakalna doba prevelika, te občasno »počistili« itd. Sodobni svet ve, kaj je kategorizacija bolnišnice (ki je pri nas nimamo) ali sodobna stopenjska delitev dela. Ali bomo zdaj uvedli, podobno kot v zdravstveni ordinaciji v zdravstvenem domu Domžale (po načelu – toliko večja, kot plačša), prednost za tiste, ki jih imenujemo samoplačniki – in s tem degradirali javno zdravstvo, ki smo ga zgradili s tolikimi napori in žrtvami.

Ali naj to pomeni bodočnost za našo zdravstveno in zobozdravstveno dejavnost, potem ko smo pojem vzajemnosti in solidarnosti razdelili na regije, občine, skupine in bomo po novem uvedli še cenzus? Ali bomo morda spet zahtevali, da bo »bolnišnica« morala zdrževati ambulantno za brezplačne ambulantne preglede in zdravljenje bolnikov z najnižimi dohodki.

Kako bomo v bodoče po izjavi dr. T. Koširja? Kdo bo določal znižanje števila bolnikov, ki se bodo šli zdraviti v univerzitetni klinični center? Ali »regionalne zdravstvene komisije« v razširjenem obsegu ali morda »večstopenske komisije« in ne več lečči zdravnik! (Samo osebne zdravstvene so, kot je znano, prav redke!) Tako se obeta še več administriranja v zameno za strokovnost in odgovornost zdravnika. Pred kratkim je že prišlo do »ukazov«, da morajo bolnišnice znižati hospital, npr. na Jesenicah za desetino; v tržiškem zdravstvenem domu bodo namesto štirih medicinskih sester, ki se bodo upokojile, preostale »solidarno« sprejele njihove delovne obremenitve. Ali je to stabilizacija v zdravstvu? Prav avtor uvodno citirane izjave je pred časom zapisal: »Delitev občanov na starostne skupine, dejavnost, poklic, po spolu, bolezni in pripadnosti organizacijam in društvom je privedlo do najdražje in zaradi tega nič boljše zdravstvene službe, ki je v današnjih razmerah izrazito nedosegljiva in vse strukture prebivalstva, ker jo čezmerno obremenjujejo posamezne strukture!« Ali tega zdaj ni več, ali pa je dr. Košir v tisti skupini zdravnikov, »ki so v zdravstvenih domovih vse preveč zagnani v delu in običajno nimajo niti časa niti volje, da bi se odločno postavili za rešitev svojih problemov.« In kako bodo ti zdravniki prevzeli oskrbo zavarovancev, če pa obstajajo dokazi o prebremenitvah zdravnikov splošne medicine pri nas, ki so že daleč prek vseh razumnih meja! Veljavni delovni normativi v zdravstvu so preračunani na administrativni in triažerski način dela zdravnika blizu bolnišnice in na to, da »terenski zdravniki zlepa ne morejo v prostem času docela prepustiti pacienta drugim zdravnikom, zdravnik le izjemoma dobi dovoljenje za strokovno izpopolnjevanje itd.« Kako pa si bomo ob vseh teh tegobah še zamišljali »prestrukturiranje zdravstva« in prevzem vse teže zdravljenja na domu s prelaganjem bremen na ramena osnovne zdravstvene dejavnosti. Nekam se bodo storitve vendar prerazdelile. Mar mislimo, da jih lahko kar čez noč ertamo. Odkrito bomo morali reči: participacija ni rešitev problemov, ki smo jih kot skupnost, kot družba nakopičili – nenehno smo digovali zdravstvenovarnostni standard ob postopnem zniževanju prispevne stopnje in osebnih dohodkov zdravstvenih delavcev. (Ali javnost ve, da so za gradnjo Kliničnega centra kar četrtno prispevali delavci te organizacije na račun svojih osebnih dohodkov?)

Zdravstvena dejavnost v osebnih dohodkih zakonito zaostaja za gospodarstvom! Ali zato, ker go prištevamo k potrošnji ali zaradi drugačne strokovne strukture oziroma družbene moči, kot jo ima gospodarstvo. Zato vidim v citiranem nastopu le pozno, ne pa realnih možnosti, da bi lahko z administrativnimi posegi vplivali na zdravstveno »potrošnjo« prebivalstva. Zdravstveno stanje ljudi edino mora, sme vplivati na naše odločitve!

Ali bomo ob 4,7-odstotni stopnji vse navedeno zmogli in ali je delovni človek upravičen ob vseh naporih in izgradnji nove družbe svoje zdravje in zdravstvo v skupnih izdatkih države in skupnosti tako nizko ocenil? Ali kdo verjame, da nas bo iz zagat rešila res 3,5 odstotka participacija v celotnem znesku za

zdravstvo in ankete, podobne kot je bila objavljena 29. januarja 1983 v Delu?

Anton Dolenc,
Ljubljana

Delo, 22. februarja

Težave zaradi ukinjenega

naslova

V torku dne 22. 2. 1983 je bila v Delu na 2. strani, v rubriki Dnevne Novice objavljena vest z naslovom »Težave zaradi ukinjenega naslova« »doktor medicine«. O tem naslovu je tudi Delo že večkrat poročalo, bral pa sem tudi razna stališča v pisnih bralcev ali v rubriki poštni predal 29. Nazadnje sem bral o tem vprašanju v Delu, v rubriki poštni predal 29 – če se ne motim – jeseni 1982, točnega datuma se ne spominjam. Skratka, zdravniki že dolga leta tugujejo za tem naslovom. Toda zakaj? Kje je pravzaprav vzrok za to jadikovanje? Zakaj se prav medicinci in starejši zdravniki kar naprej oglašajo o nepravilnosti veljavnega zakona o strokovnih nazivih, ki velja za vse strokovnjake, samo zdravnikom nikakor ne ugaja.

Omenjena vest ugotavlja, da predsedstvo zveze zdravniških društev Jugoslavije potrjuje dejstvo, da so se zaradi izpolnjevanja zakona o strokovnih nazivih pri medicincih in zdravnikih nakopičili problemi prav zato, ker je bila ukinjena akademska stopnja »doktor medicine« in »doktor stomatologije«. Zanimiva pa je ugotovitev, da se težave pojavljajo v tujini, ne pri nas v Jugoslaviji! Številne naše zdravnike, ki so zaposleni v tujini (kar 4000 jih je!) preganjajo sodne oblasti, ker imajo na svojih pečatih, tablah in verjetno tudi na vizitkah, zapisano »dr.«, medtem ko imajo v diplomah strokovni naziv – zdravnik oziroma zobozdravnik! Pomembna se mi zdi pri tem ugotovitev, da take zdravnike, ki se podpisujejo z »dr.« preganjajo sodniki! Kaj pa pri nas? Tudi pri nas se zdravniki podpisujejo z »dr.« in se pustijo nagovarjati »gospod doktor«, in to tudi v Ljubljani na univerzitetnem kliničnem centru – toda za razliko od tujine jih pri nas nihče sodno ne preganja, ker je pri nas – po tej praksi sodeč – dovoljeno prezirati zakone, če komu niste všeč! Zdravniki in tisti študentje, ki so končali študij medicinske fakultete, že 20 let vztrajno »strajkajo«, ker jim zakon ni povšeč in sploh ne sprejemajo diplom. Čudno je tudi to, da ustanove sprejemajo take zdravnike brez diplom in jim kar na oko in besedo verjamejo, da so si pridobili dovolj znanja za konkretne dela v praksi.

Naš novi sistem usmerjenega izobraževanja je težave v celoti odpravil. Sleherni študent – pa tudi medicina – ima vse legalne možnosti, da si pridobi doktorsko znanosti! Kaj pravzaprav hočejo študirajoči medicini in tudi nekateri že aktivni zdravniki kratko malo priti do naziva »dr. medicine« po bližnji – to je po končanem študiju medicine. Zakaj ne bi tudi medicinci hodili po isti poti do strokovnih, akademskih in znanstvenih naslovov, kakor to velja za vse druge študente vseh strok. Ali ti ljudje ne berejo naših zdravstvenih zakonov in predpisov (zakon o usmerjenem izobraževanju, statute fakultet itd.) Če zdravniki ne bi imeli nobene možnosti, da si legalno pridobijo naslov »dr.« potem bi bilo to drugačno vprašanje! Pri nas je pot do naslova »dr.« takšna: 1) strokovni naziv po končani 1. stopnji študija, npr. inženir; 2) strokovni naziv po končani 2. stopnji študija, npr. dipl. inženir; akademski naslov po končani 3. stopnji študija (magisterij) ali specializacija magister strojniških znanosti ali specialist strojništva; in 4) doktorat znanosti npr. s področja tehničnih znanosti; ki si ga lahko pridobi vsak sposoben študent s tistega področja znanosti, ki ga zanima, potem ko opravi ustni doktorski izpit (v določenih primerih) in ko uspešno odbrani doktorsko disertacijo. Takšna pot do doktorata velja tudi za medicince! Zakaj bi jo spreminjali! Doktorat znanosti pomeni prispevek k določeni znanosti in ne le – znanstveni naslov. Medicince, ki pa komaj konča svoj študij še ni zaozal v problematiko medicine! Če pa je zrel za študij, lahko mirno nadaljuje – seveda v skladu s potrebami naše družbe. Mislim, da velja povsem isto načelo v tujini. Kdor hoče na vsak način služiti v tujini, se mora pač prilagoditi tistim zahtevam, ki veljajo tam, in prepričan sem, da se bo lahko vključil in si tam pridobil naslov »dr.«, če toliko hrepeni po njem.

Iz vsega povedanega, sledi, da medicinci oziroma zdravniki niso prav nič prikrajšani v borbi za pridobitev naslova »dr.« To pa pomeni, da je veljavni zakon o strokovnih nazivih in akademskih stopnjah povsem pravičen in od vseh zahteva enak tudej. Torej tu ni nobene diskriminacije nasproti zdravnikom in niso upravičeni pritoževati se, da zakon le njim ni všeč!

Večkrat se sliši od mladih zdravnikov in študentov medicine, češ da je njihov študij najbolj zahteven in da traja 5 let oziroma 10 semestrov. Prav gotovo, da je študij različnih strok različen, tako po obsegu kot po vsebini. Vendar pa je treba upoštevati tudi dejstvo, da mora v družbi veljati določeno pravilo enakosti in enakopravnosti. Res traja študij na medicinski fakulteti 10 semestrov, toda brez diplomskega izpita in zagovora diplomske naloge. Na večini drugih fakultet traja študij 8 semestrov, 9. semester pa je izdelava diplomske naloge in njena obramba. Torej pravzaprav ni nobene bistvene razlike med študijem medicine in študijem drugih strok. Nekateri medicinski krogi ponujajo celo rešitev, da bi uvedli na medicini tudi diplomski izpit in na podlagi tega podelili naslov »dr. medicine«. Tovarni zdravniki, ali se vam ne zdi, da je to diskriminatorni predlog da vseh drugih študentov. Zakaj ne bi postali študentje medicine, ki uspešno končajo študij z obrambo diplomskega dela, dipl. zdravniki, kakor drugi postanejo diplomiranci določene stroke. Kje je razlog za to, da je za medicince izjema! Kaj bi bilo tu narobe, le ena črka več je vpisana, in sicer »z« – to je vse.

Prepričan sem, da morajo biti napori vseh naših ljudi – pa tudi zdravnikov – v tej borbi za gospodarske in družbene stabilizacije uprti v doseganje boljših rezultatov v teoriji in praksi, kar še posebej velja za zdravniški kader. Borba za naslove je srednjeveška mentaliteta. Vseh 20 let, odkar je zakon o strokovnih nazivih v veljavi, se ni nič – podrla, pa tudi v medicini ne! Verjemite, da bo tako tudi v bodoče. To pa dokazujejo prav tisti zdravniki, ki so se v teh zadnjih 20 letih odločili, da si pridobijo doktorsko znanosti po poti, ki jo predpisuje veljavni zakon in danes že tudi zakon o usmerjenem izobraževanju.

Tone Žerjal,
Ljubljana

RAK – PREVLAJUJOČA BOLEZEN NAŠEGA ČASA

Pregnati škodljivi prastrah

Kljub nenehnemu naraščanju števila rakavih obolenj ima zdravstvo vse manj možnosti za zdravljenje rakavih bolnikov. Četudi je Slovenija med razmeroma najbolj opremljenimi območji v Jugoslaviji in zaradi tega prihajajo k nam po pomoč tudi od drugod, je pri nas stanje vse bolj razburljivo. Za zdravljenje vseh rakavih bolnikov ni več dovolj denarja. Največ upanja na ozdravitev daje zgodnje odkrivanje raka, te bolezni našega časa.

Število za rakom obolenih se iz leta v leto večja; od leta 1950 do 1978 se je na primer več kot podvojilo. Najbolj strmo narašča pri ženskah, ki so obolenke za rakom doje, njihovo število se je v tem obdobju povečalo za dvainpolkrat, med moškimi pa se je za več kot šestkrat povečalo število obolenih za rakom pljuč. V Sloveniji smo lani odkrili blizu pet tisoč ljudi z rakavimi obolenji. Trenutno pa živi med nami kar 24.000 rakavih bolnikov. Za marsikatero med njimi ne bomo nikoli zvedeli, da je bolehal za rakom, saj po uspešnem zdravljenju živi med nami nemote do dalje. Kot je bila pred desetletji bolezen časa TBC, je bolezen našega časa postal rak.

Kaj nam vlada strah pred to boleznijo? Morda še ne dovolja pojasnjeni vzroki nastanka, morda njeno pritaženo, počasno, neboleče razraščanje ali dolgotrajno zdravljenje; ker še ne moremo ločiti in odstranjevati zgolj rakavih celic od zdravega tkiva – ker odstranitev razmeroma drobne bule iz telesa terja tudi odstranitev zdravih okolnih predelov – nemara tudi od tod izvira neizmeren strah pred to boleznijo; ali pa je (še) nepojasnjeni mehanizem razširjanja rakavih celic po telesu tisto, česar se bojimo? Morda. Strah povzroča pri ljudeh pogosto tudi vprašanje, ali je rak m

poštni predal 29

Delo, 26. februarja

»Koliko stane Delo«

V dnevniku »Delo« je bila dne 26. februarja 1983 objavljena informacija, koliko stane »Delo«, podpisnika Anteja Mahkote. Avtor izhaja iz proizvodne cene za leto 1982, ki je bila 17,124 din. V strukturi te cene je s 16,9% udeležena prodaja in distribucija, ki vključuje tudi poštino oziroma pobiralnino. Prav s temi podatki se ne moremo strinjati, ker so neresnični, saj veljajo navedene poštne šele od 1. januarja 1983 naprej. Poština za leto 1982 so bile za dnevnik čez teden po 1,50 din, ob sobotah, če so bili težji od 150 g, 1,80 din, pogodbeni cena pobiralnine pa je znašala 16,00 din.

Neresnični podatki zavajajo javnost in zamgljujejo realno strukturo proizvodne cene v letu 1982. Kot pojasnilo oziroma opravičilo za podražitev slovenskih dnevnikov bi avtor moral uporabiti le dejanske in resnične podatke.

Karlo Kosem,
podpredsednik PO Združenih
ptt organizacij Slovenije

Pripis uredništva: V besedilu, na katerega se nanaša ugovor ptt, bi bilo najbrž natančneje, če bi zapisali: za vsak izvod »Dela«, ki ga prinese poštar, znaša zdaj čez teden po 1,80 din, in tako naprej. Besedica *zdaj* je v naglici, ki je v naravi proizvodnje dnevnikov, izpadla. V opravičilo avtorju spornega sestavka velja opomniti, da je pozabil na besedico *zdaj*, zato, ker je živel pod vtisom nujne potrebe jugoslovanskih dnevnikov, a je bila le-ta povsem nemogoča, dokler Uradni list SFRJ, ki je izšel 28. januarja 1983, ni prinesel, za nekatere, med drugim tudi za časopisno-založniško dejavnost, možnosti odmrznitve cen. Poština pa je, tako vsaj piše v zakonih, še vedno zamrznjena. Zdjaj pa ptt sama, v priročnem pismu, sporoča, da so poštino z novim letom podražili...

Delo, 26. januarja

Varčujemo z energijo

V Delu z dne 26. januarja letos je gov. Tonja Slogar v članku »Varčujemo z energijo« lepo prikazala, koliko stane liter bencina ali nafte v nekaterih evropskih državah. Cene je obračunala na osnovi tečajne liste, ki je veljala takoj po novem letu. Informacija je dobrodošla, vendar menim, da bi jo bilo umesno n dopolniti, kar bom poskusil v tem prispevku. Če primerjamo cene samo na osnovi vrednosti, dobimo na osnovi tečajne liste, dobimo povsem nerealno podobo. Kak izdelek je namreč poceni ali predrag samo v primerjavi z zaslužkom v posamezni državi, s primerjavo količine izdelka, ki jo lahko kupi delavec za mesečno ali urno plačo. Izdelal sem izračun za ZR Nemčijo in Nizozemsko, ker pač polbiše poznam tamkajšnje gibanje plač. Po cenah, kot jih prikazuje tov. Slogarjeva, je bencin v ZR Nemčiji za 1,8 odstotka in na Nizozemskem za 6 odst. dražji kot v Jugoslaviji. Ni kaj. Trošimo poceni bencin in smo lahko zadovoljni, pa še podražitev se skoraj sama narekuje. Kako pa je v resnici?

Vzemimo za primer plačo kvalificiranega delavca v ZR Nemčiji, na Nizozemskem in pri nas. Če vzamemo urno plačo 12 mark v ZR Nemčiji, 12,5 gulda na Nizozemskem in 80 din v Jugoslaviji in preračunamo to po tečajni listi z dne 26. 1. letos, lahko za urno plačo kupi delavec v Nemčiji 8 litrov super bencina in četrta, na Nizozemskem 7 litrov in pol in pri nas 2 litra. Po teh podatkih je torej bencin, upoštevaje delavčev kupno moč pri nas, 4,13-krat dražji kot v ZR Nemčiji in 3,76-krat kot na Nizozemskem. Ceno nafte bi morali primerjati tudi z odkupnimi cenami živil, žit sladkorne pese, traktorja itd. da bi bila podoba razmerij zares realna. Podatki c razmerij cen za bencin me po svoje pomirjajo, saj visoki tečaji zahodnih valut (ki pa so po mojem nerealno visoki) spodbujajo tuje turiste za letovanje v Jugoslaviji.

Takšnih konkretnih primerjav si želimo bralci tudi ob drugih primerih, sicer so informacije nepopolne. Na primer, da mora za košarično življenjski potrebščini delavec dati v tej in tej državi toliko in toliko ur. Kar nam sicer bralce pri nas ve, pri čem je. Mislim, da bi morali podatek, ki je namenjen Jugoslovancem, vselej konkretno preračunati našim razmeram ustrezno.

Ciril Knez,
Lasko

Delo, 1. februarja

Jugoslovanski izbor za Prix future

Saj ne, da bi bil človek malenkosten, ampak kar je preveč, je preveč. Delo je pač objavilo novico takšno, kot jo je dobilo (Od tanjuga; op. ur.) Novica je v bistvu hvalospes skopski oddaji Potopljeno ognjišče in njenemu režiserju. Med drugim lahko beremo, kako si je selekcijska komisija v Skopju »ogledala precej filmov« in kako »so se za Potopljeno ognjišče odločili v zelo hudi konkurenci, kar je še posebej velik uspeh...« Naj kot član žirije čisto na kratko povem, kako je bilo v resnici. V konkurenci dokumentarnega sporeda so bile štiri oddaje. Eno od teh (TV Titograd) je žirija izločila že po petih minutah oglada, ker ni ustrezala propozicijam festivala. Od ostalih treh sta bili dve sarajevski in predstavnik TV Sarajeva je že med ogledom tako rekoč izločil eno od teh dveh oddaj. Na koncu sta tako v konkurenci ostali samo dve oddaji, ti dve smo potem avtomatično določili za festival. Kje je torej kakšna sled o »zelo hudi konkurenci« in o »posebej velikem uspehu«? Tudi navijaštvo ima svoje meje.

Mimogrede pa še to: naslov slovenske oddaje (Pisani svet) ni Neslišno usmarjanje stvari, ampak Nezobčani videz stvari.

Jaša L. Zlobec,
Ljubljana

Delo, 21. januarja

Posebna vozniška dovoljenja za traktoriste*

Pod tem naslovom je bil v Delu objavljen kratek uokvirjen članek. Mnogi bralci pa ne

vedo, da smo takšna vozniška dovoljenja F kategorije za vožnjo s traktorji že imeli. Pozneje jih je nekdo neodgovorno vzel iz uporabe in iz veljavnosti. Sedaj bodo menda zahtevali ponovne izpite celo za prave traktoriste, ki so s pridobljenim znanjem in izpitom v kmetijski šoli poklicno vodili traktorje. Otroci, ženske in celo starci, ki tudi vozijo traktor, pa niso pravi traktoristi. Sami se učijo, iz prakse na cesti in na polju. Tovrstno učenje pa je, žal, resnično najdražja šola.

Millijoni voznikov vsak dan vozimo avtomobile. Pa zato še nismo šoferji. Voznik amater ne more tako varno in dobro voziti avtomobilov vseh vrst, kot to delo opravljajo poklicni vozniki – šoferji. Beseda šofer je mednarodni izraz za voznike, ki se za varno in kakovostno delo usposobijo v posebnih šolah. Tudi vozniško dovoljenje kategorije F ima že dolgo mednarodno veljavo. S tem dokumentom sem lahko opravljal pomembna dela v kmetijstvu in v gradbeništvu. V tujini je namreč mnogo bolj poudarjena kakovost dela – bolj kot količina. V šestdesetih letih je Kmetijski inštitut Slovenije organiziral in vodil s svojimi strokovnjaki odlične tečaje za traktoriste z vsestranskim teoretičnim in praktičnim znanjem za varno delo s traktorji. Traktor je delovni stroj, ne luksuzno vozilo. Pаметen kmet prej otroka pouči o delu. Če sam določenega dela ne zna in nima za to ustreznega znanja, po svoji vesti odgovorno ravna in s traktorjem dela voljnega otroka pošlje v šolo za traktoriste. Posebnih šol za traktoriste pri nas ni. So le kmetijske šole. Pa bi zagotovo morale biti! Brez zadostnega znanja za učinkovito in poceni delo z delovnimi stroji ni mogoče iti v korak s stabiliziranimi prizadevanji za pridelavo čim več hrane: tudi za izvoz. Na kmetijskih posestvih vozijo traktorje domišljivi šoferji ali celo nequalificirani delavci. In tudi tu je resnični vzrok za najmanjši dvakrat večjo uporabo rezervnih delov za kmetijske stroje kot, na primer, v Angliji. Ustavim se ob zorani njivi in že spoznam, da je oral amater, ne strokovnjak. Kdor ne upošteva vseh naravnih in tehničnih lastnosti pri obdelovanju zemlje, ne more na njej pridelati toliko, kot bi z razumnim in vestnim delom lahko. Kadar bodo naši kmetje zares traktoristi, bo veliko manj okvar in manj bo treba tudi popravil. In za zdravljenje gospodarstva so še kak pomembni manjši devizni stroški za drage rezervne dele. S temi so tuji izdelovalci bolje služili kot s samimi stroji. Naj tu pripomnim, kako je naša papirnata zakonodaja močno prizadela tiste kmete, ki so pred nekaj leti v tujini kupovali rabljene traktorje in priključke. Prej bi morali doma postaviti popravilnice in izdelovalce rezervnih delov, preden so uveljavili ničelni predpis.

Pred tremi leti sem prav tako v sobotni prilogi pisal o delovnih nesrečah traktoristov amaterjev. Dokazal sem, da je prav neznanje največji vzrok za preštevile nesreče kmetov pri delu s traktorjem. Odmeva s komisije in drugih izvršnih teles ni bilo.

Pravi traktorist mora za uspešno delo imeti znanje šoferja (voznja), prometni predpisi, motoroznanstvo, prvo pomoč) in agrotehnično znanje za obdelovanje zemlje, obvladati mora delo s približno sto priključnimi orodji, poznati mora lastnosti škropliv in gnojil. Vedeti mora precej tudi o vzreji in pitanju živali. Strojno delo je marsikaj prej veljavnega obrnilo. Nezanjanje in neupoštevanje naravnih in zdravih družbenih zakonitosti se po nevestnih ljudeh kruto maščuje (nekakovostni in manjši pridelki, površno izdelani stroji, dražje pridelovanje in hrana).

Vprašujem, komu služi nedosledno pojmovanje enačenja voznikih lastnosti traktoristov in šoferjev. Avto ni traktor, kakor tudi motorno kolo ni avto. Pa naši zakonodajci voznik motornega kolesa – kategorija A – ne sme voziti vozila drugih kategorij. In vozniki višjih kategorij – B, C, D, F, ne smejo voziti motornega kolesa brez poprejšnjega izpita za kategorijo A. Zakaj naj bi bili pri traktorjih drugače? So mar kmečki življenja v najboljših letih manj vredna od drugih? Prav šoferji, posebej mladi, ki so prišli v zadrge z voznikškim dovoljenji iz vojske, so najbolj kvarili in uničevali traktorje. Ne trdim, da so to počeli hote. Resnično pa niso upoštevali velikih razlik med traktorjem in vojaškim tovornjakom.

Javno predlagam, da naj ne bi izdali nobenega voznškega dovoljenja brez poprejšnjega izpita. Od socialistične zveze pričakujem, da bo skupaj z drugimi odgovornimi organizirala v vseh krajevnih skupnostih enotensde praktične tečaje za traktoriste. Učni predmeti naj bodo: praktična vožnja, vzdrževanje traktorja in traktorskih priključkov, varstvo pri delu, prometni predpisi in prva pomoč. Pouk naj vodijo trije strokovnjaki. Občine naj za krajevne skupnosti poiščejo po tri strokovnjake in prispevajo učne pripomočke. Dejanske stroške pa naj plačajo kmetje sami. Teoretični del tečaja kot pripravo za izpit naj po dopisni metodi pripravijo kmečki časopisi. Kmečki glas. Seveda praktični pouk ne more biti po vseh krajevnih skupnostih hkrati. Pet dni v eni skupnosti in potem tako naprej še v drugih. Ponekod ne bo dovolj udeležencev za tečaj. V takih primerih se naj združijo. Temu kmečkemu usmerjenemu izobraževanju naj pomagajo tovarne in trgovine kmetijskih strojev. Sodeluje naj tudi zavarovalnica, ki ima pri kmečkem zavarovalstvu precejšen dobiček in tudi tveganje. Zagotovo pa mora biti zavarovalnica še posebej zainteresirana, da bo vse manj nesreč.

Drugi predlog: noben traktor naj ne dobi evidenčne tablice, če ni opremljen z varovalno kabino. Najboljše kabine so grajene deljivo, za zimsko in poletno uporabo. Varovalno ograjdo, nosilec kabine, je vedno pritrjeno na traktor. Pozimi naj bo pred kabino tudi toplotna zavesa, ki omogoča toplemu zraku od motorja pot k traktoristu v kabino. Za tako opremljene traktorje naj bodo zavarovalne premije za 30 odstotkov nižje, da bodo močnospodbudne za kmete. Negorljivih toplotnih zaves, kakršne v tujini uporabljajo že dolgo, pri nas še ne izdelujejo. Moj predlog zanje je tovarna Sava neupravičeno zavrnila. Morda bi se za izdelavo teh odločil kak obrtnik?

Francišek Vrankar,
Naklo

Delo, 8., 27. in 29. januarja ter 5., 12. in 26. februarja

Dobrodošla nova priložnost in Kdo je porušil Breginj

Prav zaradi tistega anonimnega Prekmurca, za katerega se Stane Jan tako boji, da bi bil napačno informiran, želim nekatere stvari okoli rušenja Breginja dodatno pojasniti, pa tudi postaviti nekaj poglobitvinih vprašanj.

Zame ostaja še vedno nepojasnjeno osnovno vprašanje, ali je bilo rušenje starega Breginja, ki je bil urbanistični in etnološki spomenik nacionalnega pomena, potrebno. Opravičilo, kot jer: »... ljudje naj po najkrajši poti dobijo stredo nad glavo, nismo nič storili. Zato se bomo prva popotna dela pričela prav z rušenjem Breginja, ne pa z gradnjo novega. Čeprav stari Breginj ni bil v napoto novogradnji in je novo naselje kasneje nemoteno zrastle na breginjskem polju. Napake, ki jo naši neuki predniki niso nikoli zagrešili.

Če ni bilo dvoma, da je bil Breginj kulturna vrednota, kot priznava pisec sam, odkod potem krajevni skupnosti in odboru za odpravo posledic potresa kompetenca, da sama odločata o tako odgovornem in daljnosežnem dejanju, kot je odločitev o rušenju nacionalnega spomenika?

Da je Breginjski kot (in z njim njegovo podeželje), deselektirane nezdravno propadal in da se je prebivalstvo izseljevalo, ker je bilo ob pristranski družbi nemočno, smo vsi dobro vedeli. A kljub temu nisimo nič storili. Zato se besede: »Samo z načrtnimi razvojnimi posigi gospodarstva...« slišijo kot fraza. Kajti pa mikati in ukrepati se je v kotu začelo šele in zaradi potresa. Če ga ne bi bilo, bi bilo zagotovo vse po starem. Stari Breginj s prastarimi problemi, v katerem vidi svoj interes in poslanstvo le spomeniška služba.

O spomeniški obnovi štirih domačij v Breginju pa je moje mnenje tako: bilo bi vsekakor boljše, ko bi tudi te objekte, ki danes izstgani iz prej enotnega tkiva, samesajvo v povsem tujem in neustreznem ambientu, porušili.

To, kar se bo iz tega izoblikovalo, bo kvečjemu materialna priča in opomin, kako se s kulturnimi dobrinami naroda ne sme početi. Pričakoval sem, da bomo ostali le pri breginjskem problemu, čeprav je teh na Tolminskem več (spomeniških), nekatere naštevata tudi pisec sam. Ker pa so drugi prav tako pomembni in bi zahtevali enako obravnavo, kot Breginj, bi jih najraje v tem zapisu ne obravnaval. A ker sem že izzvan, se bom kljub temu le dotaknil enega.

O Mašerovi hiši v Kobariču je treba najprej povedati, da je bila kot mnoge druge, na seznamu za rušenje. Le vztrajnejšo prizadevanju spomeniške službe gre zasluga, da imamo danes ohranjen ta pomemben trški arhitekturni spomenik, ki nam je le v ponos. Sicer bi na tem mestu imeli po načrtih rušiteljev le razširjeno cestišče. Ali kot je pisec izračunal, 20 montažnih hiš z aneničeno, za Kobarič tujo arhitekturo, ki bi nas le spominjala na nekaj, kar smo v svetu pogosto videli in kaj kmalu pozabili.

Žal bo tudi, ko bi ta polemika končana, problem ostal nespremenjen. Vedno, ko se bom spomnil na Breginjski kot, se bom počutil oropaneja vseh tistih enkratnih vrednot, ki so izžarevale lepoto in ustvarjalno moč naših prednikov, ki so na tem prostoru stoletja kljubovali vsem pritiskom in ostali.

Pavel Medvedček,
Nova Gorica

Pisati in razmišljati o Breginju pomeni mnogo več kot le obujati spomine, ki se začnejo in končajo ob vprašanju, kdo je porušil Breginj.

Breginj je začel izumirati davno pred potresom, ta ga je še bolj vznemiril, odprl mnogo vprašanj in dilem, ki so zahtevale konkretne odgovore in odločitve.

Deagrarizacija in depopulacija podeželja je danes problem, s katerim se srečujejo povsod, kjer so stili na pot hitre industrializacije in urbanizacije. Razprava o Breginjskem kotu bi morala vključiti vse spremembe, ki so nastajale, da ne bo sama sebi namenjena. Navedeni procesi so v Breginjskem kotu povzročili veliko depopulacijo. Samo v obdobju 1961 do 1971 se je tu število prebivalcev zmanjšalo za 30%, v občini Tolmin se je v tem obdobju zmanjšalo število prebivalcev za 6,7% (še slabšo podobo bi dobili, če bi posegli s podatki v daljšo preteklost).

Ob takih razmerah ni prihajalo samo do zmanjšanja števila prebivalcev, ampak do korenitih strukturnih sprememb. Osnovni problem je bilo v Breginjskem kotu hitro staranje prebivalstva, feminizacija, nizka rodnost, kmetije brez delovnih rok in podobno.

Število prebivalcev po posameznih krajih:			
Kraj	1961	1971	
Breginj	410	304	
Borjana	314	233	
Homec	26	17	
Logje	199	138	
Podbela	148	99	
Robežišče	109	43	
Sedlo	175	133	
Stanovišče	104	71	

skupaj 1.425 1.038
Proces staranja je bil v Breginjskem kotu zelo intenziven:
leta 1961 38,6 let povprečna starost
leta 1971 42,7 let povprečna starost
Ljudi, starih nad 60 let, je bilo:
1961 21%
1971 35%
(Če delež starejših presega 12% pomeni staranje prebivalstva, če je povprečna starost večja od 30 let, je staranje prebivalstva že očitno.)

Morda je zanimiv še podatek, da je več kot polovica družin eno- in dvočlanska, da so se te občutno množile, medtem ko je število veččlanskih družin upadalo. Pomemben delež eno- in dvočlanskih družin je odpadel na ostarele, ki so bile brez potomcev ali pa so se le-ti odselili.

Ob nepretrganem predimenzioniranju problema je bilo mogoče predvidevati, da bi v nadaljnjih dvajsetih, tridesetih letih, če bi življenjskih razmer ne zboljšali in spremenili, bilo obsojeno na propad 40% družin. Breginjski kot je bil odmaknjen od razvitejših središč, s slabimi prometnimi zvezami, ki so njegovo izolacijo še bolj povečevale. Da bi preprečili taka gibanja, je bilo že pred potresom vloženo mnogo naporov v družbeno-gospodarski razvoj tega kraja.

Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica se je v sodelovanju z občinsko skupščino in temeljno kulturno skupnostjo Tolmin lotil spomeniško-varstvene valorizacije naselja. Izdelano je bilo 17 primerov predlogov arhitektonskih rešitev, ki jih je zavod predstavil občanom Breginja. Sprejeto je bilo več naglog:

Prvič. Imenovan je bil koordinacijski odbor, ki naj bi skrbel za stalen stik z občani in obravnaval skupne in posamezne primere pri zaščiti in adaptaciji stanovanjskih objektov.

Drugič. V Breginju organizirajo razstavo s predlogom ureditve posameznih stanovanjskih objektov.

Tretjič. Sprejet je bil sklep o sprejemu po-

sebneega sporazuma; z njim naj bi se dogovorili, da bomo krili razliko med klasično gradnjo in predlaganim načinom, izdelavo načrtov in drugo.

Bilo je mnogo pogovorov z ljudmi, toda uspeha nismo imeli, večje podpore tudi ne. Zakaj so ljudje odklanjali te pobude? Kje smo bili takrat, ko je bil morda še čas, da nekaj naredimo?

Že tu moramo pričeti iskati odgovor o željah in hotenjih ljudi, da žive v drugačnih bivalnih prostorih. Kdor se je odločil za obnovo stanovanjske hiše, je iskal drugačne rešitve, kot smo jih predlagali. Prišli so rušiti značilne dele nekdane breginjske hiše, pa ne zato ker jih ne bi imeli radi.

Kdo je takratni čas zamudil? Prebivalstvo Breginja, ki je ponudene rešitve in pomoč v taki obliki odločno odklanjalo in zahtevalo drugačno življenje? Družbeno-politična skupnost Tolmin in Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica, ki sta osamljena vodila bitko za ohranitev Breginja?

Z veliko pomočjo nekaterih republiških organizacij in bank je delovna organizacija TIK Kobarič 23. novembra 1974 položila temeljni kamen za industrijski obrat v Breginju. Cestna skupnost Slovenije je odobrila potrebna sredstva za ureditev cestne povezave. S tem so bile odprte nove poti bodočega razvoja Breginjskega kota.

V vsa ta prizadevanja je potres leta 1976 prinesel nove težave in stiske ljudem v Breginju in tistim, ki smo delali pri odpravi posledic potresa. Katastrofa, ki je prizadela Tolminsko, je globoko odjeknila v srcih prebivalcev Slovenije in Jugoslavije. Z nami so bili vsi dolžni ljudje in občani. To nas je hkrati in smo delali s podvojen močjo, da smo v izredno kratkem času normalizirali življenje. Ne da se povedati in opisati občutka topline, skrbj za solidarnost, ki je prevladala celotno družbo. Solidarnost, ki smo jo vgradili v temelje naše socialistične družbe od prvih dni njenega nastajanja in predstavlja veliko kohezivno moč, krepi občutek varnosti posameznika in družine in potrjuje humanost naše družbe. Zato ko pišemo o Breginju, poskušamo zajeti celovito problematiko. Na razpolago je še več dokumentov, ki nam bodo potrdili, kaj vse smo poskušali narediti v Breginju, da ne bi solidarnost padla na izpitu. Drugo je seveda, ali lahko poenotimo pogled.

Potres, ki je 6. in 9. maja ter 11. in 15. septembra prizadel Furlanjo, Rezijo, Beneško Slovenijo in druge kraje v Italiji, je z rusilno močjo segel tudi v naše kraje. Ponovni potresni sunki, tudi šibkejši, so povzročili še dodatno škodo. Poškodovani in porušili je v večjem obsegu stanovanjske, gospodarske, družbene in komunalne objekte. Potres je prizadel bolj ali manj vsa naselja. Najbolj pa je bil prizadet Breginjski kot. To so podrobno ugotovile komisije gradbenih in drugih strokovnjakov, ki so prišli na pomoč in ocenjevali škodo. Bili so iz vseh krajev Slovenije, delali so po navodilih Zavoda za raziskavo materiala in ob mentorstvu uglednih slovenskih strokovnjakov. V njihovo delo smo imeli globoko zaupanje, ker so ga opravljali z veliko ljubeznijo in poštovanostjo. Hvaležni smo jim za opravljeno delo, saj brez njih in gradbene operative Tolminske ne bi obnovili v tako kratkem času.

V skladu z ustavno vlado krajevne skupnosti, kjer naj delovni ljudje odločajo o vseh pomembnih zadevah za urejanje in izboljšanje življenjskih razmer, je potekalo tudi delo pri odpravljanju posledic potresa.

V krajevni skupnosti so bili ustanovljeni gradbeni odbori, ki so sprejemali številne odločitve pri odpravljanju posledic potresa. V pomoč so jim bili gradbeni strokovnjaki kot nadzorni organi in aktivisti SZDL.

Na občinski ravni so odločili:

odbor za ugotavljanje in odpravo posledic potresa, izvršilni odbor, strokovna služba.

Na celotnem območju Posočja je koordiniral delo medobčinski odbor. Ob vsem tem smo razvijali številne druge oblike dela. Redno je spremljala delo delegatska skupščina za družbeno-politične organizacije. Bili so številni pogovori, sestanki in strokovni posveti, kar je omogočalo sprejemanje odločitev.

Za Breginjske glade na opisane probleme, različne interese in zahteve smo organizirali še okrog 20 strokovnjakov, doma iz Breginjskega kota, ki so živeli izven tega kraja. Tu so bili ekonomisti, inženirji, novinarji, kulturni in prosvetni delavci itd. Pomagali so pri delu v krajevnih skupnostih, da bi te sprejele čim boljše odločitve.

Po prvem potresu je bil izdelan program sanacije in razvoja vasi v Breginjskem kotu.

Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica je pripravil dve varianti in stališča ob problematiki sanacije starega in gradnji novega Breginja.

Varianta A: Obravnavala je Breginj kot enkraten in celoten organizem, torej v celoti z vsemi detajli. V tem primeru je izgradnja novega Breginja ob starem pozitivna in razumna odločitev, saj je dala prebivalcem možnost za odločitve za sanacijo ali novogradnjo.

Varianta B: Upoštevala je obe komponenti, delno zavarovanje starega naselja in gradnjo novega. Od prve variante se je razlikovala predvsem po obsegu varstva. Tu je šlo za zoženo varovanje starega naseljskega jedra s posebej apostrofiranimi ambientii. Za jedno naj bi veljali strožji varstveni režim.

Posočje je bilo deležno izredne pozornosti in pomoči v številnih akcijah in aktivnostih, med katerimi so bili predstavniki spomeniškega varstva izredno prizadevni in delavni. Preveč prostora bi vzelo, če bi pričeli naštevati vse oblike pomoči in tiste, ki so nam pomagali. Sredstva, ki smo jih dobili, smo koristili po sprejetem programu in po točno določenih namenih. Družbena kontrola nad namensko uporabo sredstev je bila stalna.

Držali smo se temeljneje cilja, da se prebivalstvo ne bi izseljevalo, kar se ob takih razmerah kaj rado dogaja. V pravilniku za pomoč občanom pri nadomestitvi stanovanj smo odločili, da zagotovimo stanovanje slehernemu. V skladu s kreditno sposobnostjo smo zagotovili tistim, ki imajo nižje dohodke višje kredite z maksimalno dobo odplačila in še del nepovratnih sredstev na osnovi socialnega stanja in dohodkovne lestvice občana. Tam, kjer dedici ne bodo pripravljeni prevzeti pogojev za vložena sredstva, pri socialnih primerih, se vključijo kot družbena lastnina. Iz navedenega izhaja, da so stanovanjski del obnavljali občani s sredstvi, ki so jih dobili kot kredite.

To pojasnilo je bilo potrebno, saj se moramo ob tem vprašati, zakaj med majem in septembrom obnova Breginja kljub zagotovljenim sredstvom ni stekla? Zakaj občani Breginja

niso hoteli najemati kreditov, da bi obnovili svoje domove po pripravljenih načrtih? Zakaj so redki posamezniki obnavljali po svojih zamislih?

Dolge so bile razprave, ko smo prepričevali ljudi, naj se čimprej lotijo obnove. To ni dalo zaželenih rezultatov, čeprav smo izbrali dve stanovanjski hiši in sanirali kot vzorec v spodbudo drugim. Samo tisti, ki so bili vsak dan v Breginju na številnih sestankih in pogovorih, vedo in poznajo vloženo delo.

Ljudje niso sprejemali pobud, hoteli so imeti svetle, sodobno bivalne razmere, večje prostore z velikimi okni. Odklanjali so staro, hoteli so imeti novo.

Najlažje je ob vsem težavnem delu opazovati dogajanja, kritizirati, da ni bil sprejet predložen koncept, pri tem pa ne prevzeti nobene odgovornosti o perspektivi ljudi in Breginja. Odgovor je, da nisi zato poklican in odgovoren.

Nekateri ne izbirajo sredstev pri omalovaževanju truda, neprespanih noči, stiske ljudi in vidijo le sebe in svoje predloge.

Ljudje v Breginju so vztrajali, da bo Breginj ostal in živel le, če zgradimo novega, sicer bodo sanirani objekti za družbena sredstva prazni in brez ljudi.

Te pogovore in prepričevanja sta prekinila potresa 11. in 15. septembra. Predlogi in koncepti so bili sprejemljeni. Gradbeni strokovnjaki so ugotovili, da se je stanje spomeniško zaščitnih objektov tako poslabšalo da je porušilo prvotne plane.

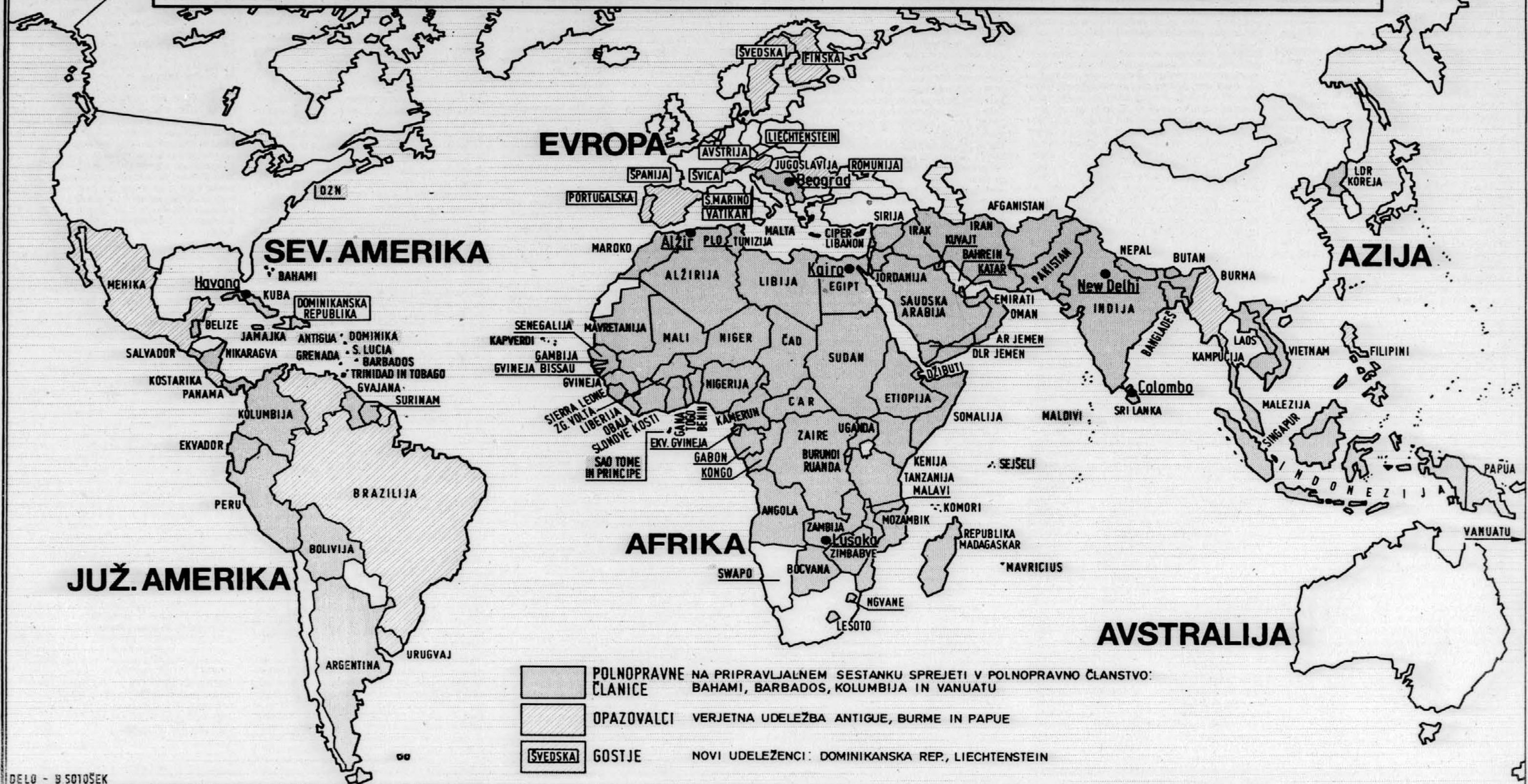
Na skupnem posvetu z dne 28. 9. 1976 v Tolminu s predstavniki republiškega komiteja za kulturo, republiškega in regionalnega zavoda za spomeniško varstvo, predstavnikov krajevne skupnosti, družbeno-političnih organizacij izvršnega sveta in skupščine občine Tolmin je bilo ugotovljeno, da je potres tako močno poškodoval vasi Breginj, da se je ne more obnoviti in ohraniti. Udeleženci so sprejeli predlog spomeniškega varstva, da se v vasi Breginj zaščiti in obnovi manjše značilnejše jedro, ki obsega 6 hišnih števk s pripadajočimi gospodarskimi in drugimi objekti (po zapisniku citiranega posveta).

Dogovorjeno je bilo tudi, da takoj izdelajo potrebne načrte za obnovo s predračunom potrebnih sredstev in porušijo objekte III. kategorije, razen tistih, za katere se lastnik ali drug investitor zaveže, da bo objekt saniral. Teh interesentov žal ne med domačini in ne od drugih ni bilo.

Mnogo je torej vprašanj, ki ob tej polemiki terjajo odgovor. Med drugim tudi to, zakaj po 28. septembru 1976 do danes ni bilo odprtih polemik? Ali je res samo to, da se nekaj naučimo? Ali smo čakali na čas, da pozabimo, kako so tekli pogovori o obnovi Breginja?

Vedno, ko smo združili znanje, sposobnosti, upoštevali razmere kraja in usklajevali zahteve ljudi, smo dosegli uspehe, pa čeprav smo ob izbiri alternativ naredili z enega ali drugega gledišča napako, zakaj odločiti smo se morali. Zakaj se v takih primerih pričemo obdelovati. Zanimako vloženi trud in se raz

VRH NEUVRŠČENIH V NEW DELHIJU

ANKETA DELA: Ali slovenska resolucija in dogovor o delitvi dohodka 1983 spodbujata boljše delo in nagrajevanje po delu?

Zdaj, ko je manj denarja za OD, je pomembno, da več dobe boljši delavci

Osební dohodki so odvisni od dohodka, ki je rezultat dela in poslovanja. Za boljše delo in boljše poslovanje torej tudi boljši osebni dohodek? Resolucijske usmeritve na področju delitve dohodka naj bi pomagale uresničevati tudi dogovor o razporejanju dohodka v letu 1983. Osnovni namen obeh dokumentov pa je spodbuditi boljše delo in pravičnejše nagrajevanje po rezultatih dela. V anketi smo skušali dobiti odgovor na vprašanje, ali sta dokumenta res takšna, da bomo to dosegli. Čeprav sta oba dokumenta zelo omejevalna, vendarle podpirata rast osebnih dohodkov, a le v globalu. In kakor velja, da naj boljši delo razdeli delovne organizacije med tiste, kjer bodo osebne dohodke lahko povečevali, in one, kjer tega ne bodo smeli, mora enako veljati tudi znotraj temeljnih organizacij – višje osebne dohodke naj dobijo le boljši delavci.

JANEZ BAJUK: Menim, da resolucija in dogovor o delitvi dohodka v letu 1983, dokumenta, ki naj bi določala okvir letosnjim gospodarskim in delitvenim možnostim, ne bosta ravno spodbujala prizadevanj za razvoj sistema delitve po delu. Ravno obratno – s tako natančnim predpisovanjem delitvenih možnosti v dogovoru, da so po kazalcih in odstotkih opredeljene možnosti gibanja osebnih dohodkov, so si podpisniki dogovora pravzaprav vzeli pristojnost določanja osnov in meril za oblikovanje sredstev za osebne dohodke.

Sprašujem se, ali je tak dogovor v skladu z ustavo SFRJ, ki v 21. členu pravi: »delavci (vsaj srednjeročno) in stabilnejše poslovne politike. Zaradi enoletne veljavnosti družbenega dogovora temeljne organizacije v poslovnem letu izkoristijo vse možnosti za povečanje osebnih dohodkov, da si zagotovijo boljši start v naslednjem letu.

stveno spreminjajo. Zaradi tega na tem področju ne moremo imeti daljše (vsaj srednjeročno) in stabilnejše poslovne politike. Zaradi enoletne veljavnosti družbenega dogovora temeljne organizacije v poslovnem letu izkoristijo vse možnosti za povečanje osebnih dohodkov, da si zagotovijo boljši start v naslednjem letu.

Odmika se načelo: za približno enako delo približno enak OD

Nespodobno je tudi, da se poglobljajo globalna neskladja v osebnih dohodkih, ki ne izhajajo iz dela. Načelo: za približno enako delo približno enak osebni dohodek se nam odmika. Z uveljavljanjem družbenih dogovorov o razporejanju dohodka je izgubilo veljavo pogojevo spoznavanje, obenem pa so bili v družbenih usmeritvah razporejanja dohodka premalo upoštevani pogoji gospodarskega razvoja. Tako je bilo lažje doseči rast dohodka (in s tem tudi rast osebnih dohodkov) z dvigovanjem cen, kakor pa z dvigovanjem produktivnosti.

Letosnji družbeni dogovor postavlja v ospredje kazalce poslovanja o produktivnosti, gospodarnosti, donosnosti in izvozu. Glede na izredno omejitvena določila letošnjega dogovora, saj je le-ta mnogo bolj omejevalen kot dogovori iz prejšnjih let, pa je vprašljiva tudi njegova stimulativnost.

V sedanjih razmerah bi bilo nerealno pričakovati, da bomo uspeli ohraniti sedanjo vrhunske osebnih dohodkov. Zato pa bi bilo nujno zadrževati, tako kot rast osebnih dohodkov, tudi rast cen v okviru z resolucijo dogovorjenih povečanj.

Vsekakor pa lahko ugotovimo, da postajajo družbene usmeritve razporejanja dohodka vedno bolj administrativne. Prav gotovo ne vpliva vzpodbudno določilo letošnjega dogovora o začasnih zamrznitvi osebnih dohodkov, ali pa o tem, da je dolžna vsaka organizacija z družbenega dela obrazložiti pristojnemu organu vsakokratno povečanje akontacij oseb-

nih dohodkov. To kaže na nezaupanje do celotnega združenega dela, tudi do tistih organizacij, ki so dosedanje družbene usmeritve v zaključnih računih dosledno in smotno uresničevale. Menimo, da bi taka določila, kot neke vrste ukrepe družbenega varstva, lahko uveljavljali le izjemoma.

ANTONJA DJUKIČ: Letos je oblikovanje sredstev za osebne dohodke bolj kot prejšnja leta vezano na z dogovorom opredeljene kazalce, ki pa ne upoštevajo posebnosti posameznih panog. Zato lahko trdimo, da je v primerjavi z drugimi panogami gozdarstvo potisnjeno v neenakopraven položaj.

Dogovor o razporejanju dohodka v letu 1983 bi naj spodbujal delovne organizacije, da v letu 1983 izkoristijo vse možnosti za povečanje dohodka in čistega dohodka. Oblikovanje osebnih dohodkov je vezano izključno na doseženi dohodek, pridobljen na osnovi kakovostnih dejavnosti: povečanje produktivnosti, boljše izražanje sredstev za delo in večji izvoz. Zaostrene razmere zlasti pa prizadevanja na področju izvoza in uvoza, terjajo tudi uresničevanje nekaterih drugih ciljev, kar pa se ne izraža vselej tudi v povečanem dohodku. Nasprotno, ta se zaradi izvoza lahko celo zmanjša, a je izvoz vendarle pozitiven zaradi širše družbene koristi.

Več dela za enak proizvodni učinek

Znano je, da je gozdarstvo že v letu 1982 in za vsa naslednja leta prevzelo obveznost, da zaradi potreb po nadomeščanju uvoženih surovin poveča sečnjo. V drugih razmerah bi šele leta 1985 dosegli tolikšen obseg proizvodnje, 2.700.000 kubičnih metrov, kar je na robu zmogljivosti naših gozdov. Tako se letos in naslednja leta proizvodnja v gozdarstvu količinsko ne bo povečevala. Gozdarji so morali začeti sekati tudi v slabših gozdovih. To pomeni, da je za enak proizvodni učinek potrebno vložiti več dela in sredstev. Zato bodo (pri sicer enakem količinskem obsegu proizvodnje) neto finančni rezultati slabši, slabši pa bodo tudi drugi kazalci uspešnosti poslovanja kot produktivnost, ekonomičnost, rentabilnost.

Na vse to smo brez uspeha opozarjali že pri nastajanju dogovora in poudarjali, da gozdarstvo ne išče rešitev zunaj dogovorjenih okvirov za razporejanje dohodka in oblikovanja osebnih dohodkov.

Še na nekaj je treba opozoriti, kar na videz zmanjšuje ekonomičnost v gozdarstvu. V Sloveniji je namreč 64 odstotkov gozdov v zasebni lasti. Gozdno gospodarske organizacije si prizadevajo za racionalizacijo poslovanja v prodajni ceni povečevati delež, ki ga dobi kmet ter ga na ta način spodbujati za večji posek lesa. Le na ta način je namreč možno uresničiti načrtovan obseg proizvodnje. Delež kmetov je za gozdarsko organizacijo materialni strošek.

Tudi izvoz lesa ni odvisen samo od gozdarjev. Soglasje oziroma dovoljenje morajo dati zvezni sekretariat za zunanjo trgovino in lesna ter celulozna industrija. Leta 1982 smo smeli izvoziti 160.000 kubičnih lesa, letos pa bomo dobili dovoljenje le za izvoz 120.000 kubičnih lesa. Torej se naš izvoz zmanjšuje, a ne po naši krivdi.

FRANC REMIČ: Mi pravilno, da so podobno kot v vseh omejitvenih ukrepih, tudi v dogovoru o delitvi dohodka 1983 osnova doseženi rezultati, saj so pri posameznih organizacijah zelo različni in zato tudi njihovo preseganje ne zahteva od vsak enakega napora.

V letu 1983 bo zelo težko izboljšati gospodarnost in donosnost, saj stroškovne inflacije ne bo moč v celoti pokriti s količinskimi prihranki, medtem ko so prodajne cene izdelkov zadržane na sedanji ravni. Že samo visoka revalorizacija osnovnih sredstev (indeks za gradbe 144, za opremo 156) bo povzročila, da bodo povprečno porabljena poslovna sredstva rasla hitreje od rasti dohodka.

Eno bistvenih meril za dogovorjeno rast osebnih dohodkov je pospeševanje konvertibilnega deviznega priliva, oziroma izpolnjevanje tako imenovane usklajenega plana SISEOT. Ta pa še danes, ko se trimesečje nagiba h koncu, ni poznano.

Ko so se za leto 1981 zmanjšali prispevki iz osebnih dohodkov, je bil uveden korekcijski faktor, da se ne bi na račun zmanjšanih prispevkov povečali čisti osebni dohodki. V letu 1983, ko se prispevki povečujejo, pa korekcijskega faktorja ni.

Tekstilci pravijo, da pristojni organi dušijo ustvarjalnost

Poseben primer je potrjevanje cen za nove vzorce izdelkov. V tem času je pri zvezni skupnosti za cene blizu 30.000 predlogov jugoslovanske tekstilne industrije samo za potrditev cen novih izdelkov, ki pa niso višje od cen podobnih izdelkov, ki jih že prodajamo.

Tekstilna in obutvena industrija sta namreč prisiljeni nenehno, najmanj na sezonsko, spreminjati izbor precejšnjega dela svojih izdelkov, pač v skladu z modo, oziroma zahtevami trga. Prav od ustvarjalnosti na tem področju je v veliki meri odvisen poslovni rezultat in zato ni čudno, da tekstilci oenjujejo togost pristojnih organov na tem področju kot dušitev ustvarjalnosti.

Ne glede na vse to si bo naš kolektiv prizadeval, da bo svoje osebne dohodke upravičil z delovnimi rezultati v duhu dogovora, saj tudi doleži se nobeno leto ni kršil družbenih norm.

SLAVKO GRČAR: Namen dogovora o razporejanju dohodka v letu 1983 je zagotoviti, da bodo osebni dohodki odvisni le od doseženih in zboljšanih delovnih in poslovnih rezultatov ter od dosežene rasti dohodka. Za družbene dejavnosti (zdravstvo, socialno varstvo, solstvo, kultura itd.) pa velja, da osebni dohodki ne smejo naraščati hitreje kot osebni dohodki delavcev v gospodarstvu na območju ustreznih družbenopolitičnih skupnosti. Pri tem bi morali se zagotoviti hitrejši rast osebnih dohodkov v tistih dejavnostih, v katerih bolj zaostajajo za osebnimi dohodki v gospodarstvu.

Ni dvoma, da je dogovor treba dosledno uresničevati tudi na področju družbenih dejavnosti, čeprav

V anketi so sodelovali: JANEZ BAJUK, član kolektivnega poslovnega organa Novolesa, Strazja pri Novem mestu; BOJAN ZUPANČIČ, vodja oddelka za nagrajevanje Titovih zavodov Litostroj; ANTONJA DJUKIČ, samostojna strokovna sodelavka za področje ekonomike pri splošnem združenju gozdarstva Slovenije; FRANC REMIČ, v. d. vodje ekonomskega sektorja Tekstilna industrija, Kruški; SLAVKO GRČAR, direktor skupne strokovne službe sis zdravstva in socialnega varstva Slovenije; JOŽICA JOVAN, vodja sektorja za plan in analize Tobačne tovarne Ljubljana, FILIP ROŽANEC, vodja službe za sistem osebnih dohodkov Železarn Ravne, PETER TOŠ, predsednik republiškega komiteja za delo.

je preveč omejevalen, da bi bil lahko spodbuden. Osnovno vprašanje namreč ni, kako zagotoviti, da raven osebnih dohodkov delavcev v družbenih dejavnostih ne bo presegla osebnih dohodkov delavcev v gospodarstvu, temveč kaj storiti, da bi jo vsaj dosegli.

Vsota za financiranje družbenih dejavnosti, ki jo združujemo v silih, se sme letno povečati le za 10,7 odstotka, materialni stroški pa se bodo po napovedih zaradi podražitev povečali za 20 odstotkov (če ne več), medtem ko se obseg in kakovost storitev v interesu uporabnikov ne sme zmanjšati ali poslabšati. In rezultat: osebne dohodke v zdravstvu, socialnem varstvu in ostalih družbenih dejavnostih bo mogoče povečati za največ 5 odstotkov, to pa je občutno manj, kot v gospodarstvu.

V takih težavnih gospodarskih razmerah bo tudi v

letu 1983 treba v vsaki organizaciji in na vsakem delovnem mestu skrajno premišljeno obrniti vsak dinar. Čimveč bo treba pritegniti tudi z novimi ukrepi za zboljšanje in povenitev organizacije dela, za boljši izkoristek delovnega časa in kar je še drugih možnih racionalizacij. Prihranke na ta račun bi lahko porabili za osebne dohodke in za stanovanjska in druga sredstva sklada skupne porabe, ki so v družbenih dejavnostih tudi zelo skromna.

JOŽICA JOVAN: Glede na težaven položaj, v katerem se je znašla Tobačna tovarna Ljubljana, saj je leto 1982 končala z negativnim poslovnim rezultatom, je uresničevanje družbenega dogovora zelo zahtevna naloga. Izpad dohodka je posledica neusklajenosti in dolgotrajnega postopka pri sprejemanju cen za tobačne izdelke. Vsi elementi v ceni cigaret se določajo administrativno, zato delavci nimajo vpliva na pogoje pridobivanja dohodka in je njihov položaj lahko odvisen tudi od posamičnih, predvsem fiskalnih interesov.

Kako s tistimi, ki so lani delali z izgubo

Čeprav v planskem dokumentu za leto 1983 predvidevamo ustrezno rešitev problema disparitete cen in nerazumno relativno visoko rast dohodka in ugodnejše kazalce uspešnosti poslovanja, smo z družbenim dogovorom omejeni na povprečnih neto osebnih dohodkih na ravni drugega polletja preteklega leta.

Zaradi negativnih poslovnih rezultatov povprečni osebni dohodki delavcev Tobačne tovarne vse bolj zaostajajo za povprečnim osebnim dohodkom delavcev v gospodarstvu Slovenije. Čeprav sedaj zaostajajo že za 15 odstotkov, zaradi omejitev, ki izhajajo iz družbenega dogovora, ne bomo mogli zaostajanja zmanjšati. Zato v družbenem dogovoru pogošamo možnost razporejanja dohodka pri normalnih poslovnih rezultatih, ko je primerjava s preteklim obdobjem nerealna.

FILIP ROŽANEC: Nedvomno resolucija in dogovor v osnovi spodbujata boljše delo, kar zahtevata pogoje za razporejanje sredstev za osebne dohodke in zahtevata enakost obnašanja v Sloveniji. Tudi »sindikalna lista«, ki smo jo imeli prej, je v bistvu odigrala pozitivno vlogo. Namesto, da bi dobre stvari v njej obdržali in jih dogradili, smo jo označili za neprimerno. Podobna je usoda vsakega letnega dogovora o delitvi dohodka v Sloveniji.

Republiški dogovor o delitvi dohodka je bistveno ostrejši od zvezne resolucije. Realni osebni dohodki so v zadnjih dveh letih v Sloveniji znatno zaostali za realnimi osebnimi dohodki v Jugoslaviji. V letu 1983 bodo po »zaslugi« dogovora še bolj zaostali. Prav to najbolj opozarja na neenakost obnašanja: za enake rezultate dela – različna merila.

Merila dogovora temeljijo na relativnih razmerjih oziroma na relativnih uspehih. To vodi k uravnilovki. Organizacije združenega dela, ki so imele v letu 1982 slabše rezultate, bodo z manj truda povečale osebne dohodke od tistih, ki so imeli prej boljše rezultate. Dogovor bi moral upoštevati količino dohodka poleg kvalitativnih kazalcev in ne le relativna razmerja. Takšne izkušnje so na primer že upoštevali panoi spoznanja, a tega nismo povelji.

Vprašljivo je tudi merilo, vezano na uresničevanje plana izvoza, usklajenega v SISEOT, ker je plan linearen in ne upošteva različnih pogojev uveljavljanja na konvertibilnem tržišču. Zaradi nenehnih podražitev elektroenergije, surovin in repromateriala je tudi težko pričakovati izboljšanje gospodarnosti in donosnosti.

Lani 28,5 odstotka, letos 17 odstotkov več za OD

V Železarni Ravne smo ob obravnavi resolucije in dogovora za leto 1983 naredili vrsto konkretnih

izračunov, upoštevaje rezultate, ki smo jih dosegli leta 1982. Ugotovili smo naslednje: po določilih dogovora za leto 1983 bi, če bi dosegli enake rezultate poslovanja kot lani, lahko za osebne dohodke razporedili 17 odstotkov več denarja. Po merilih lanskega dogovora pa bi bilo tega denarja lahko za 28,5 odstotka več.

Glede na izredno restriktivnost dogovora bodo osebni dohodki zastajali vsaj pol leta, če ne dalj. To pa nikakor ne spodbuja k boljšemu delu. V Železarni Ravne merila letošnjega dogovora preprečujejo kakršnokoli rast sredstev za OD pred tretjim četrtletjem. Tudi z našim sistemom razporejanja dohodka bi uresničili resolucijske usmeritve za leto 1983, vendar ne s stagnacijo osebnih dohodkov, temveč s počasnejšo rastjo. To bi bilo glede na predvideno rast življenjskih stroškov bolj sprejemljivo.

PETER TOŠ: Sprejeta družbenogospodarska politika v letošnji resoluciji zavezuje delavce, da lahko povečajo osebne dohodke šele potem, ko bodo dosegli in izkazali boljše rezultate dela in poslovanja. Z dogovorom o uresničevanju družbene usmeritve razporejanja dohodka v letu 1983 pa smo opredelili, da bomo kot rezultate dela in gozdarstva spremljali in spodbujali predvsem rast proizvodnje in delovne storilnosti, izvoz na konvertno področje, znižanje stroškov poslovanja in boljše izkoriščanje poslovnih sredstev. Zato tako resolucija kot dogovor predpostavljata, da tudi akontacije osebnih dohodkov v letošnjih prvih mesecih, ko delavci praviloma še nimajo podatkov o rezultatih poslovanja, ne bodo višje, saj bi se smele povečati le v skladu z doseženimi rezultati dela in poslovanja – ne pa kot mnogokrat doslej, na podlagi predvidenih rezultatov.

V Sloveniji je petina podjetij izplačala previsoke akontacije OD

Služba družbenega knjigovodstva je z anketo ugotovila, da je skoraj 20 odstotkov organizacij povečalo sredstva za OD le zaradi povečanih prispevkov stopenj. Delavcem je treba pojasniti vzroke za to povečanje, nepravilno povečanje sredstev za OD pa poročati. SDK je tudi ugotovila, da je 20 odstotkov organizacij izplačalo previsoke akontacije osebnih dohodkov za januar glede na dogovorjeno osnovno iz leta 1982. Takšno preseganje sicer ponekod opravičujejo, češ da so delali ob praznikih, dosegli boljše učinke po normativih itd., poglavitni razlogi pa so vendarle neustrezno obračunane višje prispevne stopnje in nepravilno povečevanje vrednosti obračunskih osnov. Tudi ti delavci bodo morali osebne dohodke takoj poročati z zniževanjem prihodnjih izplačil. Nujno bodo namreč slediti tudi drugi ukrepi, če bomo z akontacijami OD v globalu presegli dogovorjena sredstva za OD v novostvarjenih rezultatih dela in poslovanja. Po podatkih SDK so bila v januarju v Sloveniji izplačana neto sredstva za osebne dohodke za skoraj 7 odstotkov večja kot povprečno mesečno izplačala v letu 1982. Od povprečno izplačanih sredstev za OD v zadnjih treh mesecih leta 1982 pa so bila le za 3,3 odstotka nižja. To pomeni, da so dogovorjenih materialnih okvirov nimamo prostora za povečevanje akontacij osebnih dohodkov brez izkazanih boljših rezultatov dela in poslovanja, skratka brez upoštevanja osnov in meril kot smo se dogovorili z letošnjo resolucijo in dogovorom.

Uresničevanje gospodarske stabilizacije in težavne razmere gospodarjenja bodo v letošnjem letu zniževale kupno moč osebnih dohodkov; po dogovoru bo to znižanje prizadelo mnogo bolj delavce tistih ozidov, ki ne bodo dosegali načrtovanih rezultatov dela in poslovanja. Te razmere pa tudi zahtevajo, da skladno s sprejetimi stališči v zvezi komunistov in zvezi sindikatov kar najhitreje presežemo vse ostankne linearne delitve sredstev za OD v posamezni organizaciji združenega dela ter dosledno uresničimo: v čelo delitve po delu in rezultatih dela.

HELENA KOS ANKA ŠTRUKELJ